

Bevaringsplan for privatarkiv i Nordland fylke – 2024

Innhold

1. Innledning.....	5
En kort introduksjon	5
Bakgrunn – privatarkiv og målet om helhetlig samfunnsdokumentasjon.....	5
Bevaringsplaner – bakgrunn og metodikk	7
Revidering av bevaringsplan for privatarkiv i Nordland – prosjektbeskrivelse.....	8
2. Samfunnsanalyse.....	10
En samfunnsanalyse for Nordland delt inn i åtte regioner	10
Generelle trekk ved Nordlands historie etter 1850	10
Utviklingen på 1800-tallet	10
Utviklingen etter 1900.....	12
Etterkrigstida	12
Tida etter 1970	13
Noen nyere utviklingstrekk etter 2000.....	14
Helgeland	15
Indre-Helgeland.....	16
Sør-Helgeland	17
Nord-Helgeland	17
Salten	18
Sør-Salten.....	18
Nord-Salten.....	19
Ofoten, Lofoten og Vesterålen	20
Ofoten	20
Lofoten.....	21
Vesterålen.....	21
3. Bestandsanalyse og bevaringsplan	23
Kartlegging av arkivbestanden.....	23
Metode og klassifisering.....	24
Om de mange feilkildene.....	25
Ulike arkivtyper og lagringsmedium	26

Nordland	27
Bedriftsarkiv i Nordland	28
Organisasjonsarkiv i Nordland.....	32
Arkiv fra de ulike tidsperiodene.....	36
Aktuelle tema for innsamling og bevaring i Nordland	37
Lofoten, Ofoten og Vesterålen	42
Lofoten	43
Ofoten	48
Vesterålen.....	52
Salten	57
Nord-Salten	58
Sør-Salten	62
Helgeland	67
Nord-Helgeland	68
Indre Helgeland	73
Sør-Helgeland	78
Oppsummering av prioriterte områder	84
Dagens arkivskapere og digitalt skapt arkivmateriale	87
Om nødvendighet av aktiv innsamling	87
En brytningstid mellom det papirbaserte og det digitale.....	87
Arkivinstusjoner som arbeider aktivt opp mot dagens arkivskapere	88
Dagens arkivskapere i Nordland – framtidig strategi for innsamlingsarbeidet	89
4. Bevaringsplanen og det videre arbeidet med privatarkiv i Nordland.....	91
Bruken av Bevaringsplanen	91
Videre arbeid med bevaringsplanen.....	92
Arbeidsdeling og samhandling	92
Privatarkivfeltet i Nordland – utfordringer og muligheter	93
Ressurser og prioriteringer i en omskiftelig tid	95
Litteratur, offentlige dokumenter, planer og utredninger	97

Bevaringsplan for privatarkiv i Nordland fylke – 2024

1. Innledning

En kort introduksjon

Denne reviderte bevaringsplanen for privatarkiv i Nordland er utarbeidet av Arkiv i Nordland i samarbeid med de tre konsoliderte museene i fylket: Museum Nord, Nordlandsmuseet og Helgeland Museum. Arkiv i Nordland (AiN) er et interkommunalt arkivdepot for både fylkeskommunen og kommunene i Nordland, og er den fylkeskoordinerende institusjonen for arbeidet med privatarkiv i Nordland.¹

Bevaringsplanen skal være et verktøy i bevaringsarbeidet gjennom å identifisere hvilke typer privatarkiv som bør prioriteres i innsamlingsarbeidet. Bakgrunnen er målet om en helhetlig samfunnsdokumentasjon. I tillegg gir bevaringsplanen en oversikt over hvilke privatarkiv som er bevart fra Nordland, og hvor de oppbevares.

Planen angir både hvilke typer privatarkiv som bør prioriteres for Nordland som helhet og for de ulike regionene. Dette er gjort på bakgrunn av en samfunnsanalyse og en bestandsanalyse. Vi har også sett på utfordringen med dagens arkivskapere. Digitalt skapt arkivmateriale er i mange henseende mer sårbart, og krever at man tar grep på et tidlig tidspunkt for å sikre bevaring.

Bakgrunn – målet om helhetlig samfunnsdokumentasjon

Helt siden slutten av 1980-tallet har styringsdokumenter og utredninger om arkivpolitikken understreket at målet er en «helhetlig samfunnsdokumentasjon», slik at offentlige og private arkiv utfyller hverandre og dokumenterer samfunnet fra ulike ståsteder og med ulike

¹ AiN er en fylkeskommunal arkivinstitusjon med ansvar for fylkeskommunens arkiver og privatarkiver. I tillegg har AiN ansvaret for Kommunalt Oppgavefelleskap Arkiv i Nordland (KOAN) som er arkivdepot for medlemskommunene.

perspektiver.² Dette gir det beste grunnlaget og forutsetningene for forskning, historiebevissthet, identitetsdanning og rettsikkerhet.

Bakgrunnen er at det var bevart langt færre private enn offentlige arkiv, og de var mindre tilgjengelige. Privatarkiv er alle ikke-offentlige arkiv – arkiv fra organisasjoner, bedrifter og personer. Den grunnleggende årsaken til denne skjevheten er juridisk. For offentlige arkiv er det bevaringsplikt. Det er regulert hvilket arkivmateriale som skal bevares og hva som kan kasseres. Private arkiv har ingen slik beskyttelse. Det er i praksis arkivskaperen som bestemmer skjebnen til arkivene. Dermed har verdifull dokumentasjon gått tapt for ettertida, og i svært mange tilfeller er det tilfeldigheter som har bestemt hvilke privatarkiv som har funnet veien inn i arkivmagasinene. Dessuten har de fleste arkivinstitusjonene blitt bygd opp for å ta seg av offentlige arkiv. De tar imot privatarkiv i varierende grad, men arbeidet med dem blir ofte nedprioritert i direkte konkurranse med oppgaver knyttet til offentlige arkiv.

En del har riktignok skjedd siden slutten av 80-tallet. Mengden bevarte privatarkiv har økt. Det har blitt etablert regionale arkivdepot for å bevare kommunale arkiv, ofte organisert som interkommunale arkiv. Disse har i varierende grad har tatt ansvar for privatarkiv i sin region. Arkiv i Nordland (tidligere Nordlandsarkivet) som har gjennomgått flere organisasjonsendringer, har helt siden opprettelsen i 1984 arbeidet med bevaring av fylkets privatarkiv.³ I den første arkivloven som ble gjeldende i 1999 fikk Riksarkivaren ansvar for å registrere bevarte privatarkiv og utarbeide retningslinjer for arbeidet med dem.⁴ Etter hvert ble det utnevnt fylkeskoordinerende institusjoner som skulle koordinere arbeidet med privatarkiv og utarbeide regionale bevaringsplaner i fylkene.⁵ Det følger imidlertid ingen faste bevilgninger med oppgaven, bare støtte til prosjekter. AiN har fått økonomisk støtte til revideringen av bevaringsplanen fra Arkivverket.

En kartlegging i 2007 viste at viktige samfunnssektorer var svakt dokumentert i arkivene, og at det var store regionale forskjeller.⁶ Privatarkivarbeidet var preget av lite planmessighet og manglende støtteordninger. Det ble anslått at omkring 30% av privatarkivmaterialet ble oppbevart ved museene. En utfordring var at de bevarte arkivene ofte

² NOU 1987:35 *Samtidens arkiver – fremtidens kildegrunnlag. Arkivverkets presserende oppgaver.* Betegnelsen «samla samfunnsdokumentasjon» har også blitt brukt.

³ Institusjonens arbeid med privatarkiv ble blant annet nedfelt i *Kilder til Nordlands mangfoldige historie ... Plan for arkivfeltet i Nordland 2005-2009* som fylkestinget sluttet seg til (sak 26/05).

⁴ Retningslinjer for arbeidet med privatarkiver. Fastsatt av Riksarkivaren med hjemmel i lov av 4. desember 1992 nr. 126 om arkiv § 14, med virkning fra 10. april 2002.»

⁵ Prosessen med å etablere fylkeskoordinerende institusjoner begynte i 2004. I følge: *Samdok samla samfunnsdokumentasjon. Delprosjekt Privatarkiv «En helhetlig samfunnshukommelse»* Utredning levert Riksarkivaren 31.12.2014

⁶ *TIL KILDENE! Kartlegging av regionale og lokale arkiver* ABM-skrift nr. 40 (2007).

var fragmentariske og uordnet, og dermed i praksis utilgjengelig. Tiltak ble gjennomført for å forbedre arkivarbeidet i museene – blant annet i Nordland.⁷

Bevaringsplaner – bakgrunn og metodikk

I etterkant av at den første stortingsmeldingen som behandlet hele arkivfeltet kom i 2012, satte Riksarkivaren i gang prosjektet «SAMDOK – samla samfunnsdokumentasjon», hvor privatarkiv var et av fokusområdene.⁸ Det resulterte blant annet i en mer målbevisst satsing på regionale bevaringsplaner som et av verktøyene for å få en mer planmessig innsamling av privatarkiv og dermed nærme seg målet om en «helhetlig samfunnsdokumentasjon». Hensikten var å sikre bevaring av et representativt utvalg av privatarkiv som sammen med offentlige arkiv skulle gjenspeile samfunnet og samfunnsutviklingen på en god måte.

I den sammenhengen ble det utarbeidet en arbeidsmetodikk: En bestandsanalyse skulle avdekke hvilke typer privatarkiv som var bevart i den aktuelle regionen, mens en samfunnsanalyse skulle indikere hvilke typer aktører som hadde vært mest betydningsfulle i de ulike tidsperiodene. Et utvalg av disse burde ideelt sett vært dokumentert for å belyse samfunnsutviklingen på en god måte. Bestandsanalysen og samfunnsanalysen skulle sees i sammenheng for å finne dekningsgraden – hvorvidt arkiver etter de ulike aktørtypene var tilstrekkelig bevart. Dette skulle danne grunnlaget for utarbeidelse av en bevaringsplan – en plan som angir hvilke typer arkiver som bør prioriteres i innsamlingsarbeidet.

I Nordland utarbeidet AiN en bevaringsplan i samarbeid med de konsoliderte museene i fylket: Museum Nord, Nordlandsmuseet og Helgeland museum. «Bevaringsplan for privatarkiv i Nordland Fylke» var ferdig i 2017 etter et omfattende arbeid. Særlig kartleggingen av arkivbestanden viste seg å være tidkrevende. SAMDOK-metodikken baserte seg på uttrekk av informasjon om arkivbestanden fra ASTA – et felles arkivsystem hvor arkivkatalogene kan publiseres på Arkivportalen. Utfordringen var at museene i svært liten grad brukte ASTA og i mange tilfeller manglet oversikt over sine arkiv. Da store deler av arkivene var uordnet og ikke katalogisert, var det vanskelig å skaffe til veie opplysningene om arkivene som skulle brukes i bestandsanalysen. Kartleggingsarbeidet ble derfor ikke så komplett som ønskelig. Mange registrerte arkiv manglet f.eks. opplysninger om størrelse (omfang) og hvilken tidsperiode de dekket. Dermed ble det vanskelig å trekke slutninger på bakgrunn av bestandsanalysen i arbeidet med bevaringsplanen.

⁷ *Privatarkiv i musea. Sluttrapport frå prosjektet.* Norsk kulturråd 2011.

⁸ St. meld. 7 (2012 – 2013) *Arkiv.*

Revidering av bevaringsplan for privatarkiv i Nordland – prosjektbeskrivelse

Arbeidet med revideringen av bevaringsplanen ble igangsatt våren 2022. Det ble opprettet en arbeidsgruppe som etter hvert ble bestående av Ida Jensen (AiN), Rune Hovd (AiN), Jaroslav Bogomolov (Museum Nord), Catharina Bøhn Øien (Nordlandsmuseet), Tove Mette Mæland (Nordland Museum) og Barbara Presseemann (Helgeland Museum). Rune Hovd har utarbeidet bestandsanalysen og skrevet bevaringsplanen. Oppstartsmøte fant sted den 22. mai 2022 i Bodø. Deretter ble det avholdt fysiske møter i Mo i Rana og Narvik. Bevaringsplangruppas avsluttende møte fant sted i Bodø den 21. november 2023.

I revideringen av planen har vi prioritert kartleggingsarbeidet. Målet har vært å få bedre informasjon om de bevarte privatarkivene i fylket. Mangelen på nøkkelinformasjon om forholdsvis mange arkiv var en svakhet og begrensning ved den forrige bevaringsplanen. Kjennskap til arkivenes innhold (type virksomhet), omfang og hvilken tidsperiode de dekker (ytterår) danner grunnlaget for bestandsanalysen og hvilke konklusjoner som kan trekkes. Arkivoversikten som har blitt utarbeidet på bakgrunn av kartleggingen, er også viktig med tanke på tilgjengeliggjøringen av privatarkiv i Nordland. Den utgjør den eneste offentlige kilden som publikum har for å bli oppmerksom på mange av arkivenes eksistens og hvor de er oppbevart.

Arbeid med samfunnsanalysen har blitt nedprioritert i forhold til andre deler av bevaringsplanen. Den nye samfunnsanalysen bygger i stor grad på den gamle, selv om den er skrevet om og legger litt større vekt på utviklingen etter år 2000. Den utvidete samfunnsanalysen som ble skrevet til den opprinnelige bevaringsplanen, er vedlagt uforandret. Bestandsanalysen har blitt forsøkt forbedret ved å ta grep for å gi et mer presist bilde av antallet arkiver fra hver periode. Det er også blitt lagt større vekt på mengden arkivmateriale (omfang) i analysen. Tabellene gir ikke bare oversikt over antall arkiver fra de ulike typene arkivskapere og kommuner / regioner, men også over omfanget, både faktisk og relativt.

I likhet med den forrige bevaringsplanen er Nordland delt inn i åtte regioner. Det er utarbeidet samfunnsanalyser og bestandsanalyser for både Nordland som helhet og for hver region. Og på bakgrunn av disse analysene er det pekt ut prioriterte innsamlingsområder for både Nordland og regionene. Inndelingen i så mange regioner har sine fordeler, større indre homogenitet som muliggjør mer presise analyser, men er samtidig mer arbeidskrevende. Både inndelingen i så mange regioner og bevaringsplanen form og innretning bør vurderes i framtidige bevaringsplaner.

Etter dette innledningskapittelet følger samfunnsanalysen. Deretter følger et kapittel med bestandsanalysene og som samtidig angir prioriterte områder for innsamling

(bevaringsplan). I avslutningskapittelet drøfter vi bruken av bevaringsplanen og skisserer strategier for det videre arbeidet med privatarkiv i Nordland. Selve bevaringsplanen (dette dokumentet) vil bare publiseres digitalt av miljøhensyn. Det vil imidlertid skrives et kort sammendrag av bevaringsplanen. Planen er at den skal trykkes.

Bevaringsplanen har følgende vedlegg: 1) Utvidet samfunnsanalyse, 2) Arkivoversikt over privatarkiv fra Nordland og 3) Aktuelle aktører blant dagens arkivskapere med tanke på bevaring.

2. Samfunnsanalyse

En samfunnsanalyse for Nordland delt inn i åtte regioner

En samfunnsanalyse med hovedvekt på det private næringsliv og det sivile samfunn er nødvendig når man skal utarbeide en helhetlig bevaringsplan for privatarkiv i Nordland. Den gir en indikasjon på hvilke typer arkiv en burde finne i de ulike delene av fylket. Og ved å se arkivbestanden i sammenheng med samfunnsanalysen kan en avdekke hvilke arkiv man mangler, og som bør prioriteres når målet er en helhetlig samfunnsdokumentasjon. Analysen kan også være til hjelp ved å identifisere enkeltarkiv, både fra fortidens og dagens arkivskapere, som bør søkes bevares hvis mulig.

Nordland fylke er stort i utstrekning, og det er stor forskjell mellom de ulike regionene. Dessuten har utviklingen over tid vært uensartet. Fylket er derfor delt inn i ulike områder i samfunnsanalysen – tre hovedregioner med underliggende delregioner. Først vil vi se på utviklingen i Nordland som helhet. Analysen bygger i stor grad på den som ble skrevet til den opprinnelige bevaringsplanen (2017), og dekker tiden fra ca. 1850 til 2020. Den utvidede samfunnsanalysen som ble utarbeidet til bevaringsplanen er gjengitt uforandret som vedlegg til planen.⁹

Generelle trekk ved Nordlands historie etter 1850

Utviklingen på 1800-tallet

Nordland sto midt på 1800-tallet foran store endringer. En ny tid var i emning. Enkelte sentrale prosesser hadde allerede begynt. I århundrer hadde fiskebondebefolkningen handlet med Bergen, men fra slutten av 1700-tallet hadde nordlandske handelsmenn kommet inn som et mellomledd mellom kjøpmennene i Bergen og fiskebøndene som følge av en mer liberal handelspolitikk. Enkelte av disse fikk stor makt og innflytelse lokalt, blant annet «væreierne» i Lofoten som etter hvert fikk kontroll over lofotfisket.

⁹ Det vises til den utvidede samfunnsanalysen for utførlige litteraturhenvisninger i kapitlet for samfunnsanalysen.

Liberalisering, både økonomisk og politisk, bidro sammen med teknologisk utvikling til at «det gamle samfunnet» kom under press og ble endret. Utbyggingen av samferdsel og nye kommunikasjonsmidler var av stor betydning for den moderniseringen som skjød fart på slutten av 1800-tallet. Det ble etablert dampskipsruter langs kysten, etter hvert også lokale ruter, som dannet grunnlag for et mer mobilt og tettere integrert samfunn. De nye skipsrutene bidro også til salgsjordbruk og til tettstedsutvikling. Utbygging av telegrafene, samt hurtigere og hyppigere postgang, endret forutsetningene for informasjonsutveksling og samhandling. Bedre skolegang og leseferdigheter i kombinasjon med etablering av aviser og tidsskrift gjorde befolkningen mer opplyste. Folk opplevde det som de fikk verden tettere inn på livet. Etableringen av en rekke banker på andre halvdel av 1800-tallet var også en viktig forutsetning for næringsutvikling.

Rundt midten av 1800-tallet ble den første industrien etablert i landsdelen innen trelast, «guano-produksjon» og skipsbygging, litt senere også hermetikk- og sildeoljeindustri. Gruvedrift ble også igangsatt flere steder. Fylket, eller amtet som det ble benevnt fram til 1919, fikk også sine første kjøpsteder: Bodø (1816), Mosjøen (1875) og Narvik (1902). Mot slutten av århundret bidro de sammen med fortsatt liberalisering til at handelsstedene og væreiersystemet ble svekket. Den gryende urbaniseringen – i år 1900 hadde Nordland 19 tettsteder med mer enn 200 innbyggere – skapte også markeder for jordbruksprodukter. Meierier ble etablert flere steder og bidro til overgang fra åkerbruk til husdyrhold. Moderniseringen av landbruket skjedde først i de gode landbruksområdene sør i fylket.

Når det gjelder den samiske befolkningen, var 1800-tallet preget av fornorsking og assimilering. Særlig sjøsamene «gikk inn i» den lokale fiskebondebefolkningen, selv om enkelte kulturtrekk levde videre. Mange reindriftssamer som flyttet mellom Sverige og Norge, oppgav denne livsstilen og ble fastboende på den norske siden av grensen. Befolkningsvekst og nyrødning medførte dessuten økt press på enkelte tradisjonelle samiske områder.

Etter Napoleonskrigene (1815) opplevde Nordland en sterk befolkningsoppgang og folketallet ble nær tredoblet i løpet av 1800-tallet, fra 52.000 til 152.000. Dødeligheten sank, og fødselstallene økte. Levekårene bedret seg, og helsestellet ble bedre som følge av ny kunnskap. Dessuten flyttet folk til Nordland fra andre landsdeler. Befolkningsveksten i fylket var imidlertid ikke jevn; den var mindre sør i fylket enn i nord. Særlig økte befolkningen på kysten. Oppgang og vekst i fiskeriene bød på muligheter for folk på jakt etter utkomme.

Også det vi kan betegne som det sivile samfunn utviklet seg. Demokratisering, bedre kommunikasjonsmidler og en mer opplyst befolkning la grunnlaget for «organisasjonssamfunnet». Over hele landet vokste det fram avholdsforeninger, kvinneforeninger, idrettslag, religiøse foreninger og andre interesseorganisasjoner. Særlig

kvinneforeningene påtok seg sosiale oppgaver som staten senere skulle overta. Det ble også dannet politiske partier, og ved århundreskiftet ble det dannet fagorganisasjoner i fylket.

Ved inngangen til 1900-tallet hadde Nordland fått en del moderne trekk, men urbaniseringen og industrialiseringen var kommet forholdsvis kort i Nordland sammenlignet med fylkene lenger sør i landet. Fisket var fortsatt den klart viktigste næringsveien. I 1900 deltok 1/3 av voksne menn i fylket på lofotfisket. Andelen var imidlertid synkende, og det tradisjonelle fiskebondehusholdet var begynt å komme under press.

Utviklingen etter 1900

Etter århundreskiftet fortsatte utviklingen fra selvbergings- til pengehushold, og en voksende del av befolkningen bodde i byer og tettsteder. På det teknologiske feltet fikk elektrisiteten og forbrenningsmotoren stor betydning for samfunnsutviklingen. Fossefall ble i økende grad utbygd og dannet grunnlag for industriutvikling. I første omgang ble energien brukt til bearbeiding av lokale råvarer, men fram mot den andre verdenskrig vokste det også fram en lokal forbruksvareindustri. Fiskeflåten ble modernisert og motorisert. I denne prosessen spilte de mange lokale sparebankene, som hadde blitt etablert rundt århundreskiftet, en viktig rolle. Nye driftsformer krevde investeringer og større kapital, og dermed lån som måtte betjenes. Dette bidro til at en del valgte å satse på fiske og ble helårsfiskere. Noen valgte å satse på jordbruket, mens andre valgte å satse på de nye framvoksende næringen. Både mellom regioner og innad i regionene ble forskjellene større når det gjaldt hvordan folk tjente til sitt livsopphold.

Utviklingen gikk i en retning, men var ikke jevn, og ikke uten «tilbakeslag». De økonomiske krisene i mellomkrigstida bremset utviklingen på flere områder. Deretter fulgte den andre verdenskrig med sine lidelser og ødeleggelser.

Etterkrigstida

De første tiårene etter andre verdenskrig var preget av økonomisk vekst, modernisering, velstandsutvikling og oppbygging av velferdsstaten. Den rådende oppfatningen ved periodens begynnelse var at Nordland i likhet med resten av Nord-Norge var tilbakeliggende, og at dette blant annet skyldtes dårlig utbygd infrastruktur, deriblant mangelfull strømforsyning og mangel på tidsmessige havner. Det ble også trukket fram at landsdelen hadde lite industri og næringer med høy produktivitet. Dette er bakgrunnen for at Staten ble en viktig aktør for næringsutvikling og pådriver for modernisering i landsdelen. I Nordland fikk man det som har blitt betegnet en «statsledet» industrialisering. Staten opprettet statseide bedrifter og ga gunstige betingelser

som billig strøm til enkelte privateide industribedrifter som etablerte seg i fylket. Dette preget næringsutviklingen i deler av fylket i etterkrigstida.

Samferdselen ble også gradvis utbygd. Den langsiktige trenden var at trafikk ble flyttet fra sjø til land, til vei og jernbane, og at luftfarten fikk økende betydning som kommunikasjonsmiddel. Det nye «bilsamfunnet» som etter hvert vokste fram dannet grunnlag for en rekke nye typer virksomheter og etableringer. På 1960-tallet ble en rekke øyer tilknyttet veinettet på fastlandet, og det etterfølgende tiåret ble det bygd en rekke broer og tunneller. Både endringer i næringsstruktur og innen samferdsel fikk konsekvenser for bosetting- og tettstedsutviklingen.

Innen jordbruk og fiske fortsatte moderniseringen. Fra slutten av 1950 minket antall gårdsbruk betraktelig. Ikke alle fant seg arbeid innen den nye industrien, den ekspanderende varehandelen og den voksende offentlige sektoren. Mange flyttet sørover. Den vedvarende flyttestrømmen førte til at fylkets andel av landets befolkning sank. Også innen fylket flyttet mange, fra utkanter til tettsteder og byer, og mellom regioner. Urbanisering ble et vedvarende trekk ved samfunnsutviklingen. Befolkningen ble stadig tettere innvevd i et forbrukersamfunn. Det vokste fram en egen kommersiell ungdomskultur. Med lønnsarbeid fulgte ikke bare høyere velstand, men også et tydeligere skille mellom arbeid og fritid, og fritiden skulle fylles med innhold. Alt dette er utviklingstrekk som resulterte i nye virksomheter og organisasjoner.

I løpet av 1950- og 1960-tallet ble forskjellene mellom nord og sør mindre på mange områder. Ved inngangen til 70-tallet var den tradisjonelle husholdningsøkonomien nær forsvunnet. Gjennom økonomisk vekst hadde velstanden økt og samfunnet blitt omformet. Samtidig reiste det seg en del kritiske røster til den rådende vekstpolitikken og til uheldige sider ved moderniseringen, blant annet til naturødeleggelse, forurensing og avfolkning av utkantene. En ny form for grasrotengasjement begynte å gjøre seg gjeldende på slutten av 1960-tallet. Det resulterte blant annet i motkulturelle protestbevegelser som kom i tillegg til de tradisjonelle interesseorganisasjonene. Også feminisme og kvinnekamp fikk en oppblomstring på 1970-tallet.

Oppmerksomheten rundt og interessen for lokal kultur og identitet økte. Historielag ble dannet, og den «nordnorske visebølgen» ble et begrep. Vi kan snakke om en ny form for landsdelspatriotisme. Etter hvert kom også samiske rettigheter og identitet på dagsordenen. Engasjementet og samisk aktivisme resulterte blant annet i dannelsen av lokale organisasjoner.

Tida etter 1970

Etter 1970 vokste den kommunale sektoren kraftig og sysselsatte stadig flere – mange innen helse og omsorg. Utdanningssektoren vokste også kraftig, særlig innen høyere utdanning, og

barnehager ble etablert i stort omfang. Etter liberaliseringen som ble innledet på 1980-tallet, har en del av virksomhetene innen helse, omsorg og utdanning blitt drevet av private kommersielle aktører. Sysselsettingen innen primærnæringene fiske og jordbruk fortsatte sin nedadgående trend også i denne perioden som følge av mekanisering og rasjonalisering, samt at mindre enheter ble nedlagt. Havbruk, og da særlig lakseoppdrett, fikk sitt gjennombrudd på 1980-tallet. De første pionerne hadde lagt grunnlaget det forutgående tiåret. Havbruk har siden fått økt betydning, både når det gjelder sysselsetting og eksportinntekter. I mange kommuner hvor fiske tidligere var den dominerende næringen, har havbruk overtatt posisjonen.

Flere av de tradisjonelle industribedriftene og bergverkene fikk alvorlige økonomiske problemer på 1980-tallet. Mange gikk konkurs og ble avvirket, mens andre fortsatte med redusert arbeidsstyrke. På 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet forsvant mer enn 1/3 av industriarbeidsplassene i Nordland. Siden har en del ny industri kommet til.

Innen varehandelen økte tilbud og vareutvalg i denne perioden. Samtidig forgikk det en storstilt sentralisering. De store kjedene ble dominerende, og beslutninger ble i økende grad tatt ved hovedkontorene med mindre lokal variasjon som resultat.

Næringslivet har blitt mer mangfoldig og differensiert på enkelte områder. En markant trend er at stadig flere innen privat sektor arbeider innen tjenesteytende næringer. Det vi kan betegne som «kulturnæringer» og reiselivsnæringer har blitt viktigere siden 90-tallet. Vi har fått en dreining fra produksjon av fysiske produkter til produksjon av opplevelser.

Noen nyere utviklingstrekk etter 2000

Her vil vi kort peke på noen utviklingstrekk som har preget samfunnsutviklingen etter årtusenskiftet. Mange av dem er imidlertid ikke «nye», men fortsettelse av trender og prosesser som strekker seg tiår tilbake i tid. Informasjonsteknologien har endret måten vi kommuniserer, arbeider og forbraker, nær sagt hele vår livsverden, blant annet gjennom smarttelefon og sosiale medier. Global oppvarming og klimaendringene har fått større oppmerksomhet, og i økende grad preget politikktutforming og utviklingen innen næringslivet gjennom det «grønne skiftet» og tiltak for å redusere bruken av fossil energi. Den demografiske utviklingen i store deler av verden preges av en aldrende befolkning. Dette er globale trender som også har preget samfunnsutviklingen i Nordland de siste tiårene. Globalisering er også en av disse megatrendene, riktignok ikke ny, og ikke entydig og uten motreaksjoner.

Trenden med lav befolkningsvekst i Nordland har fortsatt de siste tiårene. Fylkets andel av Norges befolkning har i perioden fortsatt å synke – fra 5.3% i 2000 til 4.39% i 2023 (1.

januar).¹⁰ Til sammenligning utgjorde folketallet i 1951 6.71% av landets befolkning i 1951. Hadde det ikke vært for innvandring, hadde det vært nedgang i folketallet de siste tiårene. I 2023 er det 25462 innvandrere bosatt i Nordland. Andelen har blitt mer enn fordoblet siden 2010. Befolkningen i fylket blir stadig mer etnisk mangfoldig. Mange unge flytter fra Nordland, og gjennomsnittsalderen i Nordland er høyere enn landsgjennomsnittet.

Næringslivet har i perioden sett under ett hatt gode år med vekst og økt inntjening. Arbeidsledigheten er lav, og det er mangel på arbeidskraft innen enkelte fagfelt. Fortsatt preges næringslivet, og da særlig den eksportrettede, på naturgitte forutsetninger: den lange kysten, fisken, mineralressurser og tilgang på relativt billig energi som følge av kraftoverskudd.

Særlig sjømatnæringen har vokst og gitt store overskudd de siste årene. Nordland var det største havbruksfylket målt i både volum og verdi i 2019. Næringen sysselsatte da over 7000 årsverk.¹¹ Nordland er også et viktig industrifylke. Om lag 1500 er direkte sysselsatt i prosessindustrien som er fylkets viktigste eksportindustri. Og Nordland er fortsatt et av de største og viktigste fylkene når det gjelder bergindustri. Reiselivsnæringen har fått større betydning, og er et satsningsområde.¹² Antall sysselsatte innen «personlig tjenesteyting» har økt. Langt flere innen helse- og undervisningssektoren arbeider nå i private selskap enn ved årtusenskiftet. Også bygg- og anlegg har opplevd vekst. Den langsiktige trenden med at stadig færre arbeider innen primærnæringene har fortsatt – fra 5,96% i 2008 til 5.1% i 2022 av alle sysselsatte.¹³ Videre arbeider nå færre innen varehandel enn for noen år siden.

Mange tradisjonelle frivillige organisasjoner opplever rekrutteringsproblemer. AiN mottar stadig arkiver fra lokallag som enten er oppløst, eller som skal oppløses. En del engasjement blir nok kanalisert til nettet. Også tradisjonelle medier, som aviser, har gjennomgått store endinger – med dreining fra papir til nett. At en så stor del av vår livsverden har flyttet seg til nettet, får betydning for dokumentasjon av samfunnsutviklingen både på regionalt og nasjonalt plan. For arkivinstitusjoner, museer og andre som ønsker å bevare dokumentasjon for ettertida skaper utviklingen utfordringer, men også muligheter.

Helgeland

Helgeland er den sørligste delen av Nordland fylke, og strekker seg fra grensen til Trøndelag til Saltfjellet. I vår sammenheng består regionen av 18 kommuner, da vi har valgt å inkludere

¹⁰ Tall fra SSB.

¹¹ I følge: *Strategi for marin verdiskapning i Nordland 2022-2026*. Nordland fylkeskommune.

¹² *Strategi for reiseliv og opplevelser i Nordland 2023 – 2027*. Utkast. Nordland fylkeskommune.

¹³ SSB Tabell 13472

Meløy i Salten.¹⁴ Helgeland rommer store forskjeller, både geografisk og økonomisk, særlig mellom kysten og innlandet. I tråd med bevaringsplanen av 2017 har vi valgt å dele Helgeland inn i tre mindre regioner: Indre-Helgeland, Sør-Helgeland og Nord-Helgeland.

Etter andre verdenskrig har Helgelands andel av fylkets befolkning økt, men befolkningsveksten har vært ujevn og kommet i Indre-Helgeland, særlig i byene Mosjøen og Mo i Rana. Utviklingen innen samferdselen har påvirket de ulike delene av Helgeland forskjellig. Kyststrøkene har blitt mer perifere da sjøen har mistet mye av sin betydning som ferdelsåre, mens de indre strøkene av Helgeland har fått bedre kommunikasjon som følge av utbyggingen av jernbane og E6.

Indre-Helgeland

Indre-Helgeland består av kommunene Rana, Vefsn, Hemnes, Hattfjelldal og Grane. Store skogsområder har lagt grunnlaget for skogsdrift og -industri i de indre strøkene av Helgeland. I Vefsn la moderne dampsgsbruk grunnlaget for Helgeland første by, Mosjøen (1873). Båtbygging har historisk vært viktig i flere kommuner. Videre har gruvedrift spilt en viktig rolle i regionens historie. Det har vært gruvedrift i Grane, Rana og Hemnes.

Utviklingen i etterkrigstida har vært preget av at store industribedrifter ble etablert: Norsk Jernverk og Norsk Koksverk i Mo i Rana og Mosal Aluminium (Mosjøen Aluminium). Aluminiumsverket som kom drift 1958 fikk stor betydning for Mosjøens videre vekst. Etter langvarig økonomisk ble de statseide selskapene Norsk Jernverk og Norsk Koksverk vedtatt nedlagt i 1988. En del virksomhet ble privatisert og videreført i Mo Industripark AS. Dessuten ble en del statlige arbeidsplasser lagt til byen for å motvirke arbeidsledigheten. Landkommunene har et næringsliv basert på jordbruk med fedrift, skogsbruk, samt noe industri tilknyttet disse næringene.

Helgeland er et gammelt sørsamisk bosetningsområde. Tradisjonelt har sørsamene drevet med reindrift. Elsa Laula Renberg var en samisk pioner og organisasjonsbygger, som blant annet var med på å etablere «Brursranken Lapforening» i Vefsn i 1908, samt en egen kvinneforening to år senere. I Hattfjelldal har det vært en egen samisk skole, og på 80-tallet fikk kommunen et sørsamisk kultursenter, Sijti Jarnge.

¹⁴ Meløy har tradisjonelt vært en del av Helgeland, med halvøya Kunna nord i kommunen som grense mellom de to regionene. Kommunen har imidlertid tette bånd til Bodø og Salten, både økonomisk og administrativt.

Sør-Helgeland

Sør-Helgeland består av kommunene Bindal, Sømna, Brønnøy, Vevelstad og øykommunen Vega. Befolkningen har tradisjonelt livnært seg av jordbruk, skogbruk og fiske. På Vega har det dessuten blitt sanket egg og dun fra ærfugl. I Bindal har utnyttelsen av skogen vært viktig. Allerede i 1875 fikk kommunen sitt første dampskogbruk. Skogbruksnæringens betydning ble redusert i 2013 da Bindalsbruket gikk konkurs. Bindal har hatt sterke båtbyggingstradisjoner og er særlig kjent for «Bindalsfæringen».

I tida før første verdenskrig var Kvaløy et viktig handelssted, men Brønnøysund overtok hegemoniet. Torghatten Dampskibsselskab som var etablert 1878, flyttet i 1917 fra Kvaløy til Brønnøysund. Selskapet utviklet seg til å bli et landsdekkende transportselskap med milliardomsetning. Brønnøysund fikk i 1923 status som ladested, og er i dag Sør-Helgelands eneste by. I tillegg til primærnæringene er det også en del handel og industri i Brønnøy kommune. Nabokommunen Sømna er blant de beste jordbrukskommunene i Nordland og har fylkets største meieri. Det er også noe gruvevirksomhet i Sør-Helgeland, deriblant Brønnøy Kalk i Velfjord kommune. De siste tiårene har fiskeoppdrett blitt en viktig næring på Helgelandskysten.

Nord-Helgeland

Nord-Helgeland består av kommunene Alstahaug, Herøy, Dønna, Leirfjord, Nesna, Lurøy, Træna og Rødøy. Nærheten til havet har preget næringslivet i regionene: tradisjonelt fiske og fiskeoppdrett, samt skipsverft og sjøtransport. Allerede på slutten av 1800-tallet ble det opprettet bedrifter som produserte og reparerte utstyr til fiske. Det ble også etablert sildeoljefabrikker med Nimrod på Vikholmen i Nesna (1919 - 1986) som den viktigste. Et av de første oppdrettsanleggene i landsdelen ble etablert på Lurøy i 1972. I dag sysselsetter Nova Sea et par hundre mennesker fordelt på om lag 25 anlegg på Helgelandskysten.

Sandnessjøen vokste fram og ble et kommunikasjonssentrum for området og er nå Nord-Helgelands eneste by. Det Helgelandske Dampskibsselskap som ble stiftet på Søvik i 1867, ble flyttet til Sandnessjøen i 1898. Lokal vare- og persontransport dominerte de første årene, men etter hvert ble virksomheten utvidet. Etter en rekke fusjoner inngår selskapet i dag i Boreal Norge, som foruten ferger og hurtigbåter også driver med buss og bane. På 1970-tallet ble det satset på offshore-industri i Sandnessjøen uten at forventningene ble innfridd. Etter en rekke konkurser og rekonstruksjoner, har andre tatt over, og det er i dag flere selskaper som har spesialisert seg på tjenester til oljeindustrien.

I tillegg til fiske og havbruk er jordbruk en viktig næring i de delene av Nord-Helgeland hvor det er brede strandflater. Blant annet er det betydelig kjøtt- og melkeproduksjon i Alstahaug og Leirfjord.

Salten

Salten strekker seg fra Saltfjellet i sør til og med Hamarøy i nord. Administrativt har Salten tidligere hatt større utstrekning. Fram til slutten av 1800-tallet strakte Salten fogderi seg helt til grensen mellom Nordland og Troms og omfattet Ofoten-området. Også i våre dager har det skjedd endringer. Siden bevaringsplanen ble skrevet i 2017 har Tysfjord kommune blitt delt mellom Hamarøy og Narvik kommune. I bevaringsplanen ble Tysfjord regnet som en del av Salten. Vi har valgt å følge bevaringsplanen av 2017 og dele Salten i to regioner, Nord-Salten og Sør-Salten. Ulempen er at Nord-Salten etter kommunereformem bare består av to kommuner, store i utstrekning, men med få innbyggere. Dette må man ta hensyn til under bestandsanalysen. Privatarkiv med opphav i gamle Tysfjord kommune er etter beste evne plasserer i henhold til dagens kommunestruktur. Befolkningsmessig har Nord- og Sør-Salten utviklet seg svært forskjellig etter andre verdenskrig med vekst i sør og sterk nedgang i nord.

Sør-Salten

I vår sammenheng består Sør-Salten av Meløy, Gildeskål, Beiarn, Saltdal, Bodø, Fauske og Sørfold. Tradisjonelt har folk livnært seg av en kombinasjon av jordbruk og fiske i regionen, men næringslivet er i dag variert.

Klimatisk var kysten i regionen gunstig for tørking og produksjon av klippfisk og det ble en viktig inntektskilde utover på 1800-tallet. Også silda ga arbeid og inntekter til mange på slutten av 1800-tallet. I 1816 ble Bodø den første byen i Nordland. Etter en beskjeden start – byen hadde bare drøye 500 innbyggere i 1865 – ble befolkningen femdoblet i løpet av de neste 20 årene. Det utviklet seg en allsidig industri i kommunen, særlig innen fiske, og byen ble et handelssentrum for regionen. Byen ble Nordlands administrasjons- og kommunikasjons-senter, og opplevde en sterk befolkningsvekst i tida etter annen verdenskrig. Forsvarets tilstedeværelse satte dessuten sitt preg på byen i mange år og bidro til veksten. De siste tiårene har byens rolle som utdanningssted blitt stadig viktigere.

Den andre byen i Salten, Fauske, fikk bystatus først i 1998, og har et variert næringsliv med handel, industri og jordbruk. Helt siden etableringen av Den Ankerske Marmorforretning på 1890-tallet, har det blitt utvinnet marmor på Fauskeidet. Storindustrien gjorde sitt inntog i regionen i med etableringen av Sulitelma Aktiebolags Gruber i 1891. På begynnelsen av 1900-

tallet sysselsatte selskapet over 1700 ansatte. Arbeiderkampen i forbindelse med gruvedrifta og dannelsen av fagforeninger i Sulitjelma kan sees som arbeiderbevegelsens gjennombrudd i Nord-Norge. Også andre steder fikk man det vi kan betegne som storindustri. I Meløy kommune sto kraftverket ved Glomfjord ferdig i 1920 og la grunnlaget for etablering av kraftkrevende industri. Der har det blitt produsert / utvunnet sink, aluminium, ammoniakk, fullgjødsel og silisiumskiver til solcellepaneler.

Både i Sørfold og Gildeskål har fiske og jordbruk historisk vært de viktigste næringene. Nå har havbruk blitt viktige næringsveier i begge kommunene. Sørfold har imidlertid i stor grad blitt en industrikommune med utbyggingen av Elkem Salten (ferrosilisiumverk) på slutten av 1960-tallet. Elkem er også til stede i Gildeskål, med et kvartsittbrudd, Elkem Mårnes, men kommunens næringsliv er fortsatt i stor grad preget av primærnæringene, og da særlig fiske og havbruk.

Nord-Salten

Nord-Salten består i dag av kommunene «nye» Hamarøy og Steigen. De to kommunene hadde tidligere et tett samarbeid med Tysfjord, de var blant annet medeiere i Nord-Salten Kraft, og ble ofte omtalt som HTS-kommunene. Kommune er store i utstrekning, men har få innbyggere, så befolkningstettheten er lav. Svært få av innbyggerne bor også i tettsteder sammenlignet med landsgjennomsnittet. Folketallet i de to kommune har nær blitt halvert siden 1950.

Jordbruk og fiske var tidligere hovednæringene i Nord-Salten. Som i så mange nordlandskommuner har tradisjonelt fiske fått mindre betydning, mens oppdrett og havbruk har blitt viktige næringer. Blant annet har Cermaq Norway hovedkontor og et stort lakseslakteri i Steigen, samt en rekke oppdrettsanlegg i området. I Steigen dominerer fortsatt primærnæringene og sysselsetter om lag 20% av arbeidstakerne i kommunen. Husdyrhold med melk- og kjøttproduksjon er fortsatt en viktig næring, selv om antall bruk har blitt kraftig redusert.

I Hamarøy har stadig flere blitt sysselsatt innen det offentlige og innen privat tjenesteyting, men fortsatt er omkring 10% sysselsatt innen primærnæringene. I tillegg har turisme fått økt økonomisk betydning. Fergeforbindelsen til Lofoten bidrar til å trekke turister til kommunen, og Hamsundsenteret som åpnet i 2009 er en av attraksjonene. Kommunen har også noe bergverksdrift og industri, deriblant kvartsbrudd og prosessverk på Drag. Der ligger også det lulesamiske senteret Árran, og kommunen er med i forvaltningsområdet for samisk språk.

Ofoten, Lofoten og Vesterålen

Disse regionene utgjør den nordligste og vestligste delen av Nordland og stekker seg fra Salten til Troms. Felles for de tre regionene er at folketallet har gått ned siden 1950. I forhold til bevaringsplanen av 2017 har det skjedd endringer i kommunestrukturen. Tjeldsund kommune i Ofoten ble slått sammen med Skånland i Troms, og «nye» Tjeldsund ble lagt til det nye fylket Troms og Finnmark i januar 2020. Samtidig ble Ballangen og deler av Tysfjord slått sammen med Narvik.

Ofoten

Ofoten består av kommunene Narvik, Evenes og Lødingen som ligger rundt Ofotfjorden. Sammenlignet med Lofoten og Vesterålen har fisket hatt mindre betydning i Ofoten. I Lødingen er imidlertid fiske og fiskeindustri viktige næringer. På strandflatene drives det en del jordbruk. På 1700- og 1800-tallet vokste det fram markesamiske bygder i Ofoten. Tettstedet Lødingen har vært og er fortsatt et viktig knutepunkt med ferge- og hurtigbåtforbindelse, samt losstasjon. Åpningen av flyplassen på Evenes bedret også kommunikasjonen i regionen, og har brakt med seg mange arbeidsplasser.

Gruvedriften har hatt stor betydning for Ofoten, både direkte og indirekte. De første bergverksprivilegiene ble utstedt i 1636. Størst var gruvedriften ved Bjørkåsen gruber (1914 - 1964), en av flere gruver som har vært i drift i Ballangen. Nå hentes det ut dolomitt fra fjellene i Ballangen. Også i Bogen i Evenes har det vært omfattende gruvedrift. I tidligere Tysfjord kommune ligger industristedet Kjøpsvik.

For Ofotens eneste by, Narvik, har gruvedrift vært av avgjørende betydning. Narvik fikk kjøpstadsstatus etter at Ofotbanen sto ferdig i 1902. Jernbanen skulle frakte jernmalm fra Kiruna i Sverige til den isfrie havnen i Narvik. Byggingen av Ofotbanen innledet en hektisk vekstperiode. I 1920 var Narvik Nordlands største by med 6000 innbyggere. LKAB – det svenske gruveselskapet som skiper ut malm over havnen – har hele tiden vært en hjørnesteinsbedrift. Selskapet sysselsetter imidlertid i dag langt færre enn tidligere. Jernbanen har gjort Narvik til et logistikkentrum på andre felt. Store deler av dagligvarene til Nord-Norge sendes fra Oslo til Narvik via jernbanen for videre transport. I dag er Narvik et handelssentrum og en utdanningsby med særlig fokus på teknologistudier. Byens krigshistoriske betydning har materialisert seg i Narvik krigsmuseum. Og arven fra jernbaneutbyggingen med rallarene feires i den årlige Vinterfestuka. Turistnæringen har vokst og er et satsingsområde.

Lofoten

Lofoten består av en rekke øykommuner: Røst, Værøy, Moskenes, Flakstad, Vestvågøy og Vågan. Fiske har spilt en helt sentral rolle i Lofoten i uminnelige tider. Allerede på 1000-tallet skal tørrfisk blitt en viktig handelsvare. Lofotfisket har vært og er landets viktigste sesongfiskeri med deltakere fra store deler av norgeskysten.

Vågar var et tidlig fiskevær / bydannelse, en kaupang, med handel og administrasjon som vokste fram og hadde sin storhetstid år 1000 - 1400. Senere vokste nærliggende Kabelvåg fram som et nytt handelssentrum i regionen. Lofotkatedralen fra 1898 med sine 1200 sitteplasser vitner om tilstrømningen til Lofotfisket. Da havnen i Kabelvåg ble for liten, tok Svolvær over som sentrum. Svolvær ble ladested i 1918 og fikk bystatus i 1997. Byen er i dag Lofotens største og har ved siden av fiskemottak et allsidig næringsliv.

Fisket har dannet grunnlag for en rekke bedriftsetableringer. Fisk var råstoff for den første industrien i Nordland, og Lofoten var først ute med både guano- og sildeoljefabrikker. Fra midten av 1890-tallet ble det etablert en rekke hermetikkfabrikker i regionen. Fiske er fortsatt viktig i Lofoten: tradisjonelt fiske, fiskeforedling, eksport og oppdrett. Skrova har vært og er fortsatt sentral i hvalfangsten, som nå er betydelig redusert.

Det er også en del jordbruk i Lofoten. Vestvågøy er en av de fremste jordbrukskommunene i fylket, og i Leknes er det slakteri – Horns Slakteri. Leknes som i 2002 fikk bystatus, er ikke som de andre tettstedene i regionen bygd opp rundt fiske, men er i større grad et administrasjons- og handelssenter for Vest-Lofoten.

Siden 1980-tallet har det blitt i satset på turisme i Lofoten, og regionen har blitt et svært populært reisemål, både for norske og utenlandske turister. De største øyene i Lofoten har fått fastlandsforbindelse gjennom veiprojektet Lofast, og sammen med byggingen av kortflyplasser, har det gjort regionen mer tilgjengelig. I tillegg til turisme, har flere av Lofotkommunene satset på kultur, og flere steder har det vokst fra produktive kunstnermiljø.

Vesterålen

Vesterålen består av en rekke øyer nordvest i Nordland og omfatter kommunene Hadsel, Bø, Sortland, Øksnes og Andøy. Nærheten til havet har næringslivet i regionen. Fiske og tilknyttede virksomheter har utgjort en viktig del av livsgrunnlaget. Vesterålen var en fiskepioner i nordnorsk sammenheng hvor ny teknologi og fangstmetoder tidlig ble tatt i bruk. Mellom 1891 og 1919 var 27 av 34 havfiskeselskaper lokalisert i Vesterålen.

Fra 1890-tallet endret det gamle handels- og gjestgiverstedet Melbu i Hadsel kommune karakter. Kjøpmannssønnen Christian Fredriksen var en aktiv gründer på mange felt og var sentral i moderniseringen av havfisket. Han etablerte også en rekke industribedrifter i Melbu

og andre steder i Nordland. Mellom 1890 og 1920 ble innbyggertallet tidoblet i Melbu, før Fredriksens forretninger ble rammet av de økonomiske krisene på 20-tallet.

I 1891 ble Vesteraalens Dampskibsselskap stiftet på Stokmarknes, og rederiet spilte en avgjørende rolle i opprettelsen av hurtigruten. Mange på Stokmarknes er i dag sysselsatt innen fiskeindustrien, blant annet har Nordlaks hovedkontor og en god del virksomhet i byen. På Sortland ble Vesteraalens hermetikkfabrikk opprettet i 1912. Tettstedet Sortland som har hatt bystatus siden 1997, ble etter hvert det viktigste handels- og servicesenteret i Vesterålen. Omleggingen av samferdsel fra sjø til land medvirket til denne utviklingen, og Sortland ble et viktig kommunikasjonsentrum i regionen. De siste tiårene har kommunen hatt en betydelig befolkningsvekst..

Bø og Øksnes er typiske fiskekommuner hvor fiske og fiskeforedling, samt havbruk, sysselsetter mange. Øksnes fikk sterk befolkningsvekst etter at Øksnes-Langenes Fiskeindustri ble etablert midt på 1950-tallet, og er i dag kommunesenteret. Også i Andøy kommune har befolkningen tradisjonelt livnært seg på fiske, ofte i kombinasjon med noe jordbruk. Befolkningen økte på 1950- og 1960-tallet som følge av Luftforsvaret sin flystasjon ved Andenes, men folketallet har i ettertid blitt redusert. Andøya rakettskytefelt ble etablert i 1962 og etterfølgeren, Andøya Space, sysselsetter i dag over 100 personer. Leonard Nilsen & Sønner AS, en av landets største entreprenører innen tunnelbygging og gruvedrift med aktivitet både i Norge og internasjonalt, har i dag tilhold i Risøyhamn på Andøya. I tillegg til fiske har jordbruk tradisjonelt vært en viktig næring i Vesterålen. De siste årene har det vært økende satsing på turisme, blant annet med hvalsafari på Andøya.

3. Bestandsanalyse og bevaringsplan

Kartlegging av arkivbestanden

Et hovedmål med den reviderte bevaringsplanen har vært å få bedre oversikt over privatarkivene som omhandler Nordland. Mangelfulle opplysninger om arkivenes innhold, omfang og ytterår var en svakhet ved den opprinnelige bevaringsplanen tross den store innsatsen som ble nedlagt. Nå har vi kunnet bygge videre på dette arbeidet. AiN og de konsoliderte museene har systematisk kartlagt sine arkiv for å bedre informasjon om dem. I tillegg er andre institusjoner, kommuner og historielag blitt kontaktet angående privatarkiv.

Vi har langt på vei lyktes. Vi har fått mer informasjon om arkivene, og en rekke nye arkiv har blitt kartlagt. I alt har vi registrert 3025 arkiv med et samlet omfang på 5609 hyllemeter (hm). Den opprinnelige bevaringsplanen omfattet 2213 arkiv og 2748 hm. Vi har også fått bedre informasjon om arkivene. Vi kjenner omfanget til 91,5% og ytterårene for 86% av arkivene. Tilsvarende tall for den forrige bevaringsplanen var 72,8% og 57,1 %.

Gjennomsnittsarkivet strekker seg over 33 år og har et omfang på 2 hyllemeter. Det er imidlertid store forskjeller i størrelsen på de registrerte arkivene – fra 0,001 hm (1mm) til 325,68 hm (Sulitjelma Gruber). I antall er det de små arkivene som dominerer. 71% av arkivene med kjent omfang, er mindre enn 0,5 hm. 103 arkiv (3,7%) av arkivene er større enn 10 hm. Disse utgjør imidlertid til sammen hele 3795 hm - 65% av det totale omfanget. Av tabellen ser vi at det er store forskjeller mellom de ulike arkivtypene når det gjelder omfang. Arkivene etter bedrifter, institusjoner og stiftelser er i snitt mye større enn organisasjon- og personarkiv.

Tabell 1 Alle arkiv etter type arkivskaper

Arkivtyper	Antall arkiv	Omfang	Gjennomsnitt (hm)
Bedrift	859	3731,03	4,70
Institusjon	42	226,59	5,66
Legat	7	0,95	0,16
Organisasjon	1420	1117,24	0,84
Person	487	300,13	0,72
Samling	184	118,00	0,78
Stiftelse	25	115,61	5,26
Utvalg	1	0,02	0,02
Totalt	3025	5609,57	2,03

Arkivene som er inkludert i kartleggingen, oppbevares på 45 ulike steder. Museum Nord og Helgelandsmuseet oppbevarer sine arkiv i lokaler tilknyttet en rekke museumsanlegg. Kommuner som har oppgitt å ha privatarkiv er Bindal, Hadsel, Herøy, Røst, Træna og Vega. Videre har vi arkivoversikter fra Andøy, Ballangen, Hadsel og Vestvågøy historielag. Både i kommuner og hos historielag er det nok fortsatt en god del privatarkiv som ikke er kartlagt og inkludert i bestandsanalysen. Arkiv som oppbevares utenfor Nordland, befinner seg blant annet hos Statsarkivet i Tromsø, Statsarkivet i Trondheim, Riksarkivet, Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek (ARBARK), Samisk Arkiv, samt enkelte museer. Nordlandsmuseet er i ferd med å overføre sine arkiv til AiN – men vil beholde eiendomsretten (deponering) til arkiv som direkte berører sine samlinger – noe som forklarer det lave antallet i tabellen. I den forrige bevaringsplanen ble det registrert 170 arkiv og 155 hm fra museet.¹⁵ Også Museum Nord har deponert noen arkiv hos AiN (ca. 60). Det er verdt å merke seg at i denne tabellen og i andre oversikter i bevaringsplanen, er det oppbevaringsinstitusjonen som er oppgitt, og ikke eierinstitusjonen.

Tabell 2 Arkiv etter oppbevaringsinstitusjon

Oppbevaringsinstitusjon	Antall arkiv	Omfang (hyllemeter)
AiN	1399	3810,37
Museum Nord	542	649,47
Nordlandsmuseet	86	77,00
Helgeland museum	510	538,82
Luftfartsmuseet	12	18,20
Historielag	175	96,18
Kommuner	102	48,95
Institusjoner utenfor Nordland	199	373,68

Metode og klassifisering

I likhet med andre arkivinstitusjoner brukes AiN registreringssystemet ASTA som muliggjør publisering av opplysningene på Arkivportalen, og bearbejdede uttrekk derifra (exel) danner grunnlag for analysen etter å ha blitt kvalitetssikret. Fylkets museer bruker ikke ASTA for tida, og nøkkelopplysninger om arkiv fra museer, kommuner og historielag måtte dermed kodes og legges inn i exel-filen manuelt for å kunne analyseres.

I ASTA bygger kategoriseringen av bedrifter og organisasjoner på Statistisk Sentralbyrås standard for næringsgruppering (SN2007) og Brønnøysundregistrenes

¹⁵ En del mindre arkiv / arkivstykker fra Nordlandsmuseet er ikke registrert i denne kartleggingen.

Frivillighetsregister med henholdsvis 18 hovedkategorier og hundretalls underkategorier (bedrifter) og 9 hovedkategorier og 90 underkategorier (organisasjoner). Næringskategoriene er innrettet mot etterkrigstidas industrisamfunn og passer ikke like godt på eldre arkiv, og fanger heller ikke opp en del nye bransjer som har vokst fram de siste årene. Oversikter basert på ASTAs nærings- og organisasjonsarkiv er benyttet i analysen, men er ikke gjengitt for den enkelte region i bestandsanalysen. Isteden er det utarbeidet egne kategorier som brukes i bestandsanalysen for å gjøre det mer oversiktlig. Dette ble også gjort i den forrige bevaringsplanen. Hva de enkelte kategoriene omfatter vil bli gjennomgått i forbindelse med bestandsanalysen av Nordland i sin helhet.

I bestandsanalysen har vi sett på antall arkiver i de ulike bedrifts- og organisasjonskategoriene i forskjellige tidsperioder. Dette er både gjort for Nordland som helhet og for de forskjellige regionene. I tillegg har vi sett på omfanget (hyllemeter) i de ulike kategoriene og kommunene. I forhold til den opprinnelige bevaringsplanen er inndelingen justert og utvidet med en periode. Perioden 1975 - 2015 er erstattet med: 1975 - 1999 og 2000 - 2022. Dette for å få et bedre bilde på statusen de siste årene da vi ønsker et økt fokus på dagens arkivskapere. Vi har også tatt grep for å få en mer presis oversikt over bestanden i de ulike periodene. Hvert arkiv er i bestandsanalysen (tabellene) oppført i alle tidsperiodene det eksisterte, og ikke bare i den tidsperioden det ble opprettet. Arkivenes geografiske tilhørighet er registrert på flere ulike nivå slik at en i analysen kan hente ut ønsket informasjon.¹⁶

Om de mange feilkildene

Tabeller og tallfesting med desimaler kan gi inntrykk av et høyt presisjonsnivå. Dette er ikke tilfelle. Feilkildene er mange og vanskelig å unngå. Hvilken informasjon vi har om de ulike arkivene varierer. Mange arkiv er riktignok ordnet og katalogisert, men en betydelig del er uordnet, og er i enkelte tilfeller spredt rundt i arkivlokalene med mangelfull merking. Ytterår blir da ofte bare et anslag. Tilgjengelige ressurser har lagt begrensninger på hvor lang tid vi har kunnet bruke på kartleggingen av det enkelte arkiv. Mangelfull registrering, merking og organisering kan også føre til at enkelte arkiv blir oversett.

Ofte er også arkivenes innhold – f.eks. hvilken type virksomhet det omhandler – basert på det som nærmest kan karakteriseres som kvalifisert gjetting. Praksisen rundt registrering

¹⁶ Hvert arkiv er registrert på tre geografiske nivå i exel-arket som danner grunnlaget for analysen: Hovedområde, region og kommune/kommuner. Norsk Jernverk er f.eks. registrert på Helgeland, Indre Helgeland og Rana kommune. En fylkesdekkende organisasjon – eksempelvis Nordland Fylkes Fiskarlag – er registrert på Nordland på alle tre nivåene. Vi har etter beste evne prøvd å ta hensyn til at noen arkiver dekker flere kommuner i analysen, noe som kan føre til mindre tallavvik når det gjelder antall arkiv mellom ulike tabeller.

og kategorisering har variert både mellom og innad i de ulike institusjonene. Mange som har arbeidet med arkiv i museene har ikke hatt begrenset arkivfaglig skolering. Men også innad i f.eks. AiN har praksisen variert. Samme type bedrift / organisasjon har vært registrert under forskjellige kategorier. Det er viktig å være seg bevisst de mange feilkildene og begrensningene når datagrunnlaget skal tolkes. En annen type utfordring er mangesysleriet og endringer over tid. Mange bedrifter drev med mange typer virksomhet samtidig, eller endret fokus over tid. Dette skaper utfordringer for klassifiseringen.

Valg av kategorier og tidsperioder i bestandsanalysen påvirker resultatet. Andre valg og inndelinger ville ha gitt litt andre tall. Vurderinger basert på antall arkiv har sine klare begrensninger. Det har variert hvordan innkommet arkivmateriale har blitt registrert; om det har blitt registrert som ett eller flere arkiv. Svært mange arkiv er dessuten fragmentariske og små, og gir dermed begrenset informasjon om virksomheten og samfunnet. Vi har derfor også valgt å oppgi antall hm i hver kategori.

Ulike arkivtyper og lagringsmedium

Vi har tatt utgangspunkt i ASTAs inndeling i ulike arkivtyper (aktørtyper) som skiller mellom: bedrift, institusjon, legat, organisasjon, stiftelse, person, samling og utvalg basert på hvem som har skapt dem (arkivskaper). Enkelte er selvforklarende og vil ikke bli kommentert nærmere. Bestandsanalysen vil fokusere på organisasjoner og bedrifter. I kategorien «bedrift» inngår også offentlige selskap. I bestandsanalysen av bedriftene i de ulike regionene er også «institusjoner» og «stiftelser» inkludert og regnes som bedrifter.

Personarkivene har vi gjennomgående lite informasjon om. Det er verdt å merke seg at bak en del registrerte personarkiver kan det skjule seg virksomheter, kanskje særlig innen jordbruk og fiske. En del gårdsarkiv kan nok være registrert som personarkiv. Grensedragningen kan her være vanskelig. Enkelte arkiv er sammensatte i den forstand at de inneholder både arkivmateriale etter virksomheter og materiale av mer personlig karakter.

Arkiv kjennetegnes av at de er skapt av en arkivskaper. En «samling» består vanligvis av arkivmateriale etter flere arkivskapere, samlet tematisk eller geografisk - eller mer tilfeldig basert på interesser. Ofte inneholder de en blanding av originaldokumenter og kopier. Skillet mellom personarkiv og samlinger kan være vanskelig å fastslå. Et eksempel er lokalhistoriske samlinger. De er i en del tilfeller registrert som samlinger. Andre ganger er de registrert som personarkiv etter lokalhistorikeren som har samlet inn materialet.

Omfanget av arkivene er oppgitt i hyllemeter (hm). Dette reflekterer at det i all hovedsak er papirarkiv som vi har funnet i kartleggingen. Riktignok inneholder en del nyere privatarkiv også materiale på andre lagringsmedium, som lydbånd, video og digitale filer. Vi har bare registrert 11 arkiv som utelukkende består av digitalt materiale. Med et par unntak er det

materiale som er digitalisert, særlig fotosamlinger. Bevaringsplanen har ingen ambisjon om å gi en fullstendig oversikt over fotoarkiv og -samlinger. Noen er tatt med, men langt på vei alle. Det anbefales at det på et senere tidspunkt utarbeides en egen bevaringsplan for foto. Hvor mye materiale på audiovisuelle lagringsmedium som er bevart ved AiN og de konsoliderte museene, er ikke kartlagt. Mye av dette materiale er sårbart og har begrenset levetid hvis det ikke digitaliseres. En del har allerede blitt sendt til Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana. Det er viktig at dette arbeidet fortsetter og prioriteres, både når det gjelder innsamling og digitalisering / mediekonvertering.

Nordland

Tabellen nedenfor gir en oversikt over antallet kartlagte arkiv som er relevante for Nordland på bakgrunn av arkivtype og geografisk område. Den første kolonnen omfatter alle arkiv fra Nordland. Den andre kolonnen viser arkiv som dekker hele Nordland. I første rekke dreier det seg om fylkesdekkende organisasjoner. Det største arkivet er «Nordland Fylkes Fiskarlag» på 100 hm. Den tredje kolonnen viser arkiv som omfatter Nord-Norge – hovedsakelig organisasjoner som dekker hele eller deler av Nord-Norge. Under kolonnen Norge er det oppført landsdekkende arkiv.

Tabell 3 Arkiv etter type og geografisk område

	Alle arkiv Nordland	Nordland	Nord- Norge	Norge	Ukjent
Bedrift	850	2	4		6
Institusjon	42				
Legat	6				1
Organisasjon	1379	78	23	6	12
Person	465		4	1	17
Samling	174	5	4		6
Stiftelse	24	2	1		
Utvalg	1				
Totalsum	2941	87	36	7	42

I de følgende oversiktene over bedriftsarkiv og organisasjonsarkiv i Nordland er også arkivene som dekker hele Nord-Norge innbefattet. Videre i bestandsanalysen er stiftelser og institusjoner inkludert i tabellene over bedriftsarkiv.

Bedriftsarkiv i Nordland

Tabell 4 Bedriftsarkiv i Nordland

Bedriftskategori	Før 1900	1900 - 1949	1950 - 1974	1975 - 1999	2000 - 2022	Ukjent	Totalt antall	Omfang (hm)
Jordbruk og skogbruk	19	25	16	10	3	8	47	9,85
Fiske og havbruk	2	9	16	17	3	9	40	32,60
Bergverk og utvinning	10	17	11	8		6	32	606,14
Matvareindustri	10	32	21	13	2	4	45	82,23
Trevareindustri	2	7	8	5			13	52,68
Annen industri	5	32	26	18	4	7	53	515,40
Fiskeindustri og handel med fisk	6	30	38	25	2	3	55	330,74
Elektrisitetsverk og vannverk		31	42	18	6	9	61	137,01
Bygge- og anleggsvirksomhet		7	9	5	1		11	45,26
Butikkhandel med bredt vareutvalg	33	86	62	30	4	16	113	335,62
Annen varehandel	4	46	31	18	3	1	54	138,36
Sjøfart	13	39	26	12	1	6	53	560,54
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester	4	13	18	6	1	1	26	26,08
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet		6	12	10	9	3	22	31,29
Bank og forsikring	13	46	43	26	4	5	60	187,54
Media, informasjon og kommunikasjon	12	34	19	28	16	5	58	288,88
Eiendomsforvaltning		6	12	16	5	2	24	9,09
Diverse tjenesteyting	3	21	26	16	5	5	43	272,34
Undervisning, helse- og omsorgstjenester	3	26	27	26	12	3	54	241,99
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid	3	8	10	12	8	6	27	106,12
Ukjent	4	22	16	9	3	3	32	47,22
Arkiv i perioden	147	542	488	327	91	102		
Totalt antall arkiv / hyllemeter							923	4056,93

Kategorien «**Jordbruk og skogbruk**» omfatter hovedsakelig gårdsarkiv – arkiver fra personer som drev gårdsbruk – samt det som kan betegnes som tjenester tilknyttet jordbruk og skogbruk. Selv om antallet kan virke forholdsvis høyt, i alt 47 arkiv, er de med et par unntak svært små og fragmentariske. Gjennomsnittsstørrelsen er på bare 0,24 hm. Arkivene anses dermed ikke å gi et godt bilde av primærnæringene jordbruk og skogbruk. Historisk sett var dette en levemåte og ikke en virksomhet som resulterte i arkivdanning. Heller ikke tradisjonelt fiske skapte mange arkiver. De fleste arkivene i «**Fiske og havbruk**», i alt 40 arkiver, kommer fra selskap som drev fiske med større båter. Dekningsgraden er dårlig – få arkiv i forhold til fiskerienes betydning i Nordland. Også fangst av sel og hval er dårlig dokumentert i arkivene.¹⁷ I kategorien inngår også havbruk / akvakultur. Det er bare registrert fem arkiv fra oppdrettsnæringen. En del av forklaringen er nok at det er en relativt ny næring. Tatt i betraktning av hvor viktig den har blitt, både når det gjelder økonomi og sysselsetting, bør det tas grep for å bevare mer materiale etter havbruksnæringen.

Dekningsgraden for «**Bergverk og utvinning**» må betegnes som forholdsvis god med unntak for den siste perioden (2000-2022). Av de 32 bevarte arkivene i kategorien, har flere stort omfang: «Sulitjelma Gruber» (326 hm), «Bjørkåsen Gruber» (167 hm), «D.I.O.C Dunderlandskompaniet» (41 hm) og Den Ankerske Marmorforretning (38 hm). Dette er den mest omfangsrike bedriftskategorien med i alt 606 hm.

I kategorien «**Matvareindustri**» med et samlet omfang på 82 hm, er det smørlag og meierier som dominerer med 34 av i alt 45 arkiver. I tillegg er det litt arkivmateriale fra bakerier, slakterier, møller og bryggerier. Sagbruk utgjør flesteparten av de 13 arkivene i kategorien «**Trevareindustri**». Tre av dem har et omfang på over 10 hm. «**Annen industri**» er en sekkekategori som krever noen kommentarer. De fire største arkivene er «Norsk Jernverk AS» (159 hm), Norsk Koksverk (110+26,5 hm), «Nordland Portland Cementfabrik» (58 hm) og «Johan Drage A/S» (53 hm). Arkivmateriale etter koksverket oppbevares både på Helgeland Museum og AiN. Ideelt sett burde de ha vært ordnet og oppbevart på et sted. Dette gjelder også en handfull andre arkiv.¹⁸ I «Annen industri» inngår også 9 arkiv fra produsenter av klær og tekstiler og 16 arkiv fra bygging og reparasjoner av skip og båter. Ellers er det arkiv etter bedrifter fra et bredt spekter av bransjer i kategorien.

Kategorien «**Fiskeindustri og handel**» samler arkiv fra virksomheter som drev med fiskeindustri, bearbeiding av fisk (salting og tørking) og salg av fisk. Det største er arkivet etter «L. Bergs Sønner» på 80 hm. 9 av arkivene kan knyttes til produksjon av sildeolje og fiskemel.

¹⁷ Noen intervju om temaet fortatt av Britt Johansen er bevart. I tillegg er noen fangstbøker til Daniel Nøis bevart av Andøy historielag.

¹⁸ Eksempelvis kan arkiv etter en arkivskaper være spredt på ulike avdelinger ved et museum.

I alt omfatter kategorien 55 arkiv og 334 hm. Egentlig skulle antallet ha vært høyere. Særlig på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet var mangesystemet utbredt. De klassiske nordlandske handelsstedene er plassert i kategorien «**Butikkhandel med bredt vareutvalg**». De drev ofte med både fiskeoppkjøp, bearbeiding og videresalg av fisk i tillegg til butikkhandel. Ofte drev de også skipseksedisjon og poståpneri. Ellers inkluderer kategorien samvirkelag og landhandlerier i senere tidsperioder. Til sammen består kategorien av 113 arkiv og 335 hm. De mest omfangsrrike arkivene er «L. A. Meyers arkiv» (45hm) og «Kjerringø Gamle Handelssted» (37hm). Handelsstedarkivene i Salten og Lofoten ble i 2014 innlemmet i Norges Dokumentarv. Begge disse kategoriene – «Fiskeindustri og handel» og «Butikkhandel med bredt vareutvalg» må kunne sies å ha en tilfredsstillende dekningsgrad – med unntak for fiskeindustrien i perioden før 1900.

45 elektrisitetsverk og 16 vannverk med et samlet omfang på 137 hm, utgjør kategorien «**Elektrisitetsverk og vannverk**». Denne viktige sektoren er derfor godt dekket. Det er ikke kategorien «**Bygge- og anleggsvirksomhet**» som består av 11 arkiv, hvorav bare tre har et større omfang enn 1 hm. Dette er lite i forhold til størrelsen på og betydningen av denne sektoren. «**Annen varehandel**» rommer både agentur- og engroshandel (21), inkludert 11 innkjøpslag, og ulike typer handel i spesialforretninger (33). I kategorien «**Sjøfart**» er det 37 arkiv fra rederier / skip og 18 arkiv fra tilknyttede tjenester, i hovedsak skipsekspedisjoner. I realiteten er antall ekspedisjoner høyere da de ofte ble drevet som bigeskjeft og inngår i andre arkiv. Variasjonen i størrelsen på arkivene i kategorien er svært stor. Arkivene etter «Vesterålens Dampskipsselskap» er på hele 370 hm (280 hos Riksarkivet og 90 hos Museum Nord) og arkivet etter «Hurtigruten ASA» er på 68 hm. Også arkivene etter «Hindø D/S» (30hm) og «Salten Dampskipsselskap» (25hm) er omfangsrrike. I den andre enden av skalaen er det 21 arkiv som er mindre enn 0,2 hm, og som nærmest må betegnes som «arkivfragment».

«**Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester**» består av 27 arkiv, et forholdsvis lite antall sett i forhold til at det er en vid kategori. De største arkivene er «SAS, avd. Bodø» (7 hm), «A/S Sulitjelmabanen» (5hm) og «Salten bilruter» (4hm). Også i kategorien «**Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet**» er det relativt få arkiv. Av de 26 arkivene er 9 tilknyttet hotell / overnatting, 4 til servering og 9 til turistkontor / reiselivsforeninger. Slik sett avspeiler ikke arkivbestanden mangfoldet av virksomheter innen denne bransjen.

I kategorien «**Bank og forsikring**» er det til sammen er 60 arkiv. 28 av dem er etter banker noe som gir en god dekningsgrad for denne bransjen.¹⁹ Mange av arkivene er dessuten omfangsrrike og gir et godt bilde av virksomheten. I tillegg er det 23 arkiv som kan knyttes til forsikringsbransjen og 9 arkiv etter driftskredittlag og lignende i kategorien. «**Media,**

¹⁹ Antallet bankarkiv vil sannsynligvis øke da arkivmateriale fra Helgeland Sparebank er under ordning

informasjon og kommunikasjon» består av totalt 58 arkiv. 18 av dem kan knyttes til utgivelse av aviser og tidsskrift. Størst er arkivene etter Lofotposten (70hm) og Nordlands Framtid (38hm). Kategorien rommer også arkiv i varierende størrelse etter nærradioer (9) og etter filmproduksjon (3) og lydstudioer. Mange lagringsmedium er representert i denne kategorien. Mest spesielt er kanskje arkivet «Prosjektfilm AS, ved Knut Eide» som inneholder materialet etter hans tegnefilmproduksjon. I denne kategorien finner vi også 25 arkiv innen telekommunikasjon, hovedsakelig telefonselskaper og telegrafstasjoner. Arkivmateriale etter virksomheter som driver med nye former for digitale medier og – kommunikasjon har i liten grad funnet veien til arkivene.

I kategorien «**Eiendomsforvaltning**» som omfatter i alt 24 arkiv, finner vi materiale etter eiendomsselskap, samfunnshus og idrettsanlegg. «**Diverse tjenesteyting**» er sekkekategori som omfatter 43 fra en rekke typer virksomheter. Deriblant finner vi arkiver etter advokater (8), fotografer (6), lager (6), ingeniører (5), arkitekter (4) og ulike virksomheter innen forskning og utvikling (6). Mange typer yrker og næringer er dårlig representert eller er ikke representert overhode i denne kategorien.

Under kategorien «**Undervisning, helse- og omsorgstjenester**» er det oppført 54 arkiv. Det kan vel stilles spørsmål ved om alle egentlig er privatarkiv. Innen undervisning er det 26 arkiv: deriblant etter privatskoler, folkeakademi, og en folkehøgskole. Videre er det arkiv etter 7 barnehager, og 18 fra bedrifter og institusjoner innen helse og omsorg: deriblant barnehjem, tuberkulosehjem og bedriftshelsetjenester. Det burde vært bevart flere arkiv etter folkehøgskoler da de representerer et alternativ til det offentlige skoleverket og representerer viktige motkulturer. En del arkiv i denne kategorien er interessant og bør bevares fordi de kan inneholde rettighetsdokumentasjon.

Kategorien «**Kulturell virksomhet, underholdning og fritid**» teller bare 27 arkiver hvorav 17 er registrert som stiftelser. 14 av arkivene er fra museer, tre fra kinoer og to fra teater, deriblant et samisk teater. Dekningsgraden vurderes ikke som god nok i denne kategorien. Særlig bør man ta sikte på å bevare arkiv etter sentrale virksomheter / institusjoner innen kulturfeltet, da de utgjør en viktig stemme i samfunnsdebatten og dokumenterer samfunnsutviklingen. Når det gjelder arkiv etter utøvende kunstnere, er det med sikkerhet bevart fem arkiv, men antallet er sannsynligvis høyere da de har blitt registrert som personarkiv.

Organisasjonsarkiv i Nordland

Tabell 5 Organisasjonsarkiv i Nordland

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Arkiv i kateg.	Hyllemeter
Organisasjoner i landbruket	2	43	48	21	3	5	69	40,15
Organisasjoner i fiske og fangst	2	75	91	66	9	8	122	141,02
Industri og håndverk	1	5	8	6	4	2	13	9,28
Handel, bank, og forsikring	4	12	11	4	1	2	17	10,35
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media		7	8	2	1	2	11	3,71
Arbeidsgiverorganisasjoner		1	1				1	0,01
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner	3	98	105	72	17	6	167	158,74
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid	4	6	5	9	3		12	113,42
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid	5	22	28	44	20	12	78	87,60
Avholdsorganisasjoner	9	47	24	9	2	7	58	15,94
Helse- og sosial velferd	2	67	78	82	33	9	133	80,98
Andre sosiale og humanitære organisasjoner		15	18	9	1	2	23	18,65
Husmorlag og kvinneforeninger	3	30	44	34	7	5	56	17,20
Pensjonistforeninger og brorskap	1	3	20	43	24	2	48	17,81
Velforeninger	2	9	15	19	9	3	34	10,87
Idretts- og skytterlag	6	56	50	37	13	5	89	86,14
Jakt, fiske og friluftsliv	2	7	13	16	7	2	21	19,88
Husflid, fritid og hobby		3	12	13	7	1	16	15,38
Musikk, dans og teater	3	37	53	44	12	5	82	42,26
Ungdomslag og barneorganisasjoner	6	87	64	39	11	15	125	45,99
Kristne organisasjoner	10	26	26	16	9	4	45	7,54

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Arkiv i kateg.	Hyllemeter
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		92	106	75	27	10	163	137,09
Kampanjer og bevegelser		2	5	7	2	4	15	10,61
Ukjent	1	3	1				3	0,23
Antall arkiv i perioden	65	752	833	668	222	112		
Totalt antall arkiv / hm							1400	1091,3

Kategorien «**Organisasjoner i landbruket**» teller i alt 69 arkiv og omfatter bondelag, bonde- og småbrukerlag, bondekvinnelag, avlslag, skogeierlag og lignende lag og foreninger. Til en viss grad kompenseres den forholdsvis gode dekningsgraden for organisasjonene i primærnæringene for mangelen på arkiv fra den enkelte bonde og fisker. Det må legges til at det bare er tre arkiv fra organisasjoner i landbruket som dekker tida etter 2000, så for den perioden er dekningsgraden dårlig. I «**Organisasjoner i fiske og fangst**» finner vi hele 122 arkiv, hovedsakelig fiskerlag, men også andre interesseforeninger og seks omsetningsorganisasjoner. Mange av møtebøkene til fiskerlagene er digitalisert og publisert på digitalarkivet. Så denne delen av fiskenæringen er godt dokumentert. I denne kategorien har vi også valgt å plassere et par organisasjonsarkiv innen oppdrett og havbruk. Vi har svært lite informasjon om dem da de er en del av «Norsk havbruksarkiv» som er uordnet og oppbevares ved Statsarkivet i Trondheim.

Industri og håndverk» omfatter 7 interesseorganisasjoner for industri og 6 for håndverk – i alt 13 arkiv. Blant de 17 arkivene i kategorien «**Handel, bank, og forsikring**», finner vi først og fremst handelsstands- og kjøpmannsforeninger. Samlekategorien «**Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media**» teller bare 11 arkiv, deriblant to huseierforeninger, to lastebileierforeninger og to tilknyttet samferdsel, deriblant arkivet etter «Nord-Norges lokalruteselskapers forbund» (1,25 hm). Det er med andre ord svært få arkiv etter organisasjoner i disse kategoriene. På den andre siden er det smale kategorier hvor en ikke kan forvente så mange arkiv. I kategorien «**Arbeidsgiverorganisasjoner**» er det i realiteten ingen arkiv. Et er registrert, men det er bare på 1 cm. Å få bedre dekning på dette feltet bør prioriteres. Når det gjelder kategorien «**Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner**», er situasjonen en helt annen. Der har vi registrert hele 167 arkiv og nesten 159 hm. De tre største arkivene er «Nordland faglige Samorganisasjon/ LOs distriktskontor i Nordland» (19hm), «Nordland Lærerlag» (17,5hm) og «Bodø lærerlag» (17hm). I kategorien «**Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid**» finner vi 12 arkiv. Det største er arkivet etter

«Studieselskapet for Nord-Norsk Næringsliv» (55hm). Ellers kan 9 av arkivene knyttes til det som betegnes som «utvikling og opplysningsarbeid i primærnæringene» i ASTA.

«**Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid**» er en vid kategori som samler 78 arkiv. Til forskjell fra de aller fleste andre kategorier inneholder den også relativt mange arkiv som dekker den siste perioden (2000-2022). Kategorien kan deles inn i følgende underkategorier (antall arkiv i parentes): 1. Naturvitenskap (5), 2. Språk (9), 3. Samfunnsspørsmål (18), 4. Skapende og utøvende kunst (6), 5. Fred og internasjonalt samarbeid (6), 6. Historie og samfunnsvitenskap (28), 7. Media mv. (1) og 8. Etniske minoriteter (2). I tillegg er det registrert en rekke personarkiv (20) og samlinger (25) som er relevante for disse temaene.

I kartleggingen har vi bare funnet to samiske organisasjonsarkiv med en samlet bestand på 0,06 hm. Tallet kunne ha vært høyere dersom vi hadde valgt å ta med arkiv lokalisert utenfor Nordland som også inneholder materiale fra fylket. I tillegg er arkivene til Árran Lulesamiske senter ikke kartlagt. Det er også et arkiv etter et samisk teater og et par personarkiv / samlinger knyttet til det samiske. Det arbeides nå med en egen bevaringsplan for samiske arkiv. Det er verdt å merke seg at det ikke er bevart arkiv etter organisasjoner fra andre minoriteter og innvandrere. Riktignok har AiN igangsatt et dokumentasjonsprosjekt (intervju) – innsamling av historier fra ikke-vestlige innvandrere.

Det er bevart 58 arkiv etter «**Avholdsorganisasjoner**». Antallet ville blitt litt høyere hvis vi hadde regnet med alle barneorganisasjonene tilknyttet avholdsbevegelsen i kategorien. I kategorien «**Helse- og sosial velferd**» er det i alt 133 arkiv. Disse organisasjonstypene dominerer: Sanitetsforeninger (39), tuberkuloseforeninger (14) og landsforening for hjerte- og lungesyke (26). Ellers finner vi en del helselag. Det var ikke uvanlig at f.eks. tuberkuloseforeninger etter hvert skiftet fokus og navn til helselag. Denne viktige delen av organisasjonslivet anses som godt dokumentert i arkivene. «**Andre sosiale og humanitære organisasjoner**» teller til sammen 23 arkiv, deriblant 7 fra Røde Kors og 4 fra redningsforeninger. Kategorien «**Husmorlag og kvinneforeninger**» består av 56 arkiv. Over halvparten (31) er fra husmorlag, mens 21 arkiv er fra ulike typer kvinneforeninger. Uavhengig av navn var nok aktiviteten ganske lik i disse organisasjonene. Av mer radikale feministiske organisasjoner, kan vi bare identifisere en; Kvinnefronten Rana (0.5hm).

Pensjonistforeninger er med 37 av 48 arkiv i flertall i «**Pensjonistforeninger og brorskap**». Videre er det bevart arkiver etter seks rotaryklubber. Mange av arkivene i denne kategorien strekker seg inn på 2000-tallet. Etter «**Velforeninger**» har vi registrert 34 arkiv. Kategorien omfatter ikke bare «klassiske» velforeninger, men også andre organisasjoner som retter seg mot nærmiljøet.

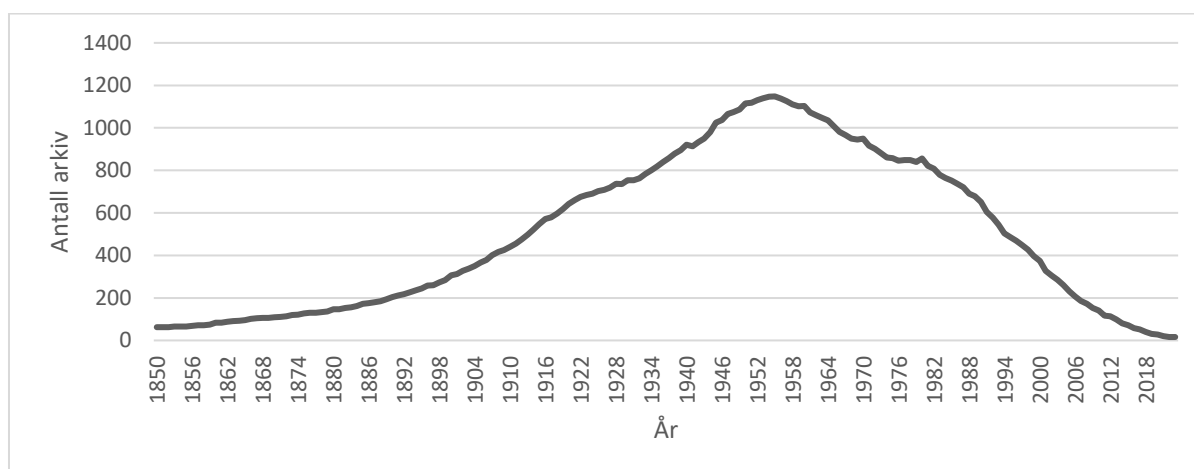
Arkiv fra 23 skytterlag og 66 idrettslag utgjør kategorien «**Idretts- og skytterlag**». I «**Jakt, fiske og friluftsliv**» er det 21 arkiv - fra turistforeninger, jeger- og fiskeforeninger til mere eksotiske organisasjoner som Bodø Ballongklubb. «**Husflid, fritid og hobby**» er en samlekategori hvor arkiv fra en rekke typer organisasjoner er samlet. Blant de 16 arkivene i kategoriene finner vi blant annet 4 husflidslag og 4 hagelag. Antallet arkiv i kategorien er lavt tatt i betraktning av at den potensielt skulle ha omfattet en rekke type organisasjoner og aktiviteter. Det må understrekes at det ikke er tydelige skiller mellom de tre siste kategoriene og at klassifiseringen baserer seg på skjønn og kan være litt tilfeldig. Om en aktivitet / organisasjon skal klassifiseres som idrett, friluftsliv eller hobby/fritid er ikke alltid innlysende.

Kategorien «**Musikk, dans og teater**» består av i alt 82 arkiv. Av disse stammer 27 fra kor og tilknyttede organisasjoner. Bare tre teater er registrert. Det største arkivet i kategorien er fra «Nordnorsk Jazzforum» (5hm). I tillegg er registrert at tre personarkiv og en samling er relevant for kategorien. I «**Ungdomslag og barneorganisasjoner**» er det arkiv etter 103 ungdomslag og 22 barneorganisasjoner og dermed en god dekningsgrad. I kategorien «**Kristne organisasjoner**» finner vi 45 arkiver hvorav 23 har «misjon» som en del av navnet. Det er verdt å merke seg at kategorien heter «Kristne organisasjoner» og ikke «Religiøse organisasjoner» eller «Livssynsorganisasjoner». Det er ikke registrert arkiv etter andre religioner eller livssyn, og arkivbestanden reflekterer derfor ikke dagens samfunn.

Kategorien «**Politiske partier og tilknyttede organisasjoner**» består til sammen av 163 arkiv – 79 partiarkiv og 84 fra tilknyttede organisasjoner. Politisk fordeler partiarkivene seg slik: Arbeiderpartiet 37, Venstre 11, Kristelig folkeparti 11, Høyre 9, Sosialistisk Venstreparti 5, Senterpartiet 3 og Norges Kommunistparti 2. Partiene på ytterfløyene er underrepresentert. Det er ingen arkiv fra Fremskrittspartiet på tross av at partiet har eksistert i snart 50 år. Heller ikke fra Rødt eller dets forløpere er det bevart arkiv. Det som betegnes som «tilknyttede organisasjoner» er ungdomslag (21), kvinneforeninger (19) og arbeiderlag. Om lag halvparten av arkivene kan knyttes til Arbeiderpartiet og arbeiderbevegelsen. I «**Kampanjer og bevegelser**» er det registrert 15 arkiv. Størst er de to arkivene etter «Folkeaksjonen Spar Saltfjellet» som til sammen er på 6 hm. Fem av arkivene kan knyttes til Nei til EU / Folkebevegelsen mot EEC. De 15 arkivene kan ikke sies å gi en god nok representasjon av de mange kampanjene og bevegelsene som har vært med på å prege nordlandssamfunnet og samfunnsdebatten, særlig de siste femti årene. En utfordring er at mange kampanjer og bevegelser var løst organisert og ikke produserer varige arkiver.

Arkiv fra de ulike tidsperiodene

Figur 1 Antall arkiv fra hvert enkelt år

Tabell 6 Antall arkiv som dekker den enkelte periode

	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Totalt
Bedrift	142	517	463	296	74	97	859
Institusjon	4	23	24	20	8	1	42
Legat	1	6	7	5			7
Organisasjon	65	757	846	680	225	112	1420
Person	92	230	176	129	51	133	487
Samling	25	74	48	43	18	59	184
Stiftelse	1	7	10	17	9	5	25
Utvalg		1					1
Totalsum	330	1615	1574	1190	385	407	3025

Figur 1 viser hvor mange arkiv som er bevart fra hvert enkelt år. Et arkiv er med andre ord registrert hvert år det eksisterte (omfattet). Etter en jevn økning nås toppen på 50-tallet, før antallet registrerte arkiv avtar. Tabellen som viser hvor mange arkiv det er fra de ulike periodene, viser det samme. Perioden 1950-1974 har best dekning, mens det er minst arkiv fra perioden før 1900 og etter 2000. Det er nok begrenset hvor arkiv som dekker 1800-tallet som fortsatt eksisterer, men noe interessant arkivmateriale kan være bevart av etterkommerne.

At det blir færre arkiv jo nærmere nåtiden vi kommer, er naturlig. Arkiv blir ofte avlevert når virksomheter opphører eller ved arveoppgjør. En slik «passiv» tilnærming er problematisk når det gjelder de siste tiårene. Vi vil komme tilbake til utfordringene med bevaring av nyere arkiv og digital skapt arkivmateriale senere i kapittelet.

Aktuelle tema for innsamling og bevaring i Nordland

Når vi sammenligner bestanden med samfunnsanalysen ser vi at mange områder er forholdsvis godt dekket. Framveksten av handelsstedene, bankvesenet, utbygging av infrastruktur og etterkrigstidas industrisamfunn, samt organisasjonssamfunnet og arbeiderbevegelsens framvekst reflekteres i arkivbestanden. Dette er også tilfelle for bergverksindustri og fiskeindustri. Enkelte områder har imidlertid dårligere dekningsgrad, og vi vil se nærmere på enkelte. I tillegg er det en del forhold som ikke så lett avdekkes gjennom en analyse av dekningsgrad basert på organisasjons- og bedriftskategorier. Avslutningsvis vil vi kort oppsummere de de prioriterte områdene for innsamling i Nordland som helhet.

Et flerkulturelt og mangfoldig samfunn

Det er svært få samiske arkiv blant de kartlagt arkivene. Kartlegging, innsamling og bevaring av slike arkiv bør prioriteres. En mulig samarbeidspartner er Árran Julevsáme guovdásj (Lulesamisk senter). Arkivverket / Samisk Arkiv arbeider nå med en egen bevaringsplan for samiske arkiv. Når den blir ferdig, vil vi få en bedre oversikt over arkivsituasjonen på området. AiN planlegger også et samisk dokumentasjonsprosjekt.

Arkiv fra etniske minoriteter, eksempelvis fra de nye innvandrergroppene, religiøse og seksuelle minoriteter er så å si fraværende i den kartlagte arkivbestanden. Her må det legges til at AiN har gjennomført dokumentasjonsprosjektet «Skeiv i Nordland».

Arkiv som viser og dokumenterer det flerkulturelle og mangfoldige nordlandssamfunnet bør prioriteres i innsamlingsarbeidet. Generelt bør arkiv fra «underdokumenterte grupper» søkes identifisert og bevart. Dokumentasjonsprosjekt bør vurderes når relevante arkiv ikke eksisterer.

Kjønn i arkivene

Hvordan er kjønnene representert i arkivene? Enklest er det å tallfeste når det gjelder personarkiv. Av i alt 465 personarkiv er 66 etter kvinner (14.2%). I tillegg er det 27 arkiv fra ektepar / familier og om lag 25 arkiv hvor det er vanskelig å fastslå kjønn. Selv om denne opptellingen basert på navn på arkiv/arkivskaper nok ikke er helt presis, viser den tydelig at kvinner er underrepresentert når det gjelder personarkiv. Kvinnenes representasjon i andre arkivkategorier lar seg ikke like lett tallfeste. Isteden må man trekke slutninger basert på inntrykk fra arbeidet med arkivene og kunnskap om de ulike arkivtypene.

I organisasjonsarkivene er kvinnene godt representert på mange områder. De var svært aktive i sanitetsforeninger, tuberkuloseforeninger og andre organisasjoner innen kategorien «Helse- og sosial velferd» og i andre sosiale og humanitære organisasjoner. I de

mange husmorlagene og i kvinneorganisasjonene var de dominerende. Det var også egne kvinneorganisasjoner innen jordbruk, bondekvinnelag, og i politikken. De er også godt representert i mange arbeidstakerorganisasjoner. AiN har tidligere gjennomført et innsamlingsprosjekt rettet mot kvinnearkiv (organisasjoner).

Innen bedriftsarkivene er det god grunn til å anta at kvinnene i større grad er underrepresentert. På bakgrunn av dette bør arkiv etter kvinnelige næringsdrivende og fra kvinnehåndverk prioriteres i innsamlingsarbeidet. I tillegg bør man være på utkikk etter arkiv etter kvinner, personer eller organisasjoner, som på en eller annen måte utfordret eller brøt med tidens dominerende kjønnsrollemønstre.

Den politiske sfæren og samfunnsdebatten

Partipolitikken er forholdsvis godt dekket med unntak for ytterpartiene i den politiske skalaen (NKP, Rødt, MDG og FRP). Flere av disse partiene er relativt nye, og det kan være en av årsakene til arkivene ikke har funnet veien til arkivmagasinene. På sikt bør man etterstrebe at arkiv fra alle partiene av en viss størrelse blir bevart. Ellers vil ettertiden få et mangelfullt bilde av den politiske utviklingen i fylket.

De er få bevarte arkiv i kategorien «kampanjer og bevegelser», og de gir ingen god representasjon av denne delen av demokratiet og samfunnslivet. Det er eksempelvis relativt få bevarte arkiv som reflekterer det økende miljøengasjementet de siste tiårene i en tid preget av global oppvarming. En mulig strategi er å samle inn arkiv etter organisasjoner som deltar aktivt i samfunnsdebatten. Det forutsetter imidlertid eksistensen av lokalt forankrede organisasjoner. En utfordring i dag er at engasjement som tidligere ble kanalisert i lokale organisasjoner, nå i større grad foregår og organiseres digitalt. Enkelte «kampanjer og bevegelser» som kan sies å representere viktige utviklingstrekk og viktige stemmer i samfunnsdebatten, og som ikke materialiser seg i arkivdanning, må eventuelt bevares gjennom dokumentasjonsprosjekt.

Arbeidslivet og dets organisasjoner

Det er bevart mange arkiv etter arbeidstaker og yrkesorganisasjoner, og et viktig trekk ved samfunnsutviklingen – arbeidernes organisering – er dermed forholdsvis godt dokumentert. Den andre siden, arbeidsgiverorganisasjonene, finner vi ikke i arkivene. Riktignok forhandlet arbeidstakerorganisasjonene lenge direkte med hver enkelt bedrift, og da bedriftene organiserte seg, var det ofte i nasjonale organisasjoner. Uansett bør man undersøke om det eksisterer arkiv etter arbeidsgiverorganisasjoner fra Nordland som bør bevares. AiN bør undersøke om det er mulig og hensiktsmessig å inngå et samarbeide med NHO Nordland.

Arkivet etter organisasjon er i seg selv interessant. Videre kan organisasjonen bidra i identifiseringen av interessante arkiv fra dagens arkivskapere.

Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst og havbruk

Den opprinnelige bevaringsplan framholdt at primærnæringenes viktige posisjon i det nordlandske samfunnet ikke ble reflektert i arkivbestanden. Det var få arkiv fra jordbruk og fiske. Dette er imidlertid virksomheter som i liten grad skapte og etterlot seg arkiv, og planen foreslo en målrettet innsamlingsaksjon for «for å dokumentere hverdag og næring». Vi vil her justere inntrykket og innretningen noe. Den nye bestandskartleggingen gir mere positive tall – flere arkiv innen jordbruk, skogbruk og fiske er registrert enn under forrige kartlegging. I tillegg er det bevart mange arkiv fra organisasjoner og bedrifter tilknyttet primærnæringene – med unntak for de to siste periodene. De er også gode kilder til hverdagen i og moderniseringen av næringene. Samlet sett har disse næringene en forholdsvis grei dekning med enkelte viktige unntak.

Det er imidlertid få arkiv fra den enkelte bonde og fisker, og det er få arkiv som dokumenter fangst. Hvis vi kommer over arkiv som på en god måte dokumenterer primærnæringene, bør disse bevares. Også arkiv etter bedrifter som leverer produkter og tjenester til primærnæringene er interessante for bevaring. I lys av hvor viktig fisket, særlig Lofotfisket, har vært for livsgrunnlaget langs Nordlandskysten, har vi behov for mere inngående kjennskap til hvordan dette dokumenteres i de bevarte arkivene. En slik kartlegging kan eventuelt gjøres i kombinasjon med et tilgjengeliggjørings- og formidlingsprosjekt.

I tillegg kan en eventuelt vurdere et innsamlings- og dokumentasjonsprosjekt for å dokumentere utviklingen i primærnæringene i tida etter 1970. Når det gjelder dagens arkivskapere, bør arkiver som dokumenter endringer og entreprenørskap i primærnæringene – eksempelvis overgang til mer nisjepreget produksjon av kortreist mat – prioriteres i innsamlingsarbeidet. Havbruk (oppdrett) sin viktige posisjon reflekteres ikke i arkivbestanden, og arkiv derifra bør samles inn for bevaring, enten på egen hånd eller i samarbeid med andre institusjoner.

Virksomheter innen kultur og opplevelsesindustri

Det er viktig at arkiv etter virksomheter innen kulturlivet blir bevart. Sektoren har vokst og blitt tillagt økende verdi, både egenverdi og som en verdi for samfunnet som helhet – betegnet som en samfunnsskapende kraft.²⁰ Det er derfor viktig at sektoren dokumenteres for ettertida, og da særlig de sentrale aktørene. Også arkiv fra det som kan betegnes som

²⁰ Se f.eks.: *Nye forgreininger. Kulturstrategi for Nordland fylkeskommune 2023-2027* (Bodø 2022)

«opplevelsesindustri» bør prioriteres i innsamlingsarbeidet. Sammen med veksten innen reiselivsnæringen representerer den et markant trekk ved samfunnsutviklingen de siste tiårene.

Arkiv som dokumenterer kulturminner og kulturmiljøer

Arkiv som kan knyttes til kulturminner og kulturmiljøer bør prioriteres i innsamlings- og bevaringsarbeidet.²¹ Det gir muligheten til å se arkiv og gjenstander knyttet til et sted i sammenheng – både når det gjelder forskning og formidling. Slik kan ulike aspekter ved kulturarven vår kobles sammen og berike vår forståelse av den. Digitalisering av arkivmaterialet åpner en rekke muligheter for hvordan dette kan gjøres i praksis. I arbeidet med bevaringsplanen har vi ikke kartlagt nærmere hvilke arkiv som er relevante i forhold til kulturminner og kulturmiljøer. Denne sammenkoblingen av arkiv og kulturminner har mange likhetstrekk med museenes praksis med å prioritere arkiv som kan knyttes til deres samlinger. Også arkiv som kan bidra til å dokumentere kulturarven i Nordland, både den fysiske og den immaterielle kulturarven, som f.eks. båtbygging og ulike former for håndverk – er interessante med tanke på innsamling og bevaring. Det kan både dreie seg om frivillige organisasjoner, virksomheter og samlinger.

Arkiv som kan inneholde rettighetsdokumentasjon

Privatarkiv som potensielt inneholder rettighetsdokumentasjon, bør søkes bevart. Etterspørselen etter slik dokumentasjon har økt. Samtidig har synet på hva som anses som rettighetsdokumentasjon endret seg og blitt utvidet. Det taler for at en bør ha en forholdsvis vid definisjon av hvilken type dokumentasjon som faller inn under begrepet. Aktuelle arkiv i den sammenheng er arkiv etter private barnehager, skoler og institusjoner. Rettighetsdokumentasjon er ikke den eneste årsaken til at arkiv etter denne typen aktører bør bevares. Arkivene kan være interessante i seg selv. Ikke minst fordi virksomhetene representerer et privat alternativ til det offentlige.

Personarkiv

En utfordring i forhold til personarkiv er mangelfull kjennskap til, i alle fall registrerte opplysninger, om personene som har skapt arkivene. Det er derfor vanskelig å peke ut prioriterte områder på bakgrunn av den eksisterende kartleggingen. Personarkiv er selvsagt interessante når de kan belyse og dokumentere «prioriterte tema for innsamling». Dessuten

²¹ Om kulturmiljøpolitikken: St. Meld. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold.*

bør en prøve å sikre arkiver etter politikere, kulturpersoner og kunstnere som på forskjellige vis har markert seg i samfunnslivet og samfunnsdebatten.

Prioriterte områder for innsamling i Nordland

- Arkiv fra primærnæringene jordbruk og fiske / fangst (alle perioder)
- Havbruk (bedrifter)
- Organisasjoner tilknyttet landbruket (tida etter 1975)
- Organisasjoner i fiske og fangst (særlig tida etter 2000)
- Fiskeindustri (særlig fra tida før 1900 og etter 2000)
- Bedrifter som leverer produkter og tjenester til fiske, fiskeindustrien og havbruk.
- Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester
- Bygge- og anleggsvirksomhet
- Reiseliv (bedrifter)
- Kultur og opplevelsesindustri (bedrifter)
- Arbeidsgiverorganisasjoner
- Arkiv etter kvinnelige næringsdrivende og arkiv som dokumenter kvinnehåndverk.
- Samiske arkiv
- Arkiv som dokumenterer det flerkulturelle og mangfoldige Nordlandssamfunnet (eksempelvis etniske, religiøse og seksuelle minoriteter som ofte er underrepresentert i arkivene)
- Arkiv som bidrar til at hele partifloraen blir representert i arkivene, og arkiv som dokumenter viktige stemmer i samfunnsdebatten (organisasjoner, kampanjer og bevegelser).
- Arkiv som dokumenterer kulturminner og kulturmiljøer
- Arkiv som kan inneholde rettighetsdokumentasjon (arkiv etter private aktører innen undervisning, helse og omsorg)

Lofoten, Ofoten og Vesterålen

Tabell 7 Arkiv i Lofoten, Ofoten og Vesterålen etter type arkivskaper

	Lofoten, Ofoten og Vesterålen	Lofoten	Ofoten	Vesterålen	Antall arkiv	Hylle- meter
Bedrift	1	155	50	215	421	1608
Institusjon		4	1	5	10	13,41
Legat		1	1		2	0,23
Organisasjon	5	129	82	232	448	178,54
Person		35	55	67	157	102,77
Samling		18	10	41	69	38,88
Stiftelse		4		4	8	19,35
Utvalg			1		1	0,02
Totalsum	6	344	200	566	1116	1961,2

Lofoten, Ofoten og Vesterålen (LOV) har tradisjonelt ikke vært en felles region som har dannet utgangspunkt for geografiske inndeling av organisasjoner. De regionale organisasjonene i oversikten ovenfor som er oppført under «Lofoten, Ofoten og Vesterålen», bruker «Nordre Nordland» som betegnelse på sitt nedslagsfelt. Også «Lofoten og Vesterålen» har blitt brukt for å avgrense organisasjoner geografisk. Ovenfor er de for enkelhets skyld telt med under Lofoten.

Det konsoliderte museet, Museum Nord, dekker imidlertid LOV. Dette gjenspeiles når vi ser på hvor regionens arkiv oppbevares. Til sammen 535 arkiver oppbevares på museets ulike avdelinger. Videre har AiN 308 arkiv fra regionen i sine magasiner, inkludert om lag 65 arkiv som er deponert av Norsk Fiskeværsmuseum / Museum Nord. LOV skiller seg ut ved at relativt mange arkiv oppbevares hos historielag, i alt 173 arkiv, hvorav 112 hos Andøy historielag. I denne kartleggingen ble det registrert i alt 1116 arkiv fra LOV – en økning på 363 arkiv sammenlignet med forrige kartlegging (753). [00]

Fra LOV er det bevart 24,5 hm arkivmateriale pr. 1000 innbygger. Det er den delen av Nordland det er bevart mest bedriftsarkiv (hm) sett i forhold til dagens folketall – ca. 20,5 hm pr. 1000 innbygger.

Lofoten

Tabell 8 Arkiv etter kommune i Lofoten

Kommune / arkivtype	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr 1000 innbygg. ²²
Lofoten	6	12,16	
• Bedrift	1	0,33	
• Organisasjon	4	7,13	
• Samling	1	4,70	
Flakstad	36	39,71	32,60
• Bedrift	28	39,03	
• Legat	1	0,13	
• Organisasjon	6	0,44	
• Person	1	0,11	
Moskenes	73	193,77	200,38
• Bedrift	33	133,90	
• Organisasjon	28	40,66	
• Person	5	3,93	
• Samling	4	2,73	
• Stiftelse	2	12,55	
Røst	16	6,49	13,99
• Bedrift	4	4,31	
• Organisasjon	4	0,84	
• Person	3	0,23	
• Samling	5	1,11	
Vestvågøy	66	80,62	6,97
• Bedrift	25	76,77	
• Organisasjon	34	3,32	
• Person	3	0,52	
• Samling	4	0,01	
Værøy	12	9,92	14,63
• Bedrift	2	7,60	
• Institusjon	1	0,06	
• Organisasjon	6	0,46	
• Person	3	1,80	

²² Opplysninger om folketall i kommunene er hentet fra ssn.no/kommunefakta (2. kvartal 2023).

Kommune / arkivtype	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr 1000 innbygg. ²²
Vågan	128	268,93	27,51
• Bedrift	60	223,31	
• Institusjon	3	0,49	
• Organisasjon	42	37,88	
• Person	18	5,65	
• Samling	3	1,30	
• Stiftelse	2	0,30	
Ukjent	3	0,18	
• Person	2	0,12	
• Samling	1	0,06	
Totalt	342	632,90	

Vi ser av tabellen overfor at det er seks arkiv som dekker hele Lofoten. Moskenes skiller seg ut ved at det er bevart svært mye arkivmateriale fra kommunen, hovedsakelig fra bedrifter. [00] I den andre enden av skalaen finner vi Vestvågøy hvor det er bevart minst – 7 hm pr 1000 innbygger. Totalt ligger Lofoten på en tredjeplass av regionene når det gjelder mengden bevart arkivmateriale i forhold til dagens folketall (25,7 hm pr. 1000 innbygger). Lofoten har nest mest bedriftsarkiv og organisasjonsarkiv relativt sett – henholdsvis 21,1 og 3,8 hm pr 1000 innbygger.

Tabell 9 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Lofoten

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Jordbruk og skogbruk	2	2	2	1	1	3	6	0,06
Fiske og havbruk			2	5	1		5	3,52
Bergverk og utvinning		1					1	0,05
Matvareindustri		2	2				2	6,10
Trevareindustri							0	0,30
Annen industri		5	2	1		1	6	6,44
Fiskeindustri og handel med fisk	4	11	12	6	1		15	164,4
Elektrisitetsverk og vannverk		8	11	2			13	9,68

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Bygge- og anleggsvirksomhet			1				1	0,02
Butikkhandel med bredt vareutvalg	11	19	16	5	2		20	99,13
Annen varehandel	1	12	7	4			12	28,27
Sjøfart	2	11	9	1		2	15	17,16
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester	2	5	7	2			8	2,97
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet			1	7	6	1	9	24,79
Bank og forsikring		4	5	3	1		6	12,83
Media, informasjon og kommunikasjon	5	11	6	9	7		18	120,24
Eiendomsforvaltning				2	1		2	0,44
Diverse tjenesteyting		4	3	1	1		5	1,29
Undervisning, helse- og omsorgstjenester		3	2	3	2		6	4,43
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid	2	4	1	2	2	2	7	12,83
Ukjent	1	4	5	3			6	4,45
Totalsum	30	106	94	57	25	9		
Antall arkiv / hm totalt							163	519,4

Fisket sin sentrale posisjon i Lofoten reflekteres i arkivbestanden til en viss grad. Det er få arkiv etter fiskere, og selv om det er relativt mange arkiv fra fiskarlag, er de gjennomgående små.²³ Det er imidlertid bevart en del andre arkiv tilknyttet fiske. I de to første tidsperiodene rommer kategorien «Butikkhandel med bredt vareutvalg» blant annet arkiv fra væreiere og handelssteder som var sentrale i næringen. Det er også bevart forholdsvis mange arkiv fra fiskeindustri og handel med fisk. Etter 1975 er det imidlertid færre, og bare ett arkiv dekker perioden etter 1987. Hvalfangsten burde også vært bedre dokumentert. Lofotfisket historiske betydning – regionalt, nasjonalt og internasjonalt – tilsier at arkiv som kan belyse det fra ulike

²³ Tallene om omfang i tabellen for «Faglige organisasjoner i fiske og fangst» gir et litt misvisende bilde, da arkivet etter «Norges Råfiskarlag avd. Svolvær» er på hele 27,5 hm.

synsvinkler, bør bevares og tilgjengeliggjøres. Museum Nord er i ferd med å bygge kunnskaps- og opplevelsessenteret SKREI i Storvågan (Kabelvåg).

Det er bevart lite arkivmateriale fra jordbruket, både når det gjelder gårdsbruk, organisasjoner og matvareindustri, særlig fra de siste to periodene. Bare seks arkiv og 0.06 hm er registrert fra primærnæringen «Jordbruk og skogbruk». Riktignok er omfanget ukjent for tre av arkivene. Uansett så kan vi konkludere med at dekningsgraden er lav for denne primærnæringen.

Reiselivets sentrale rolle i nærings- og samfunnsutviklingen de siste tiårene i Lofoten reflekteres kun i begrenset grad i arkivbestanden. Arkivene som er registrert under kategorien «Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet» er fra reiselivslag og turistkontor, med et par unntak. Vi mangler med andre ord arkiv fra enkeltbedrifter innen kategorien. Lofoten har tiltrukket seg mange kunstnere og håndverkere som har drevet sin virksomhet i regionen. Dette gjenspeiler seg i svært liten grad i det bevarte arkivmaterialet.

Tabell 10 Organisasjonskarkiv i Lofoten

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Organisasjoner i landbruket		4	4				4	0,22
Organisasjoner i fiske og fangst		12	11	7	2	1	18	28,15
Industri og håndverk		1	1				1	0,25
Handel, bank, og forsikring		2	3	1			4	0,13
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media		1	1				1	0,10
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner		8	9	8	1	1	16	5,55
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid				1	1		1	36,70
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid		2	1	3		1	6	1,03
Avholdsorganisasjoner		5	4			1	6	0,21
Helse- og sosial velferd	1	11	13	13	5		18	11,30

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Andre sosiale og humanitære organisasjoner		2	3	2			3	0,26
Husmorlag og kvinneforeninger		5	8	6			8	1,38
Pensjonistforeninger og brorskap			5	6	4		6	1,52
Velforeninger			1	1	1		2	0,19
Idretts- og skytterlag	1	4	4	2			5	1,08
Jakt, fiske og friluftsliv			1	1			1	0,40
Husflid, fritid og hobby							0	
Musikk, dans og teater		1	1		1		2	0,55
Kristne organisasjoner	2	3	2	2	2		5	0,26
Ungdomslag og barneorganisasjoner		9	6	7	2	1	13	4,34
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		4	2	5	1		8	0,31
Kampanjer og bevegelser							0	
Ukjent	1	1					1	0,20
Antall arkiver i perioden	5	75	80	65	20	5		
Antall arkiver / hm totalt							129	94,13

Vi ser at det er flere organisasjonskategorier hvor det ikke er bevart noen arkiv, deriblant «kampanjer og bevegelser». Imidlertid er arkivet til «Høge Nord Alliansen» bevart, men det er plassert i kategorien «Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid». En viktig sak som har engasjert mange de siste årene, både lokalt og nasjonalt, er spørsmålet om hvorvidt man skal åpne opp for oljeboring utenfor Lofoten og Vesterålen. Interessante arkiv i den forbindelse er «Folkeaksjonen Oljefritt Lofoten, Vesterålen og Senja» og eventuelt interesseorganisasjonen «LoVe Petro» som samlet næringslivsaktører som ønsket utvinning. Folkeaksjonen er inkludert i listen over prioriterte aktører innen «Politikk og politiske organisasjoner» i Arkivverket sin bevaringsplan for privatarkiv.²⁴ Det er heller ikke registrert noen arkiv i kategorien «Husflid, fritid og hobby». Ellers er det forholdsvis god dekning i de fleste organisasjonskategoriene.

²⁴ Vi har valgt å ikke føre opp «Kampanjer og bevegelser» som et prioritert område for innsamling for Lofoten, da den er gitt prioritert i bevaringsplan for Nordland som helhet.

Prioriterte områder for innsamling i Lofoten

- Jordbruk, fiske og fangst (primærnæringene)
- Organisasjonsarkiv fra primærnæringene, særlig fra tida etter 1975
- Arkiv som dokumenterer Lofotfisket og tilknyttede virksomheter
- Matvareindustri, særlig fra tida etter 1975
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Arkiv som dokumenter kunst og håndverk (både bedrifter/personer og organisasjoner)

Ofoten

Tabell 11 Arkiv etter kommune i Ofoten

	Antall arkiv	Omfang hyllemeter	Hm pr. 1000 innbygger
Ofoten	11	1,62	
• Bedrift	1	0,07	
• Organisasjon	2	0,51	
• Person	7	1,02	
• Samling	1	0,02	
Evenes	5	0,89	0,68
• Bedrift	2	0,77	
• Organisasjon	2	0,12	
• Person	1		
Lødingen	11	8,15	4,05
• Bedrift	2	1,67	
• Organisasjon	9	6,48	
Narvik	173	378,49	17,55
• Bedrift	45	294,22	
• Institusjon	1	0,40	
• Legat	1	0,10	
• Organisasjon	69	21,55	
• Person	47	61,16	
• Samling	9	1,05	
• Utvalg	1	0,02	
Totalsum	200	389,15	

Sammenlignet med Lofoten og Vesterålen er det registret relativt få arkiv og færre hyllemeter fra Ofoten.²⁵ Ofoten ligger på en fjerdeplass av regionene når det gjelder mengden bevart arkivmateriale med 15,6 hm pr 1000 innbyggere (folketall 2023). Tallene for bedriftsarkiv er 11,9 (femteplass) og for organisasjonsarkiv 1,2 (femteplass). Vi vet imidlertid at historielag, deriblant Tysfjord lokalhistorielag, har en del møteprotokoller etter lag og foreninger som ikke er kartlagt og dermed ikke er med i denne oversikten. Evenes skiller seg ut ved at det er registret svært lite arkivmateriale fra kommunen. Dette bør undersøkes nærmere. Er det mange arkiv fra kommunen som ikke har blitt kartlagt, eller er det bevart lite materiale fra kommunen?

Tabell 12 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Ofoten

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Jordbruk og skogbruk	1	2	1	1			2	0,53
Fiske og havbruk	2	1	1	1			2	0,69
Bergverk og utvinning	2	3	1	1		1	5	178,75
Matvareindustri	1	4	4	3	1		5	3,70
Annen industri		2	3	2			4	58,92
Elektrisitetsverk og vannverk		1	1	1	1	1	2	2,40
Bygge- og anleggsvirksomhet							0	
Butikkhandel med bredt vareutvalg	1	5	4	2		1	6	4,50
Annen varehandel		1	1				2	0,27
Sjøfart		4	2	1			5	0,83
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester						1	1	0,02
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet							0	
Bank og forsikring		3	4	2			4	1,96
Media, informasjon og kommunikasjon		1	1	1			1	0,65
Eiendomsforvaltning		2	2				2	1,10

²⁵ Arkiver fra Narvik Krigsmuseum / Narviksenteret er ikke kartlagt. Det er også mulig at en del arkiver fra Nordland oppbevares ved andre museer som ikke er tilknyttet Museum Nord.

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Diverse tjenesteyting		1	2	3	2		3	39,20
Undervisning, helse- og omsorgstjenester		1	1	1	1		2	1,90
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid							0	
Ukjent	2	3	2				4	1,71
Antall arkiv i perioden	9	35	30	19	5	3		
Totalt antall arkiv / hm							50	297,13

Vi ser av tabellen ovenfor at det i flere kategorier ikke er registrert bedriftsarkiv, deriblant innen «Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet», «Bygge- og anleggsvirksomhet» og «Kulturell virksomhet, underholdning og fritid». Også innen «Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester» er det bevart lite arkivmateriale.²⁶ Dette bør prioriteres i innsamlingsarbeidet fra regionen. Primærnæringene jordbruk og fiske er heller ikke godt dekket i det bevarte arkivmateriale. Når det gjelder gruvedrift, kategorien «Bergverk og utvinning», er det bevart en del arkivmateriale fra tida før andre verdenskrig, mindre fra tida etter. Fra Bjørnkåsen gruver er det i alt bevart 173 hm (167 hm hos AiN og 6 hm hos Museum Nord). Arkivene er imidlertid uordnet og er dermed lite tilgjengelige. Også fra Nordland Portland Cementfabrikk (Kjøpsvik) er det bevart mye arkivmateriale – 38 hm.

Dekningsgraden for sjøfart er bedre enn oversikten ovenfor gir inntrykk av. Arkivmateriale fra Ofoten Dampskipsselskap inngår nok i arkivene etter Hurtigruten ASA og Vesteraalens Dampskipsselskap, som ikke er registrert på Ofoten. Narviks rolle som utskipningshavn for jernmalm virker ikke å være godt nok dokumentert i de kartlagte arkivene. LKAB sysselsatte mange og var helt sentral i byutviklingen. Det er bevart lite arkivmateriale fra bedriften, og mer bør sikres for ettertiden. Sammenlignet med andre regioner er det bevart lite arkivmateriale etter banker i Ofoten – to banker med et samlet omfang på 0,46 hm.

Tabell 13 Organisasjonskarkiv i Ofoten

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Organisasjoner i landbruket		3	3	1	1		4	0,68

²⁶ Et relevant arkiv, LKAB Norge på 0,4 hm, er registrert i kategorien «Sjøfart».

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Organisasjoner i fiske og fangst		1	3	1	1		3	1,04
Industri og håndverk							0	
Handel, bank, og forsikring							0	
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media							0	
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner		11	12	5	1		18	4,48
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid							0	
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid						1	1	0,02
Avholdsorganisasjoner		1	1				2	0,13
Helse- og sosial velferd		5	6	4	2		7	1,37
Andre sosiale og humanitære organisasjoner		1	1				1	4,00
Husmorlag og kvinneforeninger		1	1	1			1	0,24
Pensjonistforeninger og brorskap		1	2	4	1		5	0,35
Velforeninger	1	1	1				2	0,04
Idretts- og skytterlag		3	4	2	1		4	6,45
Jakt, fiske og friluftsliv		3	3	5	3		5	0,44
Husflid, fritid og hobby			1	1	1		1	0,20
Musikk, dans og teater		3	2	2	2		5	1,71
Ungdomslag og barneorganisasjoner		7	5	1	1	1	9	4,56
Kristne organisasjoner		2	1	1	1		2	0,01
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		5	11	5	2		11	2,83
Kampanjer og bevegelser			1	1			1	0,12
Antall arkiv i perioden	1	48	58	34	17	2		
Totalt antall arkiv / hm							82	28,66

Generelt er det bevart forholdsvis få organisasjonsarkiv fra Ofoten. Bare et av dem omfatter tiden før 1900, en protokoll fra en veiforening etablert i 1896. Best er dekningsgraden når det gjelder politiske partier, arbeidstakerorganisasjoner, idretts- og skytterlag, ungdomslag, samt helse- og andre sosiale og humanitære organisasjoner. I nær halvparten av organisasjonskategoriene er det ingen eller bare ett arkiv. Mange typer organisasjonsarkiv er derfor av interesse for bevaring selv om de ikke er gitt prioritet i bevaringsplanen.

Det er lite arkiv etter religiøse organisasjoner. Kanskje spesielt interessant er arkiv som dokumenterer den læstadianske trosretningen som fikk betydelig gjennomslag i deler av regionen. Spørsmålet er om den etterlot seg arkiv. Dessuten er det lite arkiv fra næringsorganisasjoner og fra organisasjoner som dokumenterer hobby og fritidsaktiviteter.

Prioriterte områder for innsamling i Ofoten

- Bergverk og utvinning (særlig fra tida etter 1949)
- Transport og logistikk
- Banker
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Kulturell virksomhet, underholdning og fritid (bedrifter)
- Religiøse organisasjoner, særlig fra den læstadianske trosretningen
- Næringsorganisasjoner

Vesterålen

Tabell 14 Arkiv etter kommune i Vesterålen

	Antall arkiv	Omfang hyllemeter	Hm pr. 1000 innbygger
Vesterålen	6	6,45	
• Organisasjon	5	3,45	
• Person	1	3,00	
Andøy	121	77,57	16,92
• Bedrift	33	45,11	
• Organisasjon	60	13,34	
• Person	18	10,95	
• Samling	9	7,77	
• Stiftelse	1	0,40	
Bø	35	13,79	5,31
• Bedrift	9	5,01	

	Antall arkiv	Omfang hyllemeter	Hm pr. 1000 innbygger
• Organisasjon	12	3,19	
• Person	10	2,98	
• Samling	4	2,61	
Hadsel	159	549,99	67,15
• Bedrift	71	503,22	
• Institusjon	2	11,50	
• Organisasjon	60	19,65	
• Person	11	6,43	
• Samling	12	4,90	
• Stiftelse	2	4,30	
Sortland	147	146,14	11,78
• Bedrift	47	122,61	
• Institusjon	2	0,26	
• Organisasjon	71	17,165	
• Person	12	1,42	
• Samling	14	4,685	
Øksnes	100	90,92	20,09
• Bedrift	54	81,69	
• Institusjon	1	0,70	
• Organisasjon	27	1,84	
• Person	15	3,45	
• Samling	2	1,44	
• Stiftelse	1	1,80	
Antall arkiv / hm	569	885,26	

I Vesterålen har det blitt lagt ned betydelig innsats med arkivkartleggingen, og antall registrerte arkiv har økt betraktelig – fra 304 i den forrige planen til 569 i dagens bevaringsplan. Regionen er blant de med best dekningsgrad. I forhold til dagens folketall er Vesterålen den regionen med mest bevart arkivmateriale: 28,9 hm pr 1000 innbygger. Tallene for bedrifts- og organisasjonsarkiv er henholdsvis 24,7 (førsteplass) og 1,9 (tredjeplass). Det store omfanget

på bevarte arkiv i Hadsel skyldes at arkivene etter Vesterålens Dampskipsselskap (370hm) er registrert på kommunen.²⁷

Tabell 15 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Vesterålen

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-Meter
Jordbruk og skogbruk	5	6	2	3	1		8	1,25
Fiske og havbruk		6	12	9		8	27	13,60
Bergverk og utvinning	2	3	3	1			5	1,00
Matvareindustri	1	4	4	2		2	6	12,28
Trevareindustri							0	9,41
Annen industri	2	11	10	6		5	21	32,36
Fiskeindustri og handel med fisk		10	14	11		2	20	122,8
Elektrisitetsverk og vannverk		8	6	2		4	15	4,72
Bygge- og anleggsvirksomhet		1	2				2	0,55
Butikkhandel med bredt vareutvalg	5	15	11	8		5	23	32,84
Annen varehandel		12	9	4			15	2,71
Sjøfart	5	12	6	4		2	16	404,0
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester	1	2	3				5	1,18
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet			1				1	0,25
Bank og forsikring	4	12	10	6		2	16	21,60
Media, informasjon og kommunikasjon	3	8	1	5	2	1	13	53,80
Eiendomsforvaltning		2	2	1			3	0,58
Diverse tjenesteyting		2	2	1		1	3	9,40
Undervisning, helse- og omsorgstjenester		1	3	1	1	1	5	18,66
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid	1	3	5	3	3		6	7,43

²⁷ Arkivet etter Hurtigruten ASA (68 hm) er ikke registrert på noen enkelt kommune, bare på regionen Lofoten, Ofoten og Vesterålen (LOV).

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-Meter
Ukjent		9	6	3		3	13	5,84
Antall arkiv i perioden	29	127	112	70	7	36		
Totalt antall arkiv/hm							223	756,3

Vi ser av tabellene ovenfor at de fleste bedriftskategorier har god dekning, men at det er lite arkivmateriale fra tiden etter årtusenskiftet. Det er også bare et arkiv i kategorien «Reiseliv, overnatting og serveringsvirksomhet.» Fiske og fiskeindustri har vært viktige næringer i Vesterålen. Her mangler vi tilsynelatende arkiv fra tida før 1900. En utfordring i den sammenheng er at svært mange arkiv er uordnet, og vi har mangelfulle opplysninger om hva de inneholder. Innen fiskeindustrien peker «Vesterålen Hermetikkfabrikk» seg ut som en interessant bedrift med tanke på bevaring. Dessuten mangler det arkiv etter bedrifter innen havbruk i Vesterålen. Her vil vi trekke fram «Nordlaks» som en eksisterende bedrift det er viktig å bevare arkivet etter. Bygge- og anleggsvirksomhet som i dag er en viktig næring i Vesterålen (Leonard Nilsen & Sønner AS) er dårlig representert i arkivbestanden. Det er bare bevart to arkiv, et rørleggerfirma og et snekkerfirma, og begge strekker seg bare fram til begynnelsen av 1960-tallet. Kategorien bør derfor prioriteres.

Tabell 16 Organisasjonskarkiv i Vesterålen

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Organisasjoner i landbruket		8	8	3		2	12	1,19
Organisasjoner i fiske og fangst	1	19	24	18	2		28	6,21
Industri og håndverk		1	1				1	0,50
Handel, bank, og forsikring	2	2	2	1			3	2,95
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media		1	2				2	0,13
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner		15	14	12	1		21	8,19
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid				2	1		2	1,45
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid		3	2	5	2	1	10	3,11

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Avholdsorganisasjoner	2	12	4			2	14	2,44
Helse- og sosial velferd		14	12	13	3	1	24	6,44
Andre sosiale og humanitære organisasjoner		4	4				4	1,79
Husmorlag og kvinneforeninger		9	11	8	1		12	2,05
Pensjonistforeninger og brorskap			2	3	2		4	0,29
Velforeninger		2	2	1		3	6	2,00
Idretts- og skytterlag	2	10	6	9	2		17	2,85
Jakt, fiske og friluftsliv		1	1	1	1	1	3	0,18
Husflid, fritid og hobby		1	2	2			2	0,45
Musikk, dans og teater		5	11	8	3	1	18	7,92
Ungdomslag og barneorganisasjoner		20	14	6	1	6	28	6,02
Kristne organisasjoner	3	2	5	4		1	9	0,75
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		13	10	4			16	1,92
Kampanjer og bevegelser							0	
Ukjent		1					1	0,02
Antall arkiv i perioden	10	143	137	100	19	18		
Totalt antall arkiv / hm							237	58,84

Når det gjelder organisasjonsarkiv, er det minst fra tida før 1900 og etter 1975. Kategoriene med færrest arkiv er: «Industri og håndverk» (1) og «Kampanjer og bevegelser» (0). Men sistnevnte kategorier er oppført under Nordland og utelates her. Det er imidlertid lite nyere arkiv fra organisasjoner i primærnæringen, og vi har valgt å gi disse prioritet.

Prioriterte områder for innsamling i Vesterålen

- Havbruk og tilknyttede virksomheter
- Fiskeindustri, særlig fra tida før 1900 og etter 1990
- Bygge- og anleggsvirksomhet
- Reiseliv og opplevelsesindustri

- Organisasjoner i landbruket, etter 1975
- Organisasjoner i fiske og fangst (etter 2000)

Salten

Tabell 17 Arkiv i Salten etter type arkivskaper

	Salten	Nord-Salten	Sør-Salten	Antall arkiv i kat.	Hyllemeter
Bedrift	2	31	220	253	1460,6
Institusjon		1	18	19	194,48
Legat		3	1	4	0,72
Organisasjon	26	33	432	491	388,38
Person		4	143	147	114,65
Samling		2	36	38	41,17
Stiftelse		1	9	10	14,61
Alle arkivtyper	28	75	858	961	2214,6

Salten er delt i to regioner, «Nord-Salten» og «Sør-Salten», i likhet med den forrige bevaringsplanen. Valget kan diskuteres. Mens Sør-Salten er regionen med flest innbyggere og arkiv, er Nord-Salten den med færrest. Dette er viktig å ta i betraktning når vi skal analysere arkivbestanden. Av oversikten ovenfor ser vi at Salten i stor grad dannet grunnlag for regionale organisasjoner.²⁸

Salten skiller seg ut fra de andre regionene ved at flesteparten av arkivene oppbevares på et sted. 799 av 961 fra regionen oppbevares hos AiN – et tall som vil øke til ca. 880 når Nordlandsmuseet blir ferdig med overføringen av sine arkiv. Av de arkivene som er registrert å omhandle Salten, oppbevares ca. 60 utenfor fylket. Fra Salten er det bevart 26,3 hm arkivmateriale pr 1000 innbygger.

²⁸ I bestandsanalysen av organisasjonene vil de regionale organisasjonene (de 26 organisasjonene under Salten) regnes med til Sør-Salten der det gjennomgående hadde sitt tyngdepunkt.

Nord-Salten

Tabell 18 Arkiv etter kommune i Nord-Salten

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr 1000 innbyggere
Hamarøy	23	11,42	4,23
• Bedrift	8	4,88	
• Institusjon	1	0,02	
• Organisasjon	8	1,1	
• Person	4	1,91	
• Samling	1	2	
• Stiftelse	1	1,51	
Steigen	51	36,25	13,53
• Bedrift	24	33,45	
• Legat	3	0,32	
• Organisasjon	24	2,42	
• Samling	1	0,06	
Totalt	75	47,73	

Bestandsanalysen av Nord-Salten preges av at regionen nå bare består av to kommuner med forholdsvis lavt folketall. Særlig fra Hamarøy er det registrert lite bevart arkivmateriale. Historielag kan nok ha en del arkiv, i alle fall møteprotokoller, som ikke er med i denne oversikten. Arkivene fra Nord-Salten er gjennomgående små. De to største er arkivene etter Steigen Sparebank (10,3 hm) og Brødrene Lund (9 hm).

I alt er det registrert 8,8 hm med arkivmateriale pr 1000 innbygger i Nord-Salten, hvorav 7,4 hm bedriftsarkiv og 0,65 hm organisasjonsarkiv. På en rangering etter hm pr innbygger gir det Nord-Salten en sjetteplass for alle arkiv og bedriftsarkiv. Når det gjelder organisasjonsarkiv har Nord-Salten minst arkivmateriale av regionene, både faktisk og relativt.

Tabell 19 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Nord-Salten

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Jordbruk og skogbruk		1	1				1	0,45
Fiske og havbruk		1	1	1		1	2	9
Bergverk og utvinning							0	
Matvareindustri	2	7	3				8	0,94

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Trevareindustri							0	
Annen industri							0	
Fiskeindustri og handel med fisk							0	
Elektrisitetsverk og vannverk			1				1	0,06
Bygge- og anleggsvirksomhet							0	
Butikkhandel med bredt vareutvalg	7	8	5				9	10,79
Annen varehandel		2					2	0,19
Sjøfart							0	
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester		2	1				2	2,26
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet							0	
Bank og forsikring	2	2	2	1	1		2	10,48
Media, informasjon og kommunikasjon	1	3	3	1			4	4,09
Eiendomsforvaltning							0	
Diverse tjenesteyting							0	
Undervisning, helse- og omsorgstjenester		1	1			1	2	0,12
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid			1	1			1	1,51
Totalsum	12	26	18	4	1	2	0	
Antall arkiv totalt							34	39,89

Vi ser at det er mange kategorier som mangler arkiv, noe som er naturlig med tanke på næringsstrukturen i regionen. Videre er det lite arkivmateriale fra tida etter 1975. Det er bevart en del arkiv etter de gamle handelsstedene («Butikkhandel med bredt vareutvalg»). Arkivbestanden innen jordbruk og fiske gjenspeiler ikke primærnæringenes betydning i

regionen.²⁹ Innen havbruk (oppdrett og akvakultur) er det bare registrert et uordnet arkiv med ukjent omfang. Arkiv etter denne viktige næringen bør prioriteres i det videre bevaringsarbeidet. «Cermaq Norway AS» er en stor aktør som sysselsetter mange, og arkivmaterialet etter den eksisterende bedriften burde sikres for ettertida. Innen «Matvareindustri» er det bevart en god del arkiv, fortrinnsvis fra meierier og smørlag i Steigen. Det er ikke registrert arkiv etter bergverk og tilknyttet industri fra Nord-Salten. Av dagens arkivskapere er «The Quartz Corp» aktuell med tanke på bevaring.

Tabell 20 Organisasjonskarkiv i Nord-Salten

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Organisasjoner i landbruket	1	1					1	1
Organisasjoner i fiske og fangst		4	6	6			9	0,18
Industri og håndverk							0	
Handel, bank, og forsikring		1	1				1	0,01
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media							0	
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner	1	1					1	0,01
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid							0	
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid				1			1	0,40
Avholdsorganisasjoner		1					1	0,02
Helse- og sosial velferd		3	2	1			3	0,07
Andre sosiale og humanitære organisasjoner							0	
Husmorlag og kvinneforeninger							0	
Pensjonistforeninger og brorskap				4	2		4	0,22
Velforeninger							0	

²⁹ Det ene arkivet som er registrert under «Fiske og havbruk», «Brødrene Lund» på 9 hm, kunne nok ha vært plassert i kategorien «Butikkhandel med bredt vareutvalg» eller «Fiskeindustri og handel med fisk». Arkivet er for øvrig uordnet og muggskadet, så tilgjengeligheten er begrenset.

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Idretts- og skytterlag	1	2					2	0,44
Jakt, fiske og friluftsliv		1	1	1	1		1	0,70
Husflid, fritid og hobby							0	
Musikk, dans og teater							0	
Ungdomslag og barneorganisasjoner	1	6	3				6	0,31
Kristne organisasjoner	1	2	1				2	0,02
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner				1			1	0,14
Kampanjer og bevegelser							0	
Antall arkiv i perioden	5	22	14	14	3			
Antall arkiv / hm totalt							33	3,52

Vi mangler arkiv fra mange typer organisasjoner i Nord-Salten. I tillegg er mange arkiv små og fragmentariske. Særlig bør arkiv relatert til de viktigste næringsveiene i de to kommune prioriteres i innsamlingsarbeidet. Det er blant annet ingen arkiv fra «Organisasjoner i landbruket» som dekker tida etter 2. verdenskrig. Videre er det bare bevart arkivfragmenter (1 cm) fra arbeidstakerorganisasjoner i regionen. Det er også få arkiv, og lite arkivmateriale, som kan belyse det politiske og religiøse feltet i regionen.

Prioriterte områder for innsamling i Nord-Salten

- Landbruk (både bedrifter og organisasjoner)
- Fiske (bedrifter. Organisasjoner etter 2000)
- Havbruk
- Industri / bergverksindustri
- Reiseliv
- Organisasjonsarkiv generelt

Sør-Salten

Tabell 21 Arkiv etter kommuner i Sør-Salten

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr. 1000 innbygger
Sør-Salten	4	4,13	
• Organisasjon	4	4,13	
Beiarn	21	53,13	51,78
Bedrift	10	46,68	
• Organisasjon	8	1,20	
• Person	5	5,25	
Bodø	518	1062,80	19,86
• Bedrift	126	694,91	
• Institusjon	12	14,57	
• Legat	1	0,40	
• Organisasjon	246	252,21	
• Person	103	66,27	
• Samling	23	26,35	
• Stiftelse	7	8,10	
Fauske	201	526,19	54,77
• Bedrift	46	448,80	
• Institusjon	4	5,69	
• Organisasjon	129	50,70	
• Person	12	6,32	
• Samling	8	9,69	
• Stiftelse	2	5,00	
Gildeskål	25	90,31	46,57
• Bedrift	7	75,23	
• Organisasjon	9	0,30	
• Person	8	14,23	
• Samling	1	0,55	
Meløy	31	71,79	11,58
• Bedrift	11	60,38	
• Organisasjon	17	8,95	
• Person	2	0,06	
• Samling	1	2,40	
Saltdal	34	275,53	60,60

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr. 1000 innbygger
• Bedrift	14	94,85	
• Institusjon	2	174,20	
• Organisasjon	11	1,23	
• Person	7	5,25	
Sørfold	22	35,08	19,00
• Bedrift	7	6,68	
• Organisasjon	10	21,47	
• Person	4	6,87	
• Samling	2	0,06	
Ukjent	2	2,00	
• Person	2	2,00	
Totalsum	858	2121,11	

Sør-Salten er den regionen hvor det er bevart flest arkiver og hyllemeter. De aller meste av arkivmateriale, 707 arkiv og 2016 hm, oppbevares hos AiN. Arkiv fra Salten utgjør 62,8% av privatarkivene som oppbevares ved AiN, når vi ser på antall arkiv. Når det gjelder hyllemeter, utgjør prosentandelen fra Salten omtrent 55%. Relativt er det bevart mest arkivmateriale fra Fauske og Saltdal, noe som i hovedsak skyldes, henholdsvis Sulitjelma Gruver og Vensmoen.

Relativt – målt i hm pr 1000 innbygger – ligger Sør-Salten med 26.9 på en andreplass av regionene når det gjelder alt bevart arkivmateriale, en tredjeplass for bedriftsarkiv (20,7) og en førsteplass for organisasjonsarkiv (4,9). Det kan imidlertid argumenteres for at Sør-Salten er den regionen med mest bevart arkivmateriale pr. innbygger historisk sett. Vi må ikke la oss forlede av tallene. De baserer seg på folketallet i 2023. Lofoten, Ofoten og Vesterålen har som helhet opplevd befolkningsnedgang etter 1950, både relativt og i absolutte tall, mens Sør-Salten har hatt sterk befolkningsvekst i samme periode.

Tabell 22 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Sør-Salten

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Jordbruk og skogbruk	4	4	5	4		3	12	3,67
Fiske og havbruk		1			1		2	0,03
Bergverk og utvinning	3	2	4	6			7	374,4
Matvareindustri	1	7	7	7	1		11	44,67

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Trevareindustri			1	1			1	6,40
Annen industri	3	12	12	9	4		20	121,9
Fiskeindustri og handel med fisk	1	8	9	4		1	12	27,55
Elektrisitetsverk og vannverk		11	18	12	5		20	105,42
Bygge- og anleggsvirksomhet		4	5	4	1		6	36,88
Butikkhandel med bredt vareutvalg	4	22	19	9	2	2	27	164,0
Annen varehandel	2	11	10	6	3		13	38,82
Sjøfart	5	8	7	4			10	69,64
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester	1	2	4	2	1		6	14,78
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet		5	9	4	3		9	5,97
Bank og forsikring	3	10	10	7	2	2	15	96,83
Media, informasjon og kommunikasjon	2	6	5	9	6	2	13	107,2
Eiendomsforvaltning		2	8	13	4		15	6,78
Diverse tjenesteyting	2	10	11	10	1	1	19	193,2
Undervisning, helse- og omsorgstjenester		10	12	14	7		22	195,8
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid			2	2	1	1	4	2,60
Ukjent		3	3	2	2		5	9,20
Antall arkiv i perioden	31	138	160	128	44	12		
Antall arkiv / hm totalt							248	1626

Sør-Salten har et variert næringsliv, noe som gjenspeiles i arkivbestanden. Færrest arkiv har «Trevareindustri» med et registrert arkiv.³⁰ Best dekningsgrad har 1900-tallet. Fra tida før 1900 og etter 2000 er det bevart mindre arkivmateriale. I forhold til «Fiske og havbruk» betydning i mange av kommune i Sør-Salten, er det registrert få arkiv i kategorien. Videre er det relativt få

³⁰ Imidlertid er «Rusaanes snekkerfabrikk» registrert i kategorien «Annen industri».

arkiv i kategoriene «Reiseliv, overnattings og serveringsvirksomhet» og «Kulturell virksomhet, underholdning og fritid». Interessante arkiv innen disse kategoriene bør derfor prioriteres i innsamlingsarbeidet. Kategoriene omfatter en del nye typer virksomheter som kan betegnes som «opplevelsesindustri», og arkiv etter kunstnerisk virksomhet av ulike slag. Slike arkiver bør prioriteres i innsamlingsarbeidet fra regionen.

Dykker vi grundigere ned i kategoriene vil vi finne at det er mange typer virksomheter som er dårlig representert i arkivbestanden. Det er få arkiv etter håndverkere og håndverkerbedrifter. I samlekategori «Diverse tjenesteyting» finner vi en god del arkiv etter advokater, ingeniører og arkitekter, men få av dem dekker tida etter 1990. Andre typer virksomheter – eksempelvis innen forskning og utvikling, konsulenttjenester, samt privat tjenesteyting – er det færre av. Også IT-bedrifter og virksomheter knyttet til miljøvern er nærmest fraværende i arkivbestanden. En viktig årsak er nok at det er relativt nyetablerte bedrifter.

Tabell 23 Organisasjonskarkiv i Sør-Salten

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	
Organisasjoner i landbruket		7	5	3		1	8	1,22
Organisasjoner i fiske og fangst		11	17	12	2	1	19	1,32
Industri og håndverk	1	2	2	3	3		3	3,49
Handel, bank, og forsikring	2	4	2	1	1		4	6,64
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media		1	1	1		1	2	1,91
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner	2	46	53	32	7	1	77	58,67
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid	1	1	1	2	1		2	16,35
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid	2	5	13	24	14	1	30	65,84
Avholdsorganisasjoner	4	18	8	5	1	2	21	3,26
Helse- og sosial velferd	2	13	18	22	12	3	30	28,47
Andre sosiale og humanitære organisasjoner		6	7	5	1	1	9	12,31

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	
Husmorlag og kvinneforeninger	4	11	18	13	4	2	23	9,14
Pensjonistforeninger og brorskap	1	3	9	19	10		19	8,43
Velforeninger		3	8	12	5		14	6,56
Idretts- og skytterlag	1	22	25	18	7	1	35	42,82
Jakt, fiske og friluftsliv	2	3	6	5	2		7	17,30
Husflid, fritid og hobby			5	5	2		6	2,78
Musikk, dans og teater	2	18	22	20	3	1	31	14,22
Kristne organisasjoner	3	10	10	7	5		15	16,51
Ungdomslag og barneorganisasjoner		38	51	35	12	3	62	5,64
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner	3	22	18	16	5	2	34	56,35
Kampanjer og bevegelser		3	3	3	1		4	5,17
Ukjent		1	1				1	0,01
Antall arkiv i perioden	30	248	303	263	98	20		
Antall arkiver / hm totalt							456	384,41

Vi ser av oversikten at det er registrert arkiv i alle organisasjonskategoriene.³¹ Følgende kategorier har tre eller færre arkiv: «Industri og håndverk», «Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid» og «Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media». Den siste er en vid og konstruert kategori, som samler ulike organisasjonstyper det er få av. Av den grunn er det vanskelig å legge den til grunn for prioriteringer i bevaringsarbeidet. I en viss forstand må man «se bak kategoriene». Det er nødvendig med konkrete vurderinger. Er organisasjonstypen, aktiviteten og praksisen arkivet dokumenterer, godt representert i den eksisterende arkivbestanden?

«Musikk, dans og teater» har en tilsynelatende god dekningsgrad med i alt 31 bevarte arkiv. 19 av dem er imidlertid fra kor og sangforeninger. I tillegg er det et par arkiv fra festivaler og et par fra orkesterforeninger. Andre deler av det organiserte musikklivet, samt dans og teater er dårlig dokumentert. Det er bare tre arkiv i kategorien som dekker tida etter årtusenskiiftet, og bare en av organisasjonene (arkivskaperene) ble etablert etter 1975, Bodø

³¹ Med unntak for «Arbeidsgiverorganisasjoner» som nevnt tidligere.

Rockeklubb. Arkivet etter rockklubben antas for øvrig å være svært fragmentarisk.³² En bør derfor prioritere å bevare arkiv innen «Musikk, dans og teater» som utfyller arkivene som allerede har funnet veien til arkivmagasinene.

Prioriterte områder for innsamling i Sør-Salten

- Landbruk og fiske (primærnæringene)
- Faglig vitenskapelig og teknisk tjenester, deriblant arkitekter, ingeniørfirmaer og teknisk konsulenttjenester, særlig fra tida etter 1990.
- Arkiv etter «nyere næringer»: IT, forskning og utvikling, og virksomheter knyttet til det grønne skiftet.
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Kulturelle og kunstneriske virksomheter
- «Musikk, dans og teater». Arkiv som utfyller arkivmateriale som allerede er bevart (se tekst)

Helgeland

Tabell 24 Arkiv i Helgeland etter type arkivskaper

	Helgeland	Nord-Helgeland	Indre Helgeland	Sør-Helgeland	Antall i kateg.	Hyllemeter
Bedrift		41	99	28	168	645,54
Institusjon		1	9	3	13	18,70
Organisasjon	11	96	158	97	362	106,99
Person	1	25	106	29	161	48,18
Samling		14	40	8	62	31,06
Stiftelse			3	1	4	30,40
Antall arkiv / hm totalt	12	178	415	166	770	880,86

Helgeland er delt inn i regionene Nord-Helgeland, Indre Helgeland og Sør-Helgeland. 11 organisasjonsarkiv omfatter hele Helgeland. De to største er Helgeland historielag (2,5 hm) og Helgeland Skogeierforening (0,3 hm). En stor del av arkivene fra regionen oppbevares ved Helgeland Museum sine avdelinger, i alt 506 arkiv. Flesteparten oppbevares ved avdelingene i Rana og Mosjøen, men arkiv oppbevares også ved 9 andre avdelinger. AiN har i alt 152 arkiv

³² Hos AiN oppbevares bare en håndfull digitaliserte bilder fra rockklubben. Noe skal være avlevert til Rockheim, men det antas bare å være fragmenter.

fra Helgeland. Av de tre hovedregionene i Nordland, er Helgeland den regionen AiN har færrest arkiv fra. I kommunene har vi registrert 66 privatarkiv.³³ Ingen arkiv er registrert oppbevart hos historielag. Arkiv kan derfor være bevart uten at de er registrert under kartleggingen. 49 av arkivene oppbevares utenfor fylket.

Helgeland er den «hovedregionen» det er registrert færrest arkiv og minst arkivmateriale fra, både relativt og i absolutte tall. Det er registrert 11,3 hm arkivmateriale pr 1000 innbygger fra Helgeland.

Nord-Helgeland

Tabell 25 Arkiv etter kommune i Nord-Helgeland

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr 1000 innbygger
Nord-Helgeland	2	0,20	
• Organisasjon	1	0,20	
• Samling	1		
Alstahaug	20	27,38	3,71
• Bedrift	8	20,43	
• Institusjon	1	2,00	
• Organisasjon	7	0,89	
• Person	3	4,00	
• Samling	1	0,06	
Dønna	13	2,16	1,55
• Bedrift	2	1,62	
• Organisasjon	8	0,43	
• Person	2	0,11	
• Samling	1		
Herøy	37	31,08	17,06
• Bedrift	10	26,09	
• Organisasjon	22	2,74	
• Person	3	0,76	
• Samling	2	1,50	
Leirfjord	52	9,40	4,08
• Bedrift	5	0,40	

³³ Følgende kommuner har oppgitt at de har privatarkiv: Bindal (22), Herøy (1), Træna (12) og Vega (31)

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr 1000 innbygger
• Organisasjon	30	7,46	
• Person	13	1,30	
• Samling	4	0,24	
Lurøy	3	1,29	0,69
• Organisasjon	2	0,07	
• Person	1	1,22	
Nesna	13	1,88	1,03
• Bedrift	1	1,00	
• Organisasjon	10	0,86	
• Person	1	0,02	
• Samling	1		
Rødøy	13	18,46	16,12
• Bedrift	6	17,22	
• Organisasjon	6	1,24	
• Samling	1		
Træna	24	2,69	6,04
• Bedrift	8	0,32	
• Organisasjon	11	0,26	
• Person	2	2,05	
• Samling	3	0,06	
Totalsum	177	94,58	

Vi ser av oversikten overfor at det fra flere av kommunene i Nord-Helgeland er bevart lite arkivmateriale. Variasjonen er stor. Fra 17 hyllemeter bevart arkivmateriale pr 1000 innbygger i Herøy til 0,69 i Lurøy. Sammenlignet med andre regioner er arkivene fra Nord-Helgeland små. Det største er arkivet etter Stamnes Sparebank på 12,5 hyllemeter.

Målt i antall hyllemeter pr 1000 innbygger er Nord-Helgeland den regionen med minst registrert arkivmateriale totalt med 5.2 og minst fra bedrifter med 3.8. Når det gjelder organisasjonsarkiv er tallet 0,8 hm – en sjuende (nest sisteplass) når vi rangerer regionene. Dessuten har innbyggertallet gått ned i denne regionen siden midten av 60-tallet. Hadde vi tatt utgangspunkt i folketallet i eksempelvis 1965, hadde tallene for Nord-Helgeland vært enda lavere da folketallet har gått ned i regionen.

Tabell 26 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Nord-Helgeland

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Jordbruk og skogbruk	1	1					2	0,08
Fiske og havbruk				2			2	5,76
Bergverk og utvinning							0	
Matvareindustri	2	2	2	2	2		2	0,03
Trevareindustri							0	
Annen industri		3	1				3	0,14
Fiskeindustri og handel med fisk				4	1		4	15,96
Elektrisitetsverk og vannverk		1	3	1		1	4	0,18
Bygge- og anleggsvirksomhet							0	
Butikkhandel med bredt vareutvalg	3	6		1		1	8	0,72
Annen varehandel		2	1	1			2	4,60
Sjøfart			1	1			1	0,34
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester							0	
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet			1				1	0,05
Bank og forsikring	3	7	8	4			8	29,95
Media, informasjon og kommunikasjon							0	
Eiendomsforvaltning							0	
Diverse tjenesteyting		2	3	1	1		3	12,29
Undervisning, helse- og omsorgstjenester	1	1					1	2
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid							0	
Ukjent		1					1	0,02
Totalsum	9	25	19	15	3	3		
Antall arkiv totalt							42	69,12

Vi ser at det i mange kategorier er få eller ingen arkiv. I de følgende vil vi bare kommentere sektorer som pekte seg ut som spesielt viktige i samfunnsanalysen.

Arkivbestanden innen primærnæringen jordbruk og fiske gjenspeiler ikke næringenes betydning for regionen. Ingen arkiv innen «Fiske og havbruk» og «Fiskeindustri og handel» dekker tida før 1975 med sikkerhet.³⁴ Alle arkivene i de to kategoriene er fra Herøy kommune. Det største er arkivet etter «Herøy lakseoppdrett» på 5,65 hm. Innen «Matvareindustri» er det bevart arkiv etter to meieri.³⁵ Arkiv etter jordbruk, fiske, havbruk og fiskeindustri bør prioriteres i innsamlingsarbeidet.

Sjøfart og tilknyttede virksomhet har vært en viktig næring på Nord-Helgeland. Det er bevart lite arkiv etter båtbygging og – reparasjon. Vi finner bare arkiv etter tre sliper/mekaniske verksteder med et samlet omfang på beskjedne 0,14 hm.³⁶ I kategorien «Sjøfart» er det bare registrert et arkiv på 0,34 hm. Det er ingen bevarte arkiv fra offshore industrien og tilknyttede virksomheter bevart fra regionen. Arkiv fra sjøfart, offshore og tilknyttede virksomheter bør derfor gis høy prioritet i innsamlingsarbeidet fra regionen. Særlig bør arkivet etter Helgeland Dampskipsselskap sikres og bevares for ettertida.³⁷ Heller ikke i kategorien «Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester» er det registrert noen arkiv. Best dekningsgrad finner vi i kategorien «Bank og forsikring» som rommer arkiv etter sju sparebanker.

Tabell 27 Organisasjonskarkiv i Nord-Helgeland

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	
Organisasjoner i landbruket		9	8	2			12	0,36
Organisasjoner i fiske og fangst		16	14	11		1	18	2,04
Industri og håndverk							0	
Handel, bank, og forsikring		1	1				1	0,10
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media						1	1	0,05

³⁴ Her må det tas forbehold. For fire av arkivene i kategoriene er det ikke oppgitt når de ble påbegynt (ytterår fra), bare når de ble avsluttet (ytterår til).

³⁵ Det er bare oppgitt omfang for ett av dem (svært lite). Arkivet etter Sandnessjøen meieri virker betydelig større, arkivkatalogen er publisert på arkivportalen, men omfanget er ikke oppgitt.

³⁶ Arkivene er plassert i kategorien «Annen industri».

³⁷ Ifølge Alstahaug kommune oppbevarer Boreal en gjenstandssamling og arkiv etter Helgeland Dampskipsselskap (omfanget er ukjent). I følge «Kulturminneplan 2018-2023» skal det lages en plan for bevaring av privatarkivene i kommunen.

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner			1	1			1	1
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid							0	
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid		1	3	2	1		3	1,44
Avholdsorganisasjoner		6	2			1	8	0,51
Helse- og sosial velferd		2	3	3	1		7	0,65
Andre sosiale og humanitære organisasjoner		1	1	1			2	0,20
Husmorlag og kvinneforeninger		2	4	3	2		4	1,13
Pensjonistforeninger og brorskap				4	3		4	0,37
Velforeninger	1	1	1	1	2		4	1,09
Idretts- og skytterlag		2					2	0,26
Jakt, fiske og friluftsliv							0	
Husflid, fritid og hobby							0	
Musikk, dans og teater			1	1			1	0,10
Ungdomslag og barneorganisasjoner	1	8	5	4		2	13	2,19
Kristne organisasjoner		2	2				3	0,35
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		7	5	3		2	13	2,31
Kampanjer og bevegelser							0	
Antall arkiv i perioden	2	58	51	36	9	7		
Antall arkiv totalt							97	14,14

Vi ser av oversikten at vi mangler arkiv fra flere typer organisasjoner. Ser vi også på dekningsgraden i de ulike perioden, blir hullene flere. Det er bevart en del arkiv fra organisasjoner i landbruket (både jordbruk og skogbruk) og fra fiske. Noe som er positivt da det er lite bedriftsarkiv fra primærnæringene. Det er verdt å merke seg at det bare er bevart et arkiv fra arbeidstakerorganisasjoner, et lærerlag, fra regionen.

13 bevarte arkiv etter politiske partier gir en forholdsvis god dekningsgrad for det feltet. Også ungdomslag (13) og avholdsorganisasjoner (8) er godt representert i arkivbestanden.

Men det er ingen registrerte arkiv innen kategoriene «Jakt, fiske og friluftsliv» og «Husflid, fritid og hobby», bare et innen «Musikk, dans og teater» (0,1 hm) og to «innen Idretts- og skytterlag» (0,26 hm). Vi mangler derfor arkiv som dokumentere ulike former for organiserte fritidsaktiviteter i Nord-Helgeland. I tillegg er den ingen registrerte arkiv i bedriftskategorien «Kulturell virksomhet, underholdning og fritid.» Denne delen av livsverdenen bør dokumenteres bedre, både når det gjelder organisasjons- og bedriftsarkiv.

Prioriterte områder for innsamling i Nord-Helgeland

- Jordbruk og fiske (primærnæringene)
- Havbruk
- Organisasjoner i landbruket (etter 1975)
- Organisasjoner innen fiske (etter 1990)
- Fiskeindustri og -handel
- Sjøfart
- Industri og virksomheter tilknyttet sjøfart, fiskeri og oljeindustrien
- Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner
- Arkiv som dokumenterer fritidsaktiviteter og kulturelle virksomheter

Indre Helgeland

Tabell 28 Arkiv etter kommune i Indre Helgeland

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr. 1000 innbygger
Indre Helgeland	3	8,38	
• Organisasjon	2	0,38	
• Samling	1	8,00	
Grane	14	3,31	2,28
• Bedrift	2	0,83	
• Organisasjon	8	2,08	
• Person	1	0,08	
• Samling	3	0,35	
Hattfjelldal	18	2,58	2,00
• Bedrift	4	0,84	
• Organisasjon	8	0,34	
• Person	4	0,59	
• Samling	2	0,81	

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr. 1000 innbygger
Hemnes	8	0,39	0,09
• Bedrift	1	0,09	
• Institusjon	1	0,01	
• Organisasjon	4	0,23	
• Person	2	0,06	
Rana	199	536,06	20,65
• Bedrift	52	448,48	
• Institusjon	3	0,04	
• Organisasjon	62	48,78	
• Person	58	13,88	
• Samling	22	10,88	
• Stiftelse	2	14,00	
Vefsn	171	101,97	7,62
• Bedrift	40	58,18	
• Institusjon	5	3,24	
• Organisasjon	71	21,14	
• Person	41	3,34	
• Samling	13	2,07	
• Stiftelse	1	14,00	
Totalt	413	652,56	

I Indre-Helgeland er det store forskjeller mellom kommune når det gjelder arkivbestanden. Best er situasjonen i bykommunene Vefsn og Rana, både når det gjelder absolutte tall – antall arkiv og omfang – og relativt målt i hyllemeter pr tusen innbygger. For Rana sin del bidrar arkivet etter Norsk Jernverk (159 hm) og Norsk Koksverk (136 hm) til at omfanget blir såpass høyt. I den andre enden av skalaen befinner Hemnes seg med åtte bevarte arkiv med et samlet omfang anslått til 0,39 hm.

Relativt ligger Indre-Helgeland på en femteplass av de åtte regionene når det gjelder den totale mengden bevart arkivmateriale i forhold til folketallet, og fjerdeplass for både bedrifts- og organisasjonsarkiv. Det er bevart henholdsvis 14 hm (totalt), 12,1 hm (bedrifter) og 1,6 hm (organisasjoner) hm pr 1000 innbygger. Folketallet i Indre Helgeland har økt litt i forhold til 1965 (ca. 800).

Tabell 29 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Indre Helgeland

Bedriftskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Jordbruk og skogbruk	5	9	5		1	2	15	3,57
Fiske og havbruk								
Bergverk og utvinning	3	8	3			4	12	49,46
Matvareindustri	4	4	1	1		1	5	14,18
Trevareindustri	1	3	4	2			6	16,57
Annen industri		2	2	3		1	5	295,6
Fiskeindustri og handel med fisk							0	
Elektrisitetsverk og vannverk		1	1			3	4	14,4
Bygge- og anleggsvirksomhet		2	1	1			2	7,81
Butikkhandel med bredt vareutvalg	3	9	5	3		3	13	78,82
Annen varehandel	1	4	3	3		1	6	5,10
Sjøfart		1				1	2	0,10
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester		1	2	2		1	4	0,87
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet						2	2	0,23
Bank og forsikring	1	3	2	1			3	26,74
Media, informasjon og kommunikasjon	1	4	2	3	1	2	7	2,86
Eiendomsforvaltning						2	2	0,19
Diverse tjenesteyting	1	2	2			3	6	15,49
Undervisning, helse- og omsorgstjenester	1	6	6	5	1	1	13	5,63
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid				1	1	3	4	28
Antall arkiver i perioden	21	59	39	25	4	30	112	
Antall arkiver totalt							155	565,6

Jordbruk og skogbruk har vært viktige næringer i Indre Helgeland, og dannet grunnlag for industrietableringer i regioner. Det er registrert 15 arkiv i kategorien «Jordbruk og skogbruk»,

men bare fire av den har større omfang enn 0,2 hm (to mangler opplysninger om omfang). Et av dem er etter en samisk fjellgård.³⁸ Etter 1967 er dekningsgraden dårlig med bare et registrert arkiv. Går vi fra primærnæringene til de tilknyttede sekundærnæringene blir arkivmaterialet mer omfattende. Det er registrert arkiver etter fire meierier og et slakteri under «Matvareindustri» I oversikten er det registrert seks arkiv i kategorien «Trevareindustri». I realiteten er det bare to. De andre «arkivene» består bare av fragmenter – fra 0,06 hm til 0,01 hm. Graver vi dypere finner vi imidlertid arkivmateriale om temaet i andre arkivkategorier. Når det gjelder «Engelskbruket» -The North of Europe Land & Mining Co. Ltd – finner vi etter et raskt søk i arkivoversikten en relevant samling på 0,7 hm og et personarkiv på 0,3 hm. Uansett er konklusjonen at dekningsgraden ikke er god nok når det gjelder bedriftsarkiv innen «Jordbruk og skogbruk» og «Trevareindustri».

«Bergverk og utvinning» har en forholdsvis god dekningsgrad med 12 arkiv, i alle fram til 1960-tallet. Omfanget er større enn oppgitt i tabellen, da fire av dem mangler omfang, og i alle fall to av dem ser ut å bestå av mer enn bare fragmenter på bakgrunn av arkivkatalogene som er publisert på Arkivportalen. Fire av arkivene mangler dessuten ytterår, så det hersker en viss usikkerhet om dekningsgraden i de ulike periodene. Det virker imidlertid som det er bevart lite arkivmateriale fra «Bergverk og utvinning» i tida etter 1960.

I etterkrigstida har storindustrien spilt en avgjørende rolle for utviklingen i Indre Helgeland. For Ranas del er dette godt dokumentert gjennom arkivene etter jernverket og koksverket. Fra Vefsn har vi bare arkiver fra «Trevareindustri» og «Matvareindustri» fra perioden, og ikke fra aluminiumsverket i Mosjøen. Det er ikke registrert arkivmateriale fra industribedrifter fra Indre Helgeland som dekker perioden etter årtusenskiftet. Her bør man ta grep for å sikre dokumentasjon av regionens industrihistorie i denne epoken. Blant dagens arkivskapere er Alcoa Mosjøen aktuell med sin milliardomsetning og 450 ansatte.

Av småindustri er det færre arkiv. Den rike båtbyggingstradisjonen i regionen er dårlig dokumentert. Bare et arkiv er bevart.³⁹ Det må tas forbehold om at en del relevant dokumentasjon kan befinne seg i personarkiv og samling.

³⁸ Ytterårene for arkivet er ukjent. Hvorvidt arkivmaterialet er fra driften av gården, eller om det er en samling skapt av Rana Museum etter at de overtok gården i 1972 er ikke kjent.

³⁹ Det er arkivet etter Skandfers båtbyggeri, 1904-1926, som blir oppbevart ved Sør-Troms Museum (katalog i ASTA).

Tabell 30 Organisasjonskarkiv i Indre Helgeland

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Organisasjoner i landbruket		3	10	6	1	2	13	4,35
Organisasjoner i fiske og fangst							0	
Industri og håndverk			1			2	3	0,20
Handel, bank, og forsikring						1	1	0,29
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media		1					1	0,05
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner		6	5	2		4	12	11,12
Produktivitet - utvikling og opplysningsarbeid							0	
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid	3	7	2	2	2	5	15	5,16
Avholdsorganisasjoner	2	3	4	3		1	5	8,61
Helse- og sosial velferd		7	8	7		3	15	7,55
Andre sosiale og humanitære organisasjoner						1	1	
Husmorlag og kvinneforeninger		2	1	2		2	5	2,36
Pensjonistforeninger og brorskap			1	1		2	4	2,61
Velforeninger		2	2	3			5	0,95
Idretts- og skytterlag		7	4	3		3	13	6,80
Jakt, fiske og friluftsliv			1	2			2	0,06
Husflid, fritid og hobby			1	3	2	1	4	2,90
Musikk, dans og teater	1	9	9	6	1	3	15	9,63
Ungdomslag og barneorganisasjoner	1	5	4				6	1,53
Kristne organisasjoner	1	3	3	1		1	4	0,20
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		15	13	5	2	1	24	5,12
Kampanjer og bevegelser			2	1		4	7	3,47

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Antall arkiver i perioden	8	70	71	47	8	36		
Antall arkiver / hm totalt							155	72,95

Av de 13 registrerte arkivene i «Organisasjoner i landbruket, kan ni knyttes til skogbruk, deriblant flere skogeierlag og fløytelag. I tillegg kommer tre regionale organisasjoner (Helgeland) innen skogbruk. Innen jordbruk er dekningsgraden dårligere. Det er bevart to arkiv etter bondekvinnelag, men ingen etter bondelag.

Vi ser at det er få organisasjonsarkiv innen enkelte kategorier. I hovedsak er det kategorier det er lite arkiv i generelt, deriblant ulike former for næringsorganisasjoner. I de fleste kategoriene er dekningsgraden forholdsvis god. De tre største organisasjonsarkivene fra Indre Helgeland er «Koksverkklubben» (10 hm), «I.O.G.T. Karakterens prøve» (7,4 hm) og «Mo skilag» (4,5 hm). Det er bevart lite arkivmateriale – bare 0,06 hm fordelt på to arkiver etter turistforeninger – i kategorien «Jakt, fiske og friluftsliv». Fra Indre Helgeland er det dessuten bevart et fragmentarisk arkiv etter «Brurskanken Lapforening» (1907-1925) – et samisk arkiv som burde vært gjort mer tilgjengelig.

Prioriterte områder for innsamling i Indre Helgeland

- Jordbruk og skogbruk (primærnæring)
- Organisasjoner i jordbruket
- Trevareindustri
- Bergverk og utvinning (særlig fra tida etter 1960)
- Industriarkiv (tida etter 1990)
- Arkiv som dokumenterer båtbyggingstradisjonen
- Jakt, fiske og friluftsliv

Sør-Helgeland

Tabell 31 Arkiv etter kommune i Sør-Helgeland

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr. 1000 innbygger
Sør-Helgeland	3	0,27	
• Bedrift	1	0,05	
• Organisasjon	1	0,07	

	Antall arkiv	Omfang (hm)	Hm pr. 1000 innbygger
• Samling	1	0,15	
Bindal	38	28,90	20,88
• Bedrift	6	22,79	
• Organisasjon	28	3,31	
• Person	2	0,10	
• Samling	2	2,70	
Brønnøy	52	50,44	36,45
• Bedrift	7	17,60	
• Institusjon	3	13,41	
• Organisasjon	23	6,92	
• Person	17	9,14	
• Samling	2	3,37	
Sømna	37	9,10	6,57
• Bedrift	10	3,37	
• Organisasjon	17	1,78	
• Person	6	0,67	
• Samling	3	0,88	
• Stiftelse	1	2,40	
Vega	37	15,63	11,29
• Bedrift	4	0,29	
• Organisasjon	30	4,64	
• Person	3	10,70	
Vevelstad	2	0,08	0,06
• Organisasjon	1	0,02	
• Person	1	0,06	
Totalsum	169	104,42	

I Sør-Helgeland skiller Vevelstad seg ut ved bare to registrerte arkiv med en samlet bestand på 0,08 hm. Fra kommunen er det bare bevart 6 cm (0,06 hm) arkiv pr 1000 innbygger. I den andre enden av skalaen finner vi Brønnøy med 52 arkiv og 50,55 hm – noe som gir 36,45 hm

pr 1000 innbygger. Det må legges til at to arkiv står for langt over halvparten av bestanden for bykommunen sin del.⁴⁰

Rangert i forhold til mengden registrert arkivmateriale i forhold til folketallet ligger Sør-Helgeland på en sjuende plass (nest sist) av de åtte regionene i Nordland med 8,1 hm pr. 1000 innbygger. Ser vi spesifikt på arkivmateriale etter bedrifter er tallet 4,7, en sjuende plass i rangeringen. Av organisasjonsarkiv er det registrert 1,3 hm pr. 1000 innbygger i regionen, noe som gir en femteplass for denne typen arkiv.

Tabell 32 Bedriftsarkiv – inkludert stiftelser og institusjoner – i Sør-Helgeland

	Før 1900	1900- 1949	1950- 1974	1975- 1999	2000- 2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle- Meter
Jordbruk og skogbruk	1						1	0,22
Fiske og havbruk							0	
Bergverk og utvinning						1	1	2,5
Matvareindustri		3					3	0,22
Trevareindustri	1	1					2	20
Annen industri								
Fiskeindustri og handel med fisk			1				1	0,04
Elektrisitetsverk og vannverk		2	1				2	0,15
Bygge- og anleggsvirksomhet							0	
Butikkhandel med bredt vareutvalg		3	1	1		3	6	2,77
Annen varehandel		1					1	0,15
Sjøfart						1	1	0,38
Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester							0	
Reiseliv, overnattings- og serveringsvirksomhet							0	
Bank og forsikring		4	1	1		1	5	16,5
Media, informasjon og kommunikasjon		2	2				2	0,09

⁴⁰ «Brønnøysund Sparebank» (16,1 hm) og «Brønnøytunet HVPU» (13,3 hm). Det kan vel stilles spørsmål om sistnevnt arkiv kan klassifiseres som et privatarkiv.

	Før 1900	1900- 1949	1950- 1974	1975- 1999	2000- 2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle- Meter
Eiendomsforvaltning							0	
Diverse tjenesteyting			2				3	1,43
Undervisning, helse- og omsorgstjenester	1	3	2	2			3	13,41
Kulturell virksomhet, underholdning og fritid				1	1		1	2,40
Antall arkiv i perioden	3	19	10	5	1	6	0	
Antall arkiv / hm totalt							32	59,9

Av alle regionene er Sør-Helgeland den regionen med færrest bevarte bedriftsarkiv. Den sentrale posisjonen til primærnæringene – jordbruk, skogbruk og fiske – avspeiles ikke i de bevarte bedriftsarkivene. Bare et arkiv er registrert i «Jordbruk og skogbruk», ingen i kategorien «Fiske og havbruk». Her er det behov for flere arkiv og bedre dokumentasjon – både når de gjelder eldre arkiv og arkiv etter dagens arkivskapere. Havbruksnæringen framvekst og betydning er blant annet ikke dokumentert.

Går vi til sekundærnæringene er situasjonen litt bedre, men også her er dekningsgraden dårlig. I kategorien «Matvareindustri» er det registrert arkiv etter tre meierier, men omfanget er lite, bare 0.22 hm til sammen. Et av meieriene, Sømna Meieri, eksisterer fortsatt, og er aktuell med tanke for bevaring. I «Fiskeindustri og handel» er det bare registrert et lite arkiv.

Innen «Trevareindustri» er dekningsgraden bedre, i alle fall når det gjelder tida før andre verdenskrig. Arkivene etter Risøybruket (10 hm) og Bindalsbruket (10 hm) er bevart, men inneholder ikke arkivmateriale etter 1930. Den etterfølgende perioden burde ha vært bedre dokumentert i denne viktige næringen for regionen generelt, og Bindal spesielt. I kategorien «Bergverk og utvinning» er det registrert et arkiv. Av dagens arkivskapere er Brønnøy Kalk AS en kandidat med tanke for bevaring.

I mange bedriftskategorier er det få bevarte arkiv. I 11 kategorier er det ingen eller bare et registrert arkiv. Ikke alle er like aktuelle i forhold til næringsstrukturen i Sør-Helgeland. Vi har valgt å rette fokuset mot at det mangler arkiv som dokumenterer sjøfart, transport / samferdsel og reiseliv i regionen. I de tre kategoriene som er aktuelle, er det bare registrert et arkiv fra en dampskipsekspedisjon. Arkiv som dokumenterer disse næringen bør prioriteres i innsamlingsarbeidet fra regionen. Nærheten til havet – og båten som transportmiddel – har vært en viktig del av livsgrunnlaget og preget næringslivet i regionen helt opp til våre dager. Av dagens arkivskapere er særlig Torghatten AS interessant med tanke på den lange historien

og virksomhetens omfang. I tillegg må det legges til at den rike båtbyggingstradisjonen i Bindalen ikke har materialiserte seg i arkiv. Igjen må vi ta forbehold om at relevant arkivmateriale kan befinne seg i samlinger eller personarkiv.

Tabell 33 Organisasjonskarkiv i Sør-Helgeland

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hylle-meter
Organisasjoner i landbruket	1	5	2				5	0,37
Organisasjoner i fiske og fangst	1	11	14	5		2	18	1,50
Industri og håndverk							0	
Handel, bank, og forsikring		1	1			1	2	0,20
Transport, samferdsel, bolig, ferie og fritid og media		1	1				1	0,06
Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner		5	5	1			7	0,39
Produktivitet – utvikling og opplysningsarbeid							0	
Vitenskap, kultur og internasjonalt samarbeid			2	2		2	5	0,17
Avholdsorganisasjoner							0	
Helse- og sosial velferd	1	10	13	10	3	2	18	6,17
Andre sosiale og humanitære organisasjoner			2	1			2	0,07
Husmorlag og kvinneforeninger				1		1	2	0,85
Pensjonistforeninger og brorskap				1	1		1	0,02
Velforeninger				1	1		1	0,04
Idretts- og skytterlag	1	5	5	1	1		6	0,64
Jakt, fiske og friluftsliv				1		1	2	0,30
Husflid, fritid og hobby							0	
Musikk, dans og teater		1	4	4			6	0,53
Ungdomslag og barneorganisasjoner		7	5	1		3	10	0,84
Kristne organisasjoner		1	1			1	3	0,33

Organisasjonskategorier	Før 1900	1900-1949	1950-1974	1975-1999	2000-2022	Ukjent	Antall arkiv i kateg.	Hyllemeter
Politiske partier og tilknyttede organisasjoner		3	3	2	2	4	9	4,17
Kampanjer og bevegelser			1	1			2	0,10
Antall arkiv i perioden	4	50	59	32	8	17		
Antall arkiv /hm totalt							100	16,75

Selv om det er bevart langt flere organisasjonsarkiv enn bedriftsarkiv fra Sør-Helgeland, er de gjennomgående små. I elleve av kategoriene er det samlede omfanget av arkivene mindre enn 0,2 hyllemeter. Det er derfor mange organisasjonstyper som burde ha vært bedre dokumentert i arkivene. Da organisasjonsarkiv til en viss grad kan kompensere for manglende bedriftsarkiv i primærnæringene, har vi valgt å se nærmere på dem. Det er bevart arkiv etter fem organisasjoner tilknyttet landbruket i Sør-Helgeland: tre avslag, et torvstrøsamlang og et møllerlag. Ingen arkiv etter bondelag eller etter organisasjoner tilknyttet skogbruket er med andre ord bevart fra Sør-Helgeland. Slike arkiv bør prioriteres i innsamlingsarbeidet.

Situasjonen er bedre når det gjelder «Organisasjoner i fiske og fangst». Selv om arkivene er små, er det mange av dem. De 18 bevarte arkivene i kategorien kan til en viss grad kompensere for mangelen på bedriftsarkiv innen næringen. Avslutningsvis vil vi påpeke at det er bevart relativt lite arkivmateriale etter Arbeidstaker og -yrkesorganisasjoner fra regionen – 0,39 hyllemeter fordelt på sju arkiv.

Prioriterte områder for innsamling i Sør-Helgeland

- Jordbruk og skogbruk (bedrifter og organisasjoner)
- Fiske (bedrifter)
- Havbruk
- Matvareindustri
- Trevareindustri (tida etter 1945)
- Sjøfart og tilknyttede virksomheter
- Transport og samferdsel
- Reiseliv og opplevelsesindustri

Oppsummering av prioriterte områder

Prioriterte områder for innsamling i Nordland

- Arkiv fra primærnæringene jordbruk og fiske / fangst (alle perioder)
- Havbruk (bedrifter)
- Organisasjoner tilknyttet landbruket (tida etter 1975)
- Organisasjoner i fiske og fangst (særlig tida etter 2000)
- Fiskeindustri (særlig fra tida før 1900 og etter 2000)
- Bedrifter som leverer produkter og tjenester til fiske, fiskeindustrien og havbruk.
- Transport, samferdsel og tilknyttede tjenester
- Bygge- og anleggsvirksomhet
- Reiseliv (bedrifter)
- Kultur og opplevelsesindustri (bedrifter)
- Arbeidsgiverorganisasjoner
- Arkiv etter kvinnelige næringsdrivende og arkiv som dokumenter kvinnehåndverk.
- Samiske arkiv
- Arkiv som dokumenterer det flerkulturelle og mangfoldige Nordlandssamfunnet (eksempelvis etniske, religiøse og seksuelle minoriteter som ofte er underrepresentert i arkivene)
- Arkiv som bidrar til at hele partifloraen blir representert i arkivene, og arkiv som dokumenter viktige stemmer i samfunnsdebatten (organisasjoner, kampanjer og bevegelser).
- Arkiv som dokumenterer kulturminner og kulturmiljøer
- Arkiv som kan inneholde rettighetsdokumentasjon (arkiv etter private aktører innen undervisning, helse og omsorg)

Prioriterte områder for innsamling i Lofoten

- Jordbruk, fiske og fangst (primærnæringene)
- Organisasjonsarkiv fra primærnæringene, særlig fra tida etter 1975
- Arkiv som dokumenterer Lofotfisket og tilknyttede virksomheter
- Matvareindustri, særlig fra tida etter 1975
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Arkiv som dokumenter kunst og håndverk (både bedrifter/personer og organisasjoner)

Prioriterte områder for innsamling i Ofoten

- Bergverk og utvinning (særlig fra tida etter 1949)
- Transport og logistikk
- Banker
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Kulturell virksomhet, underholdning og fritid (bedrifter)
- Religiøse organisasjoner, særlig fra den læstadianske trosretningen
- Næringsorganisasjoner

Prioriterte områder for innsamling i Vesterålen

- Havbruk og tilknyttede virksomheter
- Fiskeindustri, særlig fra tida før 1900 og etter 1990
- Bygge- og anleggsvirksomhet
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Organisasjoner i landbruket, etter 1975
- Organisasjoner i fiske og fangst (etter 2000)

Prioriterte områder for innsamling i Nord-Salten

- Landbruk (både bedrifter og organisasjoner)
- Fiske (bedrifter. Organisasjoner etter 2000)
- Havbruk
- Industri / bergverksindustri
- Reiseliv
- Organisasjonsarkiv generelt

Prioriterte områder for innsamling i Sør-Salten

- Landbruk og fiske (primærnæringene)
- Faglig vitenskapelig og teknisk tjenester, deriblant arkitekter, ingeniørfirmaer og teknisk konsulenttjenester, særlig fra tida etter 1990.
- Arkiv etter «nyere næringer»: IT, forskning og utvikling, og virksomheter knyttet til det grønne skiftet.
- Reiseliv og opplevelsesindustri
- Kulturelle og kunstneriske virksomheter

- Musikk, dans og teater». Arkiv som utfyller arkivmateriale som allerede er bevart (se tekst)

Prioriterte områder for innsamling i Nord-Helgeland

- Jordbruk og fiske (primærnæringene)
- Havbruk
- Organisasjoner i landbruket (etter 1975)
- Organisasjoner innen fiske (etter 1990)
- Fiskeindustri og -handel
- Sjøfart
- Industri og virksomheter tilknyttet sjøfart, fiskeri og oljeindustrien
- Arbeidstaker- og yrkesorganisasjoner
- Arkiv som dokumenterer fritidsaktiviteter og kulturelle virksomheter

Prioriterte områder for innsamling i Indre Helgeland

- Jordbruk og skogbruk (primærnæring)
- Organisasjoner i jordbruket
- Trevareindustri
- Bergverk og utvinning (særlig fra tida etter 1960)
- Industriarkiv (tida etter 1990)
- Arkiv som dokumenterer båtbyggingstradisjonen
- Jakt, fiske og friluftsliv

Prioriterte områder for innsamling i Sør-Helgeland

- Jordbruk og skogbruk (bedrifter og organisasjoner)
- Fiske (bedrifter)
- Havbruk
- Matvareindustri
- Trevareindustri (tida etter 1945)
- Sjøfart og tilknyttede virksomheter
- Transport og samferdsel
- Reiseliv og opplevelsesindustri

Dagens arkivskapere og digitalt skapt arkivmateriale

Om nødvendighet av aktiv innsamling

Vi har tidligere sett at det er få arkiv som dekker tida etter årtusenskiftet. At det blir færre arkiv jo nærmere nåtiden vi kommer, er naturlig. Selv om en del arkiv har blitt bevart gjennom målrettet innsamling, er de fleste arkivene kommet inn ved at arkivskaper eller etterkommere har tatt kontakt med AiN eller museene. Arkiv blir ofte avlevert når virksomheter opphører eller ved arveoppgjør. En slik «passiv» tilnærming – at institusjonene venter på arkivene – er problematisk når det gjelder de siste tiårene. En stadig større del av arkivene er digitalt skapt. Det digitale arkivmateriale er mer sårbart enn papirarkiv (jfr. formater, datasystemer og lagring). Papirarkiv bevarer så lenge ingen kaster dem, mens digitalt skapte arkiv står i fare for å gå tapt hvis ingen tar aktive grep for å bevare dem. Det fordrer at arkivene må samles inn mer aktivt – mens arkivskaperen fortsatt eksisterer.

Det er særlig bedriftsarkiv det er få av fra perioden etter 2000. Bare 8,6% av de bevarte bedriftsarkivene dekker perioden. Tilsvarende tall for organisasjonsarkiv er 15,8%. Det må derfor tas grep for å sikre arkiv etter dagens arkivskapere, særlig bedriftene. Eierskifter, oppkjøp og fusjoner, og nedleggelse kan føre til at verdifullt arkivmateriale går tapt. Svært lite digitalt skapt arkivmateriale fra private aktører er bevart sammenlignet med offentlige arkivskapere hvor rutiner for uttrekk har kommet på plass. For privatarkiv er det ennå fortsatt på forsøksstadiet. Faren er stor for at det fra vår tid ikke vil bli en «helhetlig samfunnsdokumentasjon», men at den private sektoren vil bli sterkt underrepresentert, og hvor viktige arkivmateriale har gått tapt.

En brytningstid mellom det papirbaserte og det digitale

Selv om vi innledningsvis har vektlagt utfordringene med sårbart digitalt skapt arkivmateriale, er situasjonen mer kompleks. Det digitale materiale krever liten oppbevaringsplass når det er høstet inn, og vil by på helt andre muligheter når det gjelder søkbarhet, gjenfinning og på sikt ordning. Men arkiv etter dagens arkivskapere vil ikke utelukkende bestå av digitalt skapt materiale. I mange tilfeller vil det også bestå av store mengder papirer. Bestandskartleggingen viser at et gjennomsnittlig bedriftsarkiv strekker seg over 36 år. Depotinstitusjonene er derfor inne i en brytningstid, hvor man både må forholde seg til digitalt skapt materiale og papir, ofte i det samme arkivet, såkalte hybridarkiv.

Arkiv etter store bedrifter tar stor plass og er ressurskrevende å ordne og katalogisere. AiN har nå lite plass i sine magasiner, og har for tiden ikke kapasitet til å motta svært store bedriftsarkiv. Det arbeides imidlertid med løsninger både på kort og lang sikt. Det er også

utfordringer med hensyn til finansieringen av ordning av store privatarkiv. Det kan løses gjennom økte bevilgninger, ved at bedriftene (arkivskaperene) tar en del av kostnadene ved kartlegging og ordning av arkiv og gjennom prosjektstøtte. Både ambisjonsnivå og innretning må justeres i forhold til magasinkapasitet og økonomi. Uansett er det viktig at man begynner å arbeide systematisk med arkivmateriale etter dagens arkivskapere for å høste erfaring og bygge opp kompetanse. Etter hvert må man ta noen strategiske valg. Både med hensyn til hvordan man skal arbeide, og hvilke arkivskapere man skal fokusere på.

Arkivinstitusjoner som arbeider aktivt opp mot dagens arkivskapere

Arkivverket og Norsk bergindustriarkiv (Vestfoldarkivet) arbeider allerede opp mot dagens aktører, også i Nordland hvor de har besøkt en rekke bedrifter, med tanke på kartlegging og bevaring.⁴¹ Deres arbeidsmetodikk er forholdsvis lik når det gjelder bedrifter. Arkivverkets bevaringsplan favner bredere og inkluderer også en rekke organisasjoner i sin oversikt over aktører av nasjonal betydning.⁴² Det må legges til at AiN samarbeider med Norsk bergindustriarkiv. Bergindustriarkiv fra Nordland vil i utgangspunktet bli ordnet og oppbevart ved AiN.

Arkivverket arbeider under forutsetning av at bedriftene skal ta en del av kostnadene ved kartlegging og ordning av arkivene. Ut fra bestemte kriterier – antall ansatte, omsetning, «levetid» og innovasjonsgrad – identifiserer de bevaringsverdige aktører.⁴³ Deretter tar de kontakt med et visst antall bedrifter i året med tilbud om kartlegging av deres arkiv. Forutsetningen er at bedriften er villig til å betale for kartlegging. Deretter utarbeides det et pristilbud på ordning og bevaring av hele eller deler av arkivet. Under den forholdsvis detaljerte kartlegging har de forskjellige arkivseriene blitt klassifisert etter hvor bevaringsverdige de er. Dermed kan bedriften avgjøre hvor stor del av arkivet de ønsker å bevare på bakgrunn av sin betalingsvillighet.

Arkivverket tar også uttrekk av digitalt skapt materiale, riktignok på en «enklere måte» enn tilfellet er med offentlige arkiv. Arbeidsmåten, særlig kartleggingen av arkivene mens det

⁴¹ Pioneren for denne arbeidsmetodikken var «Norsk olje- og gassarkiv» som ble opprettet i Stavanger i 2014. Etter hvert har en del sektorer / samfunnsområder blitt omfattet av nasjonale satsinger: Samisk arkiv (del av Arkivverket), Skeivt arkiv, Misjons- og diakoniarkivet VID (MDA) og Norsk sjømatarkiv som ulike arkivinstitusjoner har hatt ansvar for. I tillegg har man Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek (Arbark).

⁴² *Bevaringsplan for privatarkiv i Arkivverket oktober, 2020*. Planen omfattet da 365 bevaringsverdige aktører fordelt på 27 ulike samfunnsområder, og skilte mellom prioriterte aktører og supplerende liste over aktører. Etter den tid skal man ha identifisert en rekke nye aktører.

⁴³ I arbeidet kan en eksempelvis bruke verktøy som forvalt.no for å hente ut informasjon om aktuelle bedrifter i de ulike bransjene. En gratisversjon (med begrenset funksjonalitet) ble testet i arbeidet med bevaringsplanen.

ennå befinner seg hos arkivskaperen har noen klare fordeler. Dersom bedriften ikke ønsker å gå videre og betale for bevaring, sitter den igjen med bedre oversikt over sine arkiv. I tillegg kan den velge mellom konkrete pristilbud. Arkivinstitusjonen kan på sin side bruke kartleggingen som en grovordning. En unngår også at arkivmateriale som ikke er bevaringsverdig finner veien inn i arkivmagasinene.

Vestfoldsarkivet / Vestfoldsmuseet har nå igangsatt en forholdsvis stor satsning på bevaring av næringslivsarkiv i sin region. Selv om man får bedrifter til å betale for kartlegging og bevaring, krever en slik satsing både økonomiske ressurser, betydelig arbeidsinnsats og nødvendig kompetanse. Avslutningsvis må det nevnes at denne arbeidsmetodikken er forholdsvis ny. Vi vet ikke hvilke konkrete resultater den vil gi. Vil Arkivverkets og Norsk Bergverksindustriarkiv sitt arbeide med dagens arkivskapere føre til at mange arkiver fra Nordland bli bevart?

Dagens arkivskapere i Nordland – framtidig strategi for innsamlingsarbeidet

Den ovenstående gjennomgangen viser at det på sikt vil være viktig å avklare og samordne AiN sin satsing på arkiv etter dagens aktører med andre relevante institusjoner. Skal man overlate arbeidet med arkivskapere av nasjonal betydning til Arkivverket og andre institusjoner med nasjonale satsingsområder, og heller satse på andre aktører som mindre bedrifter, stiftelser og organisasjoner. Det kan være en strategi. Eller så kan man samarbeide med Arkivverket om kartlegging og bevaring av de viktigste aktørene i Nordland. Dette er viktige spørsmål som AiN etter hvert må ta stilling til.

Uansett valg av framtidig strategi, så må begynne å arbeide aktivt med kartlegging og bevaring av arkiv etter dagens arkivskapere for å høste erfaring. Det er nødvendig å heve kompetansen når det gjelder kartlegging, bevaringsvurdering og håndtering av digitalt skapt arkivmateriale fra private aktører. Forskyvningen fra passiv til aktiv arkivfangst med et større fokus på samtida vil dessuten kreve analytisk kompetanse og nettverksbygging, slik at de «riktige arkivene» fra de ulike samfunnsområdene blir forsøkt bevart for ettertida.

I arbeidet med bevaringsplanen har vi valgt ut noen arkivskapere som er aktuelle for nærmere kartlegging og eventuell bevaring (se vedlegg). En del bedriftsarkiv er valgt ut på bakgrunn av størrelse, omsetning og antall ansatte. I tillegg har vi valgt ut noen bedrifter, stiftelser og noen organisasjoner på bakgrunn av bestandsanalysen / prioriterte områder tema for innsamling i Nordland.

Et alternativ er at AiN igangsetter et prosjekt med bevaring av arkiver etter dagens aktører med bakgrunn i bevaringsplanen (og vedlegget) for å høste erfaring, heve

kompetansen og utvikle arbeidsmetodikken. I første omgang vil det kanskje være formålstjenlig å begynne med «mindre aktører», og ikke de som er omfattet av Arkivverkets bevaringsplan. Deretter bør man vurdere muligheten av en permanent satsing. Da vil AiN ha et bedre kunnskaps- og erfaringsgrunnlag for å ta strategiske valg angående innretning og finansiering.

4. Bevaringsplanen og det videre arbeidet med privatarkiv i Nordland.

Bruken av Bevaringsplanen

Bevaringsplanen skal være et middel for en mer systematisk innsamling av arkiv, både når det gjelder passivt mottak og aktiv arkivfangst, for å nærme seg målet om «helhetlig samfunnsdokumentasjon». Den skal imidlertid ikke være til hinder for å ta inn arkiv som vurderes å være interessante, men som ikke er omfattet av planen. I så fall bør det skje etter beviste valg, og hvor arkivets omfang tillegges vekt i vurderingen.

Bruken av bevaringsplanen må ledsages av en bevaringsvurdering av aktuelle arkivskapere og tilhørende arkiv. Selv om et arkiv faller inn under et «prioritert innsamlingsområde», er det ingen automatikk i at det bør bevares for ettertida. Det må foretas en konkret bevaringsvurdering etter relevante prinsipper.⁴⁴ Hvor representativ og unik er arkivskaperen? Og hva kan arkivet fortelle om arkivskaperens virksomhet og samfunnet for øvrig? Organisasjoner som dekker hele eller store deler av fylket bør prioriteres i bevaringsarbeidet. Andre viktig forhold er hvor komplett arkivet er, dets alder og fysiske tilstand. Det er særlig når det gjelder store arkiv at bevaringsvurdering er viktig med tanke på ressursbruk og magasinkapasitet. Det kan også være aktuelt å vurdere hvilke deler av arkivet som bør bevares. Mest hensiktsmessig er det å få gjort dette før arkivene sendes til arkivdepot.

Møtebøker fra lag og organisasjoner inneholder ofte mye informasjon og er av lokalhistorisk interesse. De er lett å ordne, krever lite magasinplass og egner seg for digitalisering. Denne typen arkivmateriale bør bevares, selv om ikke organisasjonens virksomhet inngår i et prioritert område for innsamling.

⁴⁴ Se Vilhelm Lange, Dag Mangset og Øivind Ødegaard: *Privatarkiver: bevaring og tilgjengeliggjøring. Riksarkivaren. Skriftserie 11* (2001). Bevaringsvurderinger har også blitt behandlet i to utvalg nedsatt av Arkivverket med litt forskjellige innfallsvinkler og ulike metoder og operasjonalisering.: *Rapport fra bevaringsutvalget* (2002) og *Rapport Utvalget for bevaring av digitalt skapt dokumentasjon 15. mai 2023*.

Videre arbeid med bevaringsplanen

En bevaringsplan bør være dynamisk og endres i takt med utviklingen innen feltet og justeres på bakgrunn av erfaringer. Arbeidet med revideringen av planen vært en omfattende og tidkrevende prosess, men vi har nå fått en mye bedre oversikt over privatarkivene i Nordland. I bevaringsplangruppa er det enighet at arkivoversikten (exel-ark) bør oppdateres årlig i tilknytting til innsendelsen av data til arkivstatistikken, samt at den ajourførte arkivoversikten publiseres på nett. Dette vil gi en bedre oversikt og forenkle videre bevaringsplanarbeid. I tillegg er arkivoversikten viktig med tanke på tilgjengeliggjøring ved at den gir historikere og andre interesserte en samlet oversikt over privatarkiv som er relevante for Nordland. En stor del av arkivene i oversikten er ikke publisert på arkivportalen. Det bør også søkes å innhente nøkkelinformasjon om arkiver hvor dette mangler. Videre bør en fortsette arbeider med å kartlegge arkiv som historielagene har samlet inn og oppbevarer.

I det videre arbeidet bør en vurdere hvilket fokus en ny bevaringsplan bør ha. Dagens bevaringsplan og tilhørende metodikk er i utgangspunktet tilbakeskuende. Det bør kanskje vurderes om neste bevaringsplan i større grad skal rette søkelyset mot dagens arkivskapere, og arkiver som dokumenterer dagens samfunn. Før den tid bør man høste mer erfaring med aktiv innsamling av arkiv etter dagens arkivskapere og digitalt skapte privatarkiv. Det er derfor av stor viktighet at et slikt prosjekt blir igangsatt. I tillegg kan det være hensiktsmessig å se nærmere på enkelte samfunnssektorer / næringer på bakgrunn av bevaringsplanen og kartlegger bevart arkivmateriale mer inngående – med tanke på aktiv innsamling og dokumentasjon av det som mangler (hvis det er mulig), samt tilgjengeliggjøring, digitalisering og formidling. Utarbeidelse av bevaringsplan for en utvalgt samfunnssektor / tema er også en mulighet.

Arbeidsdeling og samhandling

Ideelt sett burde bevaringsplanen vært supplert med en samhandlingsplan og avtaler om arbeidsdeling.⁴⁵ Dette har ikke latt seg realisere seg i forbindelse med revideringen av bevaringsplanen. AiN og de konsoliderte museene bør imidlertid arbeide videre med dette med sikte på komme fram til formelle avtaler eller til etableringer av ordninger / arenaer som styrker samarbeidet, informasjonsutvekslingen og som kan danne utgangspunkt for fellesprosjekter og videre nettverksbygging. I den forbindelse må det nevnes at AiN allerede samarbeider tett

⁴⁵ Jfr. «Retningslinjer for arbeidet med privatarkiver. Fastsatt av Riksarkivaren med hjemmel i lov av 4. desember 1992 nr. 126 om arkiv § 14, med virkning fra 10. april 2002.»

med Nordlandsmuseet, som er i ferd med å deponere sine arkiv hos AiN. Forutsetningene for samarbeid er annerledes når det gjelder Museum Nord og Helgeland Museum på grunn av de lange avstandene. AiN bør imidlertid ta sikte på å få til et tettere samarbeid også med disse museene for å styrke arkivfeltet i Nordland.

I utgangspunktet er det «naturlig» at museene samler inn og bevarer arkiv på bakgrunn av sin bevaringspolitikk / innsamlingsplan. AiN skal på sin side «drive innsamling, ordning, forvaltning og formidling av privatarkiv» fra hele fylket og er fylkeskoordinerende institusjon for privatarkiv. AiN må derfor ta det overordnede ansvaret – så langt som ressursene tillater det – for bevaringen av privatarkiv i fylket.

I tillegg arbeider Arkivverket, samt Norsk bergindustriarkiv og Norsk sjømatarkiv, med kartlegging og innsamling av privatarkiv av nasjonal betydning fra dagens arkivskapere, hvorav mange er fra Nordland. De fysiske arkivene kan imidlertid oppbevares ved regionale arkivinstitusjoner hvis magasinkapasiteten tillater det. Arkivverkets bevaringsplan kom i 2020, så det gjenstår å se hvilken arkivfangst metodikken – som innebærer at arkivskaperene (bedriftene) må ta deler av kostnadene ved kartlegging og ordning av arkivene selv – gir for Nordland sin del. Når AiN eller andre institusjoner i Nordland skal arbeide aktivt og systematisk for å bevare arkiver etter dagens arkivskapere, bør arbeidet koordineres med Arkivverket.

Privatarkivfeltet i Nordland – utfordringer og muligheter

Den grunnleggende utfordringen for privatarkivfeltet er at privatarkivene mangler beskyttelse av lovverket og lite ressurser. Nordland fylkeskommune ønsker gjennom AiN å bevare og tilgjengeliggjøre privatarkiv fra fylket. Arbeidet gjennom flere tiår har gitt resultater som tallene i bevaringsplanen viser. Samtidig er det slik at lovpålagte oppgaver prioriteres først ved knapphet på ressurser. Museene i fylket har berget mange arkiv for ettertiden – ofte i samarbeid med enkeltpersoner og historielag. For dem har det i mange tilfeller vært vanskelig å finne tid og ressurser til å ordne og katalogisere arkivene. Museenes kjernevirksomhet har blitt prioritert. Museene har også manglet arkivfaglig kompetanse. For arkivfeltet i Nordland sett under ett er det et stort etterslep når det gjelder ordning og katalogisering og tilgjengeliggjøring. Særlig arkivene som oppbevares ved museene er lite tilgjengelig for det brede publikum. Arkivkataloger er ikke publisert på nett.

Arkivfeltet gjennomgår nå dramatiske og dyptgripende endringer som følge av at digitalt skapte arkiver har tatt over for papirarkiv. Faren er stor for at arbeidet med privatarkiv blir hengende etter på dette området – at utviklingen ikke går mot en «helhetlig», men isteden mot en «skjev samfunnsdokumentasjon» av Nordland i vår tid – hvis ikke nødvendig grep blir tatt.

Digitalt skapt arkivmateriale fra det offentlige blir bevart, mens det knapt er bevart slikt materiale fra private arkivskapere i Nordland.

Samtidig åpner det seg opp store muligheter med digitalisering av papirarkiver og digitalt skapt arkivmateriale som Nordland med sin store utstrekning og lange avstander særlig kan dra nytte av. Digitalt materiale kan bli tilgjengelig hjemmefra så lenge den nødvendige digitale infrastrukturen er på plass. Utfordringen og begrensningene vil ligge i klausulert materiale. Videre kan historielag som har kviet seg med å avlevere arkivmateriale til AiN, fordi det da blir mindre tilgjengelig for dem vil, sannsynligvis være mer interessert hvis de vet at materialet blir digitalisert. Særlig møtebøker og protokoller er velegnet for digitalisering da de krever lite ordning og inneholder mye informasjon. Det er også grunn til å anta at AI i framtiden vil bli et viktig verktøy i ordning og tilgjengeliggjøring av arkiv. Digitalt materiale åpner også for en rekke nye muligheter når det gjelder formidling. Det kan lenkes sammen og brukes på nye måter – f.eks. integreres i kart og knyttes til kulturminner og kulturmiljøer.

Arkivmagasiner

Magasinkapasiteten er en utfordring og kan legge begrensninger på det videre bevaringsarbeidet. I tillegg oppbevares en del arkiv under lite tilfredsstillende forhold i fylket. AiNs magasinkapasitet er nå tilnærmet sprengt, og institusjonen kan nå ikke motta store privatarkiv. Det arbeides imidlertid med både midlertidige og langsiktige løsninger, slik at denne begrensningen må anses som forbigående. De fleste arkivene i Helgeland Museum oppbevares under tilfredsstillende forhold med stabilt klima og med brann- og tyverisikring.⁴⁶ Situasjonen har bedret seg de siste årene gjennom at nye lokaler har blitt tatt i bruk ved avdelingene i Hattfjelldal, Velfjord og Bindal. En del arkiv – anslagsvis 140 arkiv og 60 hm – oppbevares ved mindre avdelinger / bygdetun hvor oppbevaringsforholdene er mindre gunstige. Også ved Museum Nord er «kvaliteten» på lokalene som brukes til arkivmagasiner varierende – fra tilfredsstillende til mindre gunstig. Situasjonen vil bedre seg noe når nye lokaler, Otolitten i tilknytning til SKREI-prosjektet, blir tatt i bruk i 2026.

Tilgjengeliggjøring – ordning og publisering av arkivkataloger

For at et arkiv skal være godt tilgjengelig bør det være ordnet, katalogisert og katalogen publisert på ASTA / Arkivportalen. I tillegg bør det være tilgjengelig lesesalsplass i tilknytning til arkivmagasinet. Litt informasjon er selvsagt bedre enn ingen informasjon. Selv om ikke

⁴⁶ Når vi karakteriserer oppbevaringsforholdene som tilfredsstillende, så innebærer det ikke nødvendigvis at lokalene følger «Forskrift om offentlige arkiver av 11. desember 1998 nr. 1193, kapittel IV A-B.»

arkivet er ordnet, er det en fordel at arkivet og arkivskaperen er registrert i ASTA og publisert på Arkivportalen – helst med utfyllende metadata. Museene har ordnet mange arkiv uten å ha brukt ASTA. For at et arkiv skal bli brukt, må mulige brukere få kjennskap til at det eksisterer. Arkivoversikten som er utarbeidet i forbindelse med bevaringsplanen er et lite bidrag for å bedre tilgjengeligheten.

Av de 3026 privatarkivene fra Nordland som er registrert i kartleggingen, er anslagsvis litt over halvparten (ca. 55%) registrert i ASTA og publisert på Arkivportalen.⁴⁷ Tar vi utgangspunkt i omfanget, er bildet litt mer positivt. Omkring 75% av den kartlagte bestanden målt i antall hyllemeter er fra arkiv som er publisert på Arkivportalen. Arkiver som oppbevares hos museer, kommuner og historielag er ikke å finne på Arkivportalen. Unntaket er Norsk Luftfartsmuseum som har lagt inn deler av sine arkiv i ASTA / Arkivportalen. Nordlandsmuseet sine arkiv som er avlevert (deponert/donert) til AiN er planlagt registrert i ASTA i 2024. Helgeland Museum skal begynne å bruke ASTA igjen. Selv om museene ikke har brukt ASTA / Arkivportalen, har de ordnet og katalogisert en del av sine arkiver på ulike måter. Om lag 65% av AiNs bestand av privatarkiv (hyllemeter) er ordnet.⁴⁸

Denne gjennomgangen viser at svært mange arkiv er lite tilgjengelig for allmenheten. Det kreves betydelig innsats for å bedre tilgjengeligheten gjennom ordning, katalogisering og publisering, men det bør prioriteres. Tid og ressurser er her en kritisk faktor.

Ressurser og prioriteringer i en omskiftelig tid

I Nordland er det få som arbeider med privatarkiv. Aktiviteten ved AiN er for en stor del prosjektbasert, så aktivitetsnivået varierer. Dessuten har Norsk Luftfartsmuseum og Narvik Krigsmuseum egne arkivarer. I de konsoliderte museene er det ingen som har arkiv som sin hovedoppgave. Både Helgeland Museum og Museum Nord har signalisert at de ønsker å styrke sin arkivkompetanse. Nordlandsmuseet ønsker på sin side å være en aktiv forvalter av sine deponerte arkiv.

For at bevaringsplanen skal bli et nyttig verktøy for å nærme seg målet om en helhetlig samfunnsdokumentasjon i Nordland, må privatarkivfeltet tilføres mer ressurser, kompetansen

⁴⁷ Anslaget baser seg på en summering av arkivene som oppbevares ved institusjoner som bruker ASTA (Tabell 2 Arkiv etter oppbevaringsinstitusjon). Tallet er usikker, og antagelig lavere. Enkelte arkiv kan være registrert i ASTA, men ikke publisert på Arkivportalen. Det er også svakheter ved ASTA. I ASTAs uttrekk fra Arkivportalen (april 2023) var det bare registrert 1313 privatarkiv fra Nordland (44%). Dette kan både skyldes hvordan arkivene / arkivskaperene er registrert i ASTA, og hvordan uttrekket er foretatt.

⁴⁸ Tallene er hentet fra Arkivstatistikken 2022 som angir situasjonen pr 31.12.2022. Tallene stemmer godt overens med opplysningene i Arkivoversikten som ble utarbeidet til bevaringsplanen basert på uttrekk fra ASTA (april 2023). Ifølge den er ca. 30% av AiN sine privatarkiv (antall arkiv) uordnet. ASTA operer med ulike ordningsgrader. I underkant av 65% av arkivene var kategorisert som ferdig ordnet.

må heves og man må bli enda flinkere til å prioritere. Bestandsøkningen bør i større grad enn tidligere komme ved aktiv innsamling og ikke som passivt mottak. Samtidig peker denne gjennomgangen på at arbeidet med privatarkiv i Nordland står ovenfor en del utfordringer. Innsamling av nye arkiv må balanseres opp mot arbeidet med å tilgjengeliggjøre eksisterende arkiv. Også formidling er en viktig oppgave. Her blir det nødvendig med avveininger og prioriteringer. Det vil alltid knytte seg usikkerhet om hvor mye ressurser som vil være tilgjengelig for arbeidet med privatarkiv så lenge oppgaven ikke er lovpålagt.

Litteratur, offentlige dokumenter, planer og utredninger

Bevarings- og utviklingsplan for privatarkiv fra Trøndelag. 2021-2025.

Bevarings- og utviklingsplan for privatarkiv i Oslo, 2023

Bevaringsplan for privatarkiv fra Agder, 2022.

Bevaringsplan for privatarkiv i Arkivverket oktober, 2020.

Bevaringsplan for privatarkiv i Nordland fylke, 2017

Kilder til Nordlands mangfoldige historie ... Plan for arkivfeltet i Nordland 2005-2009

Nasjonal strategi for privatarkivarbeidet 2019 – 2023, Arkivverket 2018

NOU 1987:35 *Samtidens arkiver – fremtidens kildegrunnlag.*

NOU 2019:9 *Fra kalveskinn til datasjø. Ny lov om samfunnsdokumentasjon og arkiver*

Nye forgreininger. Kulturstrategi for Nordland fylkeskommune 2023-2027 (Bodø 2022)

Privatarkiv i musea. Sluttrapport frå prosjektet. Norsk kulturråd 2011.

Rapport fra bevaringsutvalget (2002).

Rapport Utvalget for bevaring av digitalt skapt dokumentasjon 15. mai 2023.

Retningslinjer for arbeidet med privatarkiver. Fastsatt av Riksarkivaren med hjemmel i lov av 4. desember 1992 nr. 126 om arkiv § 14, med virkning fra 10. april 2002.

Samdok samla samfunnsdokumentasjon. Delprosjekt Privatarkiv «En helhetlig samfunnshukommelse» Utredning levert Riksarkivaren 31.12.2014

St. meld. 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, bærekraft og mangfold.

St. meld. 7 (2012 – 2013) *Arkiv.*

St. meld. 8 (2018 – 2019) *Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida.*

St.meld. nr. 22 (1999–2000) *Kjelder til kunnskap og oppleving*

Strategi for marin verdiskapning i Nordland 2022-2026. Nordland fylkeskommune.

Strategi for reiseliv og opplevelser i Nordland 2023 – 2027. Utkast. Nordland fylkeskommune.

TIL KILDENE! Kartlegging av regionale og lokale arkiver ABM-skrift nr. 40 (2007).

Vilhelm Lange, Dag Mangset og Øivind Ødegaard: *Privatarkiver: bevaring og tilgjengeliggjøring.* Riksarkivaren. Skriftserie 11 (2001).

Når det gjelder henvisninger til litteratur og kilder brukt i samfunnsanalysen, se: vedlegg 1
Utvidede samfunnsanalyser.